T.C

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

SINIR GÜVENLİĞİNDE PARAMİLİTER YAPILARIN ETKİLİLİĞİ: SURİYE ÖRNEĞİ

RECEP IŞIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Andaç KARABULUT

AĞUSTOS-2025

YOZGAT

T.C.

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

SINIR GÜVENLİĞİNDE PARAMİLİTER YAPILARIN ETKİLİLİĞİ: SURİYE ÖRNEĞİ

RECEP IŞIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Andaç KARABULUT

AĞUSTOS-2025

YOZGAT

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
LİSANSÜSTÜ TEZ ONAY FORMU

T.C.

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Enstitümüzün Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Recep IŞIK'ın hazırladığı "Sınır Güvenliğinde Paramiliter Yapıların Etkililiği: Suriye Örneği" başlıklı tezi ile ilgili tez savunma sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri gereğince 21/08/2025 Perşembe günü saat 14:00'da yapılmış, tezin onayına oy birliği ile karar verilmiştir.

Başkan **:** Doç.Dr. Hülya TOKER
Jüri Üyesi : Dr. Ali Sami Merdan
(Danışman)
Jüri Üyesi : Dr. Andaç KARABULUT

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun 29/08/2025 tarih ve 43-07 sayılı Enstitü Yönetim Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

29/08/2025

Prof. Dr. Ümit BUDAK

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BEYANI

Tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezin içerdiği yenilik ve sonuçların başka bir yerden alınmadığını, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan eder, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Recep IŞIK

21/08/2025

ÖN SÖZ

Bu tez, sınır güvenliği bağlamında paramiliter yapıların rolünü Suriye örneği üzerinden incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma boyunca yalnızca akademik literatüre değil, aynı zamanda bölgesel güvenlik dinamiklerine dair güncel gelişmelere de odaklanılmış; kuramsal perspektif ile saha gerçekliğinin kesiştiği bir analiz ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Tez süreci boyunca bilgi birikimi, yönlendirmeleri ve yapıcı eleştirileriyle beni her aşamada destekleyen kıymetli danışmanım Dr. Andaç Karabulut'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Aynı şekilde, Bozok Üniversitesi'nde geçirdiğim öğrenim süresi boyunca akademik gelişimime katkıda bulunan tüm hocalarıma da şükran borçluyum. Bu uzun ve yoğun yolculuk boyunca her daim yanımda olan, sabrı, anlayışı ve sevgisiyle bana güç veren kıymetli eşim Esme Işık'a gönülden teşekkür ederim. Onun desteği, bu süreci daha anlamlı ve katlanabilir kılan en önemli unsurlardan biri olmuştur. Ayrıca isimlerini gururla andığım sevgili çocuklarım Ömer Yusuf Işık, Furkan Işık ve Ahmet Selim Işık'a, bana kattıkları anlam, sabırla bekleyişleri ve varlıklarıyla hayatı güzelleştirdikleri için minnettarım. Onların sevgisi ve varlığı, bu çalışmayı tamamlamamda en büyük motivasyon kaynağı olmuştur. Bu süreçte maddi ya da manevi her tür desteğiyle yanımda olan, yeri geldiğinde tek bir cümlesiyle zihnimi berraklaştıran değerli dostlarım İhsan Mert ve Ufuk Arslan'a da özel bir teşekkürü borç bilirim. Arkadaşlığının ve desteğinin yeri bu çalışmada daima hissedilmiştir.

Son olarak, bu çalışmanın sınır güvenliği, paramiliter yapılar ve Orta Doğu siyaseti konularında çalışan araştırmacılara ve öğrencilere faydalı bir kaynak olmasını temenni ederim.

Recep Işık

21/08/2025

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SINIR GÜVENLİĞİNDE PARAMİLİTER YAPILARIN ETKİNLİĞİ: SURİYE ÖRNEĞİ

RECEP IŞIK

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞR. ÜYESİ ANDAÇ KARABULUT

Bu çalışmanın amacı, sınır güvenliğinde kritik bir rol oynayan paramiliter yapıların etkinliğini derinlemesine incelemektir. Paramiliter yapıların sadece tanımı değil, aynı zamanda çeşitli özellikleri, tarihçesi ve zaman içindeki gelişimleri gibi önemli unsurlar, ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmada ayrıca, bu yapıların organizasyon yapısı, işlevselliği, eğitim düzeyi, donanımı, yasal çerçevesi ve uluslararası hukuk bağlamındaki yeri de titizlikle araştırılmıştır; bu kritik unsurların paramiliter yapıların avantajlarını, dezavantajlarını ve etkinliğini etkileyen faktörler üzerindeki etkileri de detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu yapıların, sınır güvenliği stratejileri açısından, nasıl daha etkili hale getirilebileceği üzerinde durularak ve konuya ilişkin çok yönlü bir yaklaşım geliştirilmiştir. Bu doğrultuda, çeşitli stratejik öneriler ve uygulama önerileri geliştirilerek, sınır güvenliği alanında bütünleşik ve etkili bir yaklaşım benimsenmesi gerektiği vurgulanmıştır ve tüm bu unsurların göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmiştir. Bu çalışma, "Sınır Güvenliğinde Paramiliter Yapıların Etkililiği: Suriye Örneği" başlığı altında, sınır güvenliği kavramını ve paramiliter yapıların uluslararası hukuk çerçevesindeki durumunu Suriye bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, Suriye'deki paramiliter grupların Türkiye ile sınır güvenliği üzerindeki etkileri detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Bu tez, bu ilişkiyi analiz ederek paramiliter yapıların daha etkili ve sorumlu bir şekilde sınır güvenliği stratejilerinde kullanılmasına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

2025, xii,125 Sayfa

Anahtar Kelimeler: Paramiliter Yapılar, Sınır Güvenliği, Suriye

ABSTRACT

MASTER THESIS

THE EFFECTIVENESS OF PARAMILITARY STRUCTURES IN BORDER SECURITY: THE SYRIAN EXAMPLE

RECEP IŞIK

YOZGAT BOZOK UNIVERSITY

SCHOOL of GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT of INTERNATONAL RELATONS

SUPERVISOR: DR. ANDAÇ KARABULUT

The aim of this study is to examine in depth the effectiveness of paramilitary structures, which play a critical role in border security. Not only the definition of paramilitary structures but also their various characteristics, history, and development over time have been addressed in detail. In addition, the organizational structure, functionality, training level, equipment, legal framework, and place in international law of these structures have been carefully examined; the effects of these critical elements on the advantages, disadvantages, and effectiveness of paramilitary structures have also been analyzed in detail. Regarding border security strategies, emphasis has been placed on how these structures can be made more effective and a multidimensional approach to the issue has been developed. In this regard, various strategic and practical recommendations have been put forward, emphasizing the necessity of adopting an integrated and effective approach in the field of border security and considering all these elements. This study, under the title *"The Effectiveness of Paramilitary Structures in Border Security: The Case of Syria"*, aims to examine the concept of border security and the position of paramilitary structures within the framework of international law in the Syrian context. In addition, the effects of paramilitary groups in Syria on Turkey's border security have been discussed in detail. This thesis aims to contribute to the use of paramilitary structures in border security strategies in a more effective and responsible manner by analyzing this relationship.

2025, xii ,125 Pages

Keywords: Paramilitary Structures, Border Security, Syria

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAY FORMU……... ii

TEZ BEYANI.....iii

ÖN SÖZ.....iv

ÖZET.....v

ABSTRACT.....vi

İÇİNDEKİLER.....vii

TABLOLAR LİSTESİ.....x

ŞEKİLLER TABLOSU.....xi

KISALTMALAR LİSTESİ.....xii

1. GİRİŞ.....1

1.1.Problem Tanımı.....2

1.2.Araştırmanın Amacı ve Önemi.....2

1.3.Yöntem ve Sınırlılıklar.....3

1.4.Literatür Özeti.....3

1.5.Tezin Yapısı.....4

2. TEORİK ÇERÇEVE VE KAVRAMSAL PLANLAMA.....5

2.1. Realizm Kuramı ve Güvenlik Yaklaşımları.....5

2.2. Realizmin Tarihsel Gelişimi.....6

2.2.2. Orta Çağ.....8

2.2.3 Yeni Çağ.....10

2.3. Güvenlikleştirme Kuramı.....11

2.4. Realist Perspektiften Paramiliter Yapılar ve Güvenlik.....12

2.5. Realizm ve Devlet Teorileri.....12

2.5.1. Realizmin Suriye'deki Yansıması: Paramiliter Yapılar ve Güvenlik İkilemi..13

2.6. Sınır Güvenliği Kavramı 14
2.7. Paramiliter Yapılar 17
2.7.1. Tanım ve Özellikler 17
2.8. Paramiliter Yapıların Tarihsel Gelişimi 19
2.8.1. Orta Doğu'da Paramiliter Grupların Tarihsel Süreci 20
3.SURİYE BAĞLAMINDA TARİHSEL ARKA PLANI 22
3.1. Savaşın Başlangıcı 23
3.2. Savaşın Gelişimi 24
3.3. Esed Yönetiminin Devrilmesi ve Sonrası 25
3.4. İnsani Kriz ve Göç Dinamikleri 27
3.5. Mülteciler: Demografik ve Jeopolitik Etkiler 28
3.6. İç Göç: Sosyal Yapının Dönüşümü ve Kırılganlık Dinamikleri 29
3.7. Toplumsal Dinamikler ve Siyasi İstikrar 30
4.SURİYE'DEKİ PARAMİLİTER YAPILAR 33
4.1. Ana Paramiliter Gruplar 35
4.1.1. YPG (Yekîneyên Parastina Gel) ve YPJ (Yekîneyên Parastina Jin) 36
4.1.2. Şii Milisler 42
4.1.3. Sünni Gruplar 45
4.2. Paramiliter Grupların Stratejik Rolü 47
4.3. Sosyal Medya ve Algı Yönetimi 49
4.4. Suriye Sınırının Stratejik Önemi 51
4.5. Sınır Güvenliği Sorunları 56
4.5.1. Kaçakçılık 57
4.5.2. İnsan Ticareti 58
4.5.3. Silah Ticareti 59
4.6. Paramiliter Grupların Sınır Güvenliğine Etkileri 59

4.6.1. Sınır İhlalleri 63
4.6.2. Sınırda Güvenlik Açıkları 64
4.7. Uluslararası Boyut: Paramiliter Yapılar ve Sınır Güvenliği 66
4.8. Örnek Olaylar 67
4.8.1. Fırat Kalkanı Harekâtı 68
4.8.2. Rakka Operasyonu ve SDG 68
4.8.3. Analitik Sonuç ve Karşılaştırmalı Değerlendirme 69
4.9. Suriye'deki Paramiliter Grupların Geleceği 71
4.10. Sınır Güvenliğinde Karşılaşılan Zorluklar ve Riskler 73
4.11. Sınır Güvenliği İçin Alınacak Önlemler 74
4.12. Güvenlik Sağlamada Çözüm Aktörleri 76
4.12.1. Sivil Toplumun Rolü 76
4.12.2.Yerel ve Uluslararası İş birlikleri 77
4.12.3. Sınır Güvenliği ve İnsan Hakları 78
4.13. Sınır Güvenliği Politikaları 80
4.14.Sınır Güvenliği Eğitimi 82
5.GENEL DEĞERLENDİRME 85
5.1. Paramiliter Faaliyetlerin Çok Boyutlu Etkileri: Güvenlikten Siyasete 85
5.2. Paramiliter Yapıların Devletlerarası İlişkilere Etkisi 86
5.3. Paramiliter Yapıların Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi 87
5.4. Siyasi ve Sosyal Etkiler 88
5.5. Politika Önerileri 90
5.6. Gelecek Perspektifleri 91
5.7. Olası Senaryolar 92
6. SONUÇ 94
7. KAYNAKLAR 97

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo **Sayfa**

Tablo 4. 1. YPG'nin gelişim süreci ve uluslararası yansımaları (2011–2025) 41
Tablo 4. 2. Fırat Kalkanı Harekâtı ile Rakka Operasyonu'nun karşılaştırması 70

ŞEKİLLER TABLOSU

Şekil **Sayfa**

Şekil 4. 1. Suriye'nin etnik-dini yapısı 33
Şekil 4. 2. YPG'nin Suriye'de 2015 yılı itibarıyla Suriye'deki fiili kontrol alanları 38
Şekil 4. 3. PYD/SDG'nin Suriye'de 2017 itibariyle Suriye'deki fiili kontrol alanları 38
Şekil 4. 4. PYD/SDG'nin Suriye'de 2019 itibariyle Suriye'deki fiili kontrol alanları 39
Şekil 4. 5. 2025 Senaryosu – Güç dağılımı haritası 40
Şekil 4. 6. Suriye'de şii nüfusunun olduğu yerler 42
Şekil 4. 7. Şii Milislerin Suriye'deki faaliyet alanları 45
Şekil 4. 8. Özgür Suriye Ordusunun etkinlik alanları 46
Şekil 4. 9. 2018 Yılı sünni grupları ve diğer gruplar arasındaki güç dengesi 46
Şekil 4. 10.Türkiye- Suriye sınır hattı 53
Şekil 4. 11. Suriye-Irak sınırı hattı 54
Şekil 4. 12. Suriye-Ürdün sınırı hattı 54
Şekil 4. 13. Lübnan- Suriye sınırı hattı 55
Şekil 4. 14. İsrail- Suriye sınırı hattı 56

KISALTMALAR LİSTESİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	**:** Avrupa Birliği
ABD	**:** Amerika Birleşik Devletleri
BM	**:** Birleşmiş Milletler
IHL	**:** Uluslararası İnsancıl Hukuk
IŞİD	**:** Irak-Şam İslam Devleti)
İHA	**:** İnsansız Hava Araçları
ÖSO	**:** Özgür Suriye Ordusu
PKK	**:** Kürdistan İşçi Partisi/Partiya Karkeren Kürdistan
PYD	**:** Demokratik Birlik Partisi / Partiya Yekîtiya Demokrat
SDG	**:** Suriye Demokratik Güçleri)
STK	**:** Sivil toplum kuruluşları
UNDOF	**:** Birleşmiş Milletler Barış Gücü
UNHCR	**:** Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
USG	**:** Ulusal Savunma Gücü
YPG	**:** Halk Koruma Birlikleri
YPJ/JİN	**:** Kadın Savunma Birlikleri

1. GİRİŞ

Sınır güvenliği, modern uluslararası ilişkilerin karmaşık bir yönünü temsil etmekte ve ulusal egemenlik ile uluslararası iş birliği arasında bir denge kurma çabalarını içermektedir (Buzan, 1991). Her ne kadar devletlerin sınırlarının güvenliğini sağlamak, kendi topraklarını dış tehditlere karşı koruma konusunda önemli bir adım gibi görünse de bu durum uluslararası ilişkilerde karmaşık dinamikleri beraberinde getirmektedir. (Giddens, 2008). Sınırların korunması, devletlerin dış tehditlere karşı savunma mekanizmalarının önemli bir parçası olarak değerlendirildiğinde, bu süreçte devlet dışı aktörlerin, özellikle paramiliter yapıların rolü giderek daha belirgin hale gelmiştir (Waltz, 2001).

Paramiliter gruplar, genellikle devlet destekli veya devletle iş birliği yapan, resmi askeri yapıların dışındaki aktörler olarak tanımlanır ve genellikle kendi ajandalarına sahip organizasyonlardır (Yeşiltaş ve Duran, 2018). Bu grupların Suriye gibi karmaşık çatışma ortamlarında etkinlikleri, ulusal güvenlik dinamiklerini derinlemesine etkilemiştir. (Babahanoğlu, 2023). Bu durum, uluslararası iş birliği ve güvenlik politikalarının yeniden gözden geçirilmesini gerektirirken, aynı zamanda güvenlik ve sınır yönetimi konularında yeni stratejilerin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır (Buzan, 1991).

Suriye'deki iç savaş, çok sayıda paramiliter grubun ortaya çıkmasına olanak sağlamış ve bu gruplar hem rejim yanlısı unsurlar hem de muhalif aktörler arasında çeşitli ittifaklar ve çatışmalarla sahada etkinlik kazanmışlardır. (COAR Global, 2020). Bu paramiliter gruplardan biri olan YPG (Halk Koruma Birlikleri), özellikle IŞİD'e (Irak-Şam İslam Devleti) karşı yürüttüğü silahlı mücadele ile uluslararası koalisyonun desteğini almış ve sahada önemli bir güç haline gelmiştir (Stein ve Foley, 2016). Ancak Türkiye açısından YPG, PKK'nın (Kürdistan İşçi Partisi/Partiya Karkeren Kürdistan) Suriye kolu olarak değerlendirildiğinden dolayı, yalnızca bir paramiliter yapı değil, aynı zamanda ulusal güvenlik tehdidi olarak da görülmektedir (İçişleri Bakanlığı, 2022). Bu grupların varlığı, sınır güvenliği meselelerini son derece karmaşık hale getirmiştir; dolayısıyla devletlerin kontrolü dışındaki bölgelerde ciddi bir istikrarsızlık yaratmaktadırlar. (Yüksel, 2024).

Paramiliter yapıların, bölgenin güvenlik dinamiklerine etkisi, yalnızca askeri sözleşmelerle sınırlı kalmayıp, bununla birlikte yer altı ekonomisi, insan kaçakçılığı ve silah ticareti gibi çeşitli alanlarda da kendini göstererek sorunları derinleştirmektedir (Aras, 2023). Bu durum bölgesel hem de uluslararası düzeyde daha büyük güvenlik tehditleri oluşturmakta ve barış sağlamada ciddi engeller teşkil etmektedir.

Suriye'deki paramiliter yapıların etkinliğinin yanı sıra, bu yapıların ve paramiliter grupların mevcut durumu sadece sınır güvenliği anlayışını yeniden şekillendirmekle kalmamakta, aynı zamanda uluslararası toplumun bu gruplara yönelik tutum ve politikalarını da önemli ölçüde etkileyerek, dikkate değer bir boyut kazandırmaktadır. Ülkelerin bu yeni güvenlik paradigması çerçevesinde paramiliter gruplara ait faaliyetlerin ayrıntılı bir biçimde izlenmesi ve etkili bir şekilde yönetilmesi hem ulusal hem de bölgesel güvenlik stratejileri açısından ciddi bir zorluk ve endişe kaynağı oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Suriye örneği, paramiliter grupların sınır güvenliği üzerindeki etkilerini anlamak ve analiz etmek için son derece önemli bir vaka çalışması fırsatı sunmaktadır. Bu durumu ele alırken, farklı ülkelerin güvenlik anlayışları ve stratejileri arasındaki etkileşimlerin de titizlikle göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Özellikle, bu paramiliter grupların sınır güvenliği üzerindeki etkilerini derinlemesine araştırmak, sadece yerel düzeyde değil, aynı zamanda uluslararası düzeyde de çok önemli ve derin sonuçlara yol açabilir. Dolayısıyla, bu konunun önemi, mevcut güvenlik durumunu etkileyen dinamik unsurlar içerisinde daha iyi bir genel çerçeveye ulaşmak için büyük bir fırsat sunmaktadır.

1.1.Problem Tanımı

Devletlerin egemenliklerinin en temel unsurlarından biri sınır güvenliğidir. Ancak sınır güvenliğinin sağlanması yalnızca askeri veya teknik bir mesele olmaktan ziyade, karmaşık uluslararası ilişkiler ve iç siyasi dinamiklerle şekillenen bir güvenlik alanı haline gelmiştir. Suriye örneği, bu çerçevede benzersiz bir vakayı temsil etmektedir. 2011 yılında başlayan iç savaşla birlikte çok sayıda paramiliter yapı, yalnızca ülke içindeki güç dengelerini değil, aynı zamanda çevre ülkelerin sınır güvenliği anlayışlarını da derinden etkilemiştir. Paramiliter yapıların yarı-devlet nitelikleri, devlet dışı aktörlerle iş birlikleri ve sınır ötesi faaliyetleri, özellikle Türkiye gibi komşu ülkelerde güvenlik zafiyetlerine neden olmaktadır. Bu nedenle, paramiliter yapıların sınır güvenliğine etkisi hem ulusal hem de uluslararası düzeyde dikkatle analiz edilmesi gereken bir problem alanıdır.

1.2.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amacı, Suriye'deki paramiliter yapıların sınır güvenliği üzerindeki etkilerini çok boyutlu bir biçimde analiz etmektir. Söz konusu yapılar, sadece askeri değil; aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve siyasi boyutlarda da sınır güvenliğini etkilemektedir. Bu çalışmayla, söz konusu grupların faaliyetlerinin sınır hattında nasıl bir güvenlik boşluğu yarattığı, kaçakçılık, insan ve silah ticareti gibi güvenlik tehditlerini nasıl şekillendirdiği

değerlendirilecektir. Ayrıca, bu paramiliter yapıların uluslararası aktörlerle olan ilişkileri çerçevesinde dış müdahalelerin sınır yönetimine etkisi de ortaya konacaktır. Tezin özgün katkısı, sınır güvenliğini sadece devlet merkezli bir bakışla değil; paramiliter aktörlerin etkisini dikkate alarak, bölgeye dair raporlar, haritalar ve ikincil kaynaklar aracılığıyla analiz etmesi bakımından katkı sunmaktadır.

Bu tez kapsamında şu temel sorulara yanıt aranacaktır:

- Paramiliter yapılar sınır güvenliği kavramını nasıl dönüştürmektedir?
- Suriye'deki paramiliter yapıların faaliyetleri Türkiye'nin sınır güvenliği açısından ne tür tehditler oluşturmaktadır?
- Bu yapıların kontrol ettiği bölgelerde yasa dışı geçişler, silah ve insan kaçakçılığı gibi faaliyetler nasıl bir seyir izlemektedir?
- Uluslararası aktörlerin paramiliter yapılarla olan ilişkisi sınır güvenliğini nasıl etkilemektedir?
- Suriye'deki sınır güvenliği sorununa karşı hangi stratejiler geliştirilmiştir ve bunların etkinliği nedir?

1.3.Yöntem ve Sınırlılıklar

Çalışma, nitel araştırma yöntemine dayanmakta olup, içerik analizi ve vaka analizi tekniklerinden yararlanılmıştır. İkincil veri kaynakları arasında akademik makaleler, resmi raporlar, saha odaklı politika belgeleri ve güvenilir haber kaynakları yer almaktadır. Saha çalışması doğrudan yapılmamış, ancak bölge uzmanlarının değerlendirmelerine dayalı ikincil veriler detaylı biçimde analiz edilmiştir. Sınırlılık olarak, özellikle bazı paramiliter gruplara ilişkin doğrulanmış ve güncel verilerin eksikliği çalışmayı belirli düzeyde kısıtlamaktadır.

1.4.Literatür Özeti

Paramiliter yapıların devlet otoritesi üzerindeki etkileri uzun süredir literatürde tartışılmakta, ancak bu yapıların sınır güvenliği bağlamındaki etkilerine dair çalışmalar sınırlı kalmaktadır. Realist güvenlik yaklaşımları ile güvenlikleştirme kuramı, paramiliter yapıların neden tehdit olarak algılandığını açıklamaya yardımcı olurken; saha verileri bu yapıların pratikte nasıl işlediğini ortaya koymaktadır. Suriye özelinde yapılan çalışmalar daha çok iç savaş dinamiklerine odaklanırken, sınır güvenliği üzerindeki etkiler çoğunlukla göz ardı edilmiştir. Bu çalışma, literatürdeki bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

1.5.Tezin Yapısı

Bu tez, toplam altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, çalışmanın genel çerçevesini sunmakta; problem tanımı, amaç, araştırma soruları, yöntem ve literatür özeti gibi temel bileşenleri içermektedir. İkinci bölümde, realizm kuramı ve güvenlikleştirme yaklaşımı bağlamında çalışmanın teorik zemini oluşturulmakta; paramiliter yapılar, devlet kuramları ve sınır güvenliği gibi kavramlar açıklanmaktadır.

Üçüncü bölüm, Suriye iç savaşının tarihsel gelişimini ele almakta; savaşın başlangıcı, evrimi ve toplumsal etkileri bağlamında bir arka plan sunmaktadır. Dördüncü bölümde, Suriye'de faaliyet gösteren paramiliter gruplar incelenmekte; bu yapıların güvenlik, siyaset ve toplum üzerindeki etkileri değerlendirilmekte ve sınır güvenliğiyle ilişkileri analiz edilmektedir.

Beşinci bölümde, sınır güvenliği kavramı detaylı biçimde ele alınmakta; kaçakçılık, insan ve silah ticareti gibi sorunlar ile paramiliter grupların bu dinamikler üzerindeki etkisi tartışılmaktadır. Altıncı bölüm, sınır güvenliği sorunlarının insani, toplumsal ve demografik boyutlarını incelemekte; iç göç, mülteciler ve kırılgan gruplar bağlamında değerlendirmeler yapılmakta; ayrıca genel değerlendirme, çözüm önerileri ve geleceğe yönelik senaryolar sunulmaktadır.

2. TEORİK ÇERÇEVE VE KAVRAMSAL PLANLAMA

2.1. Realizm Kuramı ve Güvenlik Yaklaşımları

Realizm kuramı, uluslararası ilişkiler disiplininde güç politikalarını anlamak ve analiz etmek amacıyla geliştirilmiş köklü bir kuramsal çerçevedir. Bu yaklaşım, özellikle devletlerin kendi ulusal çıkarlarını maksimize etme arayışını merkeze alır ve bu süreci, anarşik bir uluslararası sistem içerisinde şekillenen güç mücadelesi üzerinden açıklar (Baylıs, 2008).
Realist düşünce, tarihsel kökleri Antik Çağ'a kadar uzanan, ancak özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında kurumsallaşan bir teorik zemine sahiptir. Devleti uluslararası sistemin temel ve rasyonel aktörü olarak kabul eden realizm, milli menfaat, güvenlik ve güç kavramlarını merkeze alarak devletler arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışır (Aydın, 2004). Bu bakımdan realizm hem dış politikaların hem de güvenlik stratejilerinin analizinde sıklıkla başvurulan bir kuramsal araçtır.

Realizmin temel ilkelerinden biri, uluslararası sistemin anarşik bir yapıya sahip olduğu varsayımıdır. Bu yapıda, merkezi bir otorite bulunmadığından dolayı, her devlet kendi güvenliğini sağlamakla yükümlüdür. Bu da devletleri sürekli bir güç arayışı içerisine iter. Realist anlayışa göre, uluslararası ilişkiler özünde sıfır toplamlı bir oyundur ve bu nedenle iş birliği çoğunlukla geçici ya da stratejiktir (Brauch, 2008).

Teorinin iki temel bileşeni dikkat çekmektedir: Birincisi, uluslararası düzlemdeki güç dengesinin sürekli değişken oluşudur; ikincisi ise, bu düzlemde güç mücadelesinin kaçınılmaz olduğudur. Dolayısıyla realist aktörler, güvenlik kaygılarını önceliklendirirken, etik veya normatif değerlere ikincil bir önem atfeder (Daban, 2017).

Sonuç olarak, realizm uluslararası politikayı çatışma ve çıkarlar düzleminde anlamaya çalışan; güvenliğin sağlanmasını ise askeri, ekonomik ve diplomatik kapasitenin güçlendirilmesiyle mümkün gören bir yaklaşımdır. Bu bağlamda realist analizler, özellikle sınır güvenliği, silahlı gruplar ve paramiliter aktörler gibi konuların değerlendirilmesinde sağlam bir teorik zemin sunar (Aydın, 2004).
Devletler, uluslararası sistemde kendi güvenliklerini sağlamak için komşularının çıkarlarını göz ardı edebilir ve bu durum güç mücadelelerine yol açar. Realist anlayışa göre savaşlar kaçınılmazdır ve devletler güvenliklerini sağlamak için öncelikle askerî hazırlık yaparlar. Tarih boyunca Persler'den Antik Yunan şehir devletlerine, günümüzde ise bazı ülkelerde zorunlu askerlik uygulamalarına kadar devletler, güvenliklerini güçlendirmek için toplumun askerileştirilmesini benimsemiştir (Karabulut ve Değer, 2015).

2.2. Realizmin Tarihsel Gelişimi

Tarihsel bağlam, devletlerin ve realizmin evrimine ışık tutarak, bu süreçlerin ardındaki dinamikleri anlamamıza yardımcı olmaktadır. Antik Dönem'in ilk safhalarında, devletler, sürü ile birlikte hareket eden kabilelerden oluşurken, bu yapıların temelini oluşturan hiyerarşik sosyal organizasyonlar belirginleşmekteydi (Aydın, 2004).

Bu bağlamda realizmin düşünsel kökenlerini anlamak açısından Thukydides'in güç mücadelesine dayalı ilişkileri vurgulaması önemli bir yere sahiptir. Ona göre devletler arası etkileşim büyük ölçüde güç kullanımı üzerinden gelişmiştir. Benzer şekilde, Machiavelli de devletlerin çıkarları uğruna güç kullanımını meşru görmüş, bir devletin uluslararası sistemdeki varlığını sürdürebilmesi için güçlü olması gerektiğini savunmuştur (Daban, 2017).

Realizmin temel düşünsel yazarlarından biri olan Thomas Hobbes ise 'doğa hali' kavramı üzerinden uluslararası ilişkilerde güvenlik arayışını temellendirmiştir. Ona göre devletler, anarşik sistemde kendi güvenliklerini sağlamak için sürekli bir güç mücadelesi içindedir (Aydın, 2004).

Mezopotamya ve Mısır gibi medeniyetlerde, yönetim ve toplum yapıları, dini ve politik otoritenin birleştirildiği sistemlerle şekillenmekteydi. Bu tür toplumlarda yasalar, ordu ve din kavramları bir araya getirilerek devlet otoritesinin meşrulaştırılması sağlanmıştır. (Kılıç ve Eser, 2019).

Antik Yunan'da ise, özellikle şehir devletleri aracılığıyla birey ve devlet arasındaki ilişki sorgulanmaya başlanmış; bu tartışmalar, realizmin düşünsel temellerine katkı sunarak, güçlünün istediğini yaptığı, zayıfın ise boyun eğdiği gerçeğini vurgulamıştır. Thukydides'in Peloponez Savaşları'na dair anlatısı, realizmin temel varsayımlarını açık biçimde yansıtmaktadır (Aydın, 2004).

Orta Çağ, devletlerin siyasi ve dini otoriteler etrafında şekillendiği bir dönem olarak dikkat çeker. Bu çağda kilise, meşruiyetin tek ruhani kaynağı haline gelmiş, krallar kilisenin onayı olmaksızın egemenlik kuramamış, dolayısıyla siyasi güç, dini otoritenin onayıyla temellenmiştir. (Çelik, 2022).

Bu süreçte, feodal yapıların belirginleşmesiyle birlikte, yerel lordlar, merkezi yönetim karşısında oldukça önemli bir güç haline gelmiş ve kendi iktidar alanlarını genişletmek için çabalar sarf etmişlerdir. Kilisenin önemli rolü, monarşilerin otoritesini pekiştirirken, bu

durum aynı zamanda devletlerin farklı ideolojik temeller üzerinden, çeşitli yollarla yönetilmesine imkân sağlamıştır (Yıldırım, 2020).

Bu dönemde, siyasal düşünceler ve ideolojiler, güç dinamiklerini anlamada tarihi bir araç olarak işlev görürken, toplumsal yapıların dönüşümünde de büyük etkiler yaratmıştır. Hükümdarların otoritesinin, Tanrı tarafından atandığı inancı, siyasi etik ve hukukun kökenleri hakkında derinlemesine bir düşünce sürecine yol açarak, realizmin gelişimine büyük katkılarda bulunmuştur (Kutluay, 2019). Bu bağlamda, Orta Çağ'ın siyasi ve dini yapılarına dair yapılan incelemeler, günümüz siyaset biliminin temellerinin anlaşılmasında da önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Yeni Çağ, Rönesans'ın etkisiyle birlikte, daha seküler ve akılcı bir yönetim anlayışını beraberinde getirirken, devletlerin ihtiyaçları ve toplumsal beklentiler de evrilmiştir. Düşünürler, bireylerin özgürlüğünün, devlet otoritesini sınırlayan unsurlar olarak ortaya çıkabileceğini savunmuş ve bunun sonucunda sosyal sözleşme teorileri gelişmiştir (Coşkun, 2003).

Yeni düşünce akımları, devletlerin yapısına dair derinlemesine bir anlayış sunmakla kalmamış, aynı zamanda realizmin öncülerinin düşüncelerini de pekiştirmiştir. Tarihsel süreçler, devletin sosyal, politik ve ekonomik boyutlarını etkileyerek realizmin evriminde önemli bir rol oynamış; bu bağlamda ortaya çıkan temalar, günümüz siyasi sistemlerinin temellerini oluşturan kritik unsurlar haline gelmiştir. Bu gelişim, devleti yalnızca bir yönetim aracı olarak değil, aynı zamanda bir ideolojik söylem alanı olarak kavramamıza olanak tanımıştır.

2.2.1. Antik Dönem

Antik Dönem, insanlık tarihinin en çarpıcı dönemlerinden biri olarak, devletlerin ve realizmin köklerinin atıldığı bir evreyi temsil eder. Bu dönem, yazılı tarihin başlamasıyla şekillenmeye başlamış ve Antik Mısır, Mezopotamya, Antik Yunan ve Roma gibi büyük uygarlıkların doğuşuna tanıklık etmiştir. Bu uygarlıklar, sadece askeri ve siyasi yapıların gelişimiyle değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel yaşamların zenginleşmesiyle de dikkat çekmiştir (Günay, 2015). Özellikle Antik Yunan döneminde demokrasi, felsefe ve sanatın biçimlenmesi, sadece toplumsal yapıyı değil, aynı zamanda devlet anlayışını da derinden etkilemiştir. Bu bağlamda, realizmin evrimi de gözlemlenebilir bir şekilde farklı bir boyut kazanmıştır. Yunan düşünürleri, insan doğası ve bunu çevreleyen toplum ilişkilerine dair derinlemesine ve kapsamlı analizler yaparak, yönetim biçimlerinin yanı sıra devlet

otoritesinin meşruiyetinin sorgulanmasına ciddi bir zemin hazırlamışlardır. Bu sorgulamalar, ilerleyen dönemlerde farklı toplumsal ve politik düşüncelerin doğmasına önayak olmuştur (Sevinç, 2021).

Klasik Yunan demokrasisi, devletin vatandaşlar tarafından yönetilmesi fikrini ortaya koyarak, güç ve iktidar ilişkilerinin yeniden düşünülmesini sağlamıştır. Bu yeni anlayış, devlet otoritesinin bir parçası olan yurttaşlık kavramına da yeni bir perspektif getirerek, bireyin kolektif hayat içerisindeki rollerine ilişkin fikirler geliştirmiştir. Yunanlıların 'polis adı verilen şehir devletleri, otonom bir yapı göstererek devletin işleyişini ve yönetim modelini farklı bir boyuta taşımıştır. Bu süreç, özellikle Aristoteles gibi düşünürlerin politik realiteyi irdeleme çabalarıyla desteklenmiş, devletin işlevlerinin analitik bir şekilde ele alınmasına yol açmıştır (Yavuz, 2023).

Antik Roma ise, hukuk sistemleri ve yönetim biçimleri açısından devletçilik anlayışının yetişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Roma İmparatorluğu'nun genişlemesi, askerî güç, yönetim anlayışı ve hukukun etkinliğinin nasıl bir araya geleceği konusunda somut örnekler sunmuştur (Çığır Dikyol, 2021).

Roma'daki hukuk sistemi, devletin varlığıyla ilgili temel normları belirleyerek, onun işleyişini şekillendiren bir araç haline gelmiştir. Bu dönemde askeri stratejiler ve diplomasi, devletler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde kritik bir işlev üstlenmiş ve realizmin daha sonraki gelişimine zemin hazırlamıştır (Akman, 2012). Bu bağlamda Antik Dönem, realizm ve devlet anlayışının tarihsel gelişiminde önemli bir dönüm noktası olarak öne çıkmış hem geçmişte hem de gelecekteki devlet yapılarının evriminde temel ilkelerin belirlenmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca bu süreç, devletin kurumsal yapısının güçlenmesi ve güvenlik anlayışının gelişmesi açısından da belirleyici olmuştur.

2.2.2. Orta Çağ

Orta Çağ, V. yüzyıldan başlayarak XV. yüzyıla dek süren ve yaklaşık bin yıllık bir zaman dilimini ifade etmektedir. (Özkan, 2017). Bu dönem, Antik Dönem'in sona ermesiyle başlayıp, Rönesans hareketinin tohumlarının yeşermesiyle nihayetlenir. Tarihsel gelişimi ise, pek çok farklı sosyo-politik, kültürel ve ekonomik dinamikler içinde şekillenmiştir **(**Güven vd., 2023). Toplumsal yapılar, feodal sistemin etkisiyle yeniden yapılandırılırken, kilisenin otoritesi de bu dönemde belirgin bir hal almıştır. Tarımsal üretim ile ticaretin artışı, yeni ekonomik yapıların doğmasına neden olmuştur (Bedirhan, 2018).
İslam'ın yayılması,

- Feodal sistemin etkisinin artması
- Ticaret yollarının yeniden canlanması

Orta Çağ'nın siyasi ve toplumsal yapısını derinden etkileyerek şekillendirmiş ve yeniden düzenlemiştir. Bu karmaşık süreç, toplumların dinamiklerini ve ekonomik ilişkilerini köklü bir şekilde dönüştürerek, insan yaşamına yeni boyutlar katmıştır. Ayrıca, bu değişimler, kültürel etkileşimleri de artırarak farklı medeniyetler arasında önemli bağlantılar kurmuştur (Gül, 2020).

Orta Çağ, yalnızca siyasi kurumları değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik ilişkileri de derinden etkileyen, çok katmanlı bir dönüşüm süreci olarak değerlendirilebilir. Dönem, feodalizm olarak bilinen ekonomik ve toplumsal sistemle karakterize edilmiştir; bu yapı, toprak sahibi soylular ile onlara bağlı çalışan serfler arasındaki karmaşık ilişkilere dayanır. Soylular, yurtlarını korumak üzere kendilerine bağlı köylü nüfusuna dayanarak güç kazanırken, krallar da bu sistemi istismar ederek merkeziyetçi devlet yapısını geliştirmeye girişmişlerdir. Böylece, kısa süre içinde çeşitli krallıklar ve devletler belirmiştir (Ülgen, 2010). Özellikle Haçlı Seferleri, dini motivasyonların ötesine geçerek genişleyen ticari ilişkilerle beslenen askeri ve siyasi seferler hâline gelmiş; bu süreç, yalnızca dünya görüşlerini değil, kültürel etkileşimleri de derinleştirmiştir (Akyol, 2018).

Bu bağlamda, ulus kavramının kökenleri de Orta Çağ Avrupası'na kadar izlenebilir. 'Ulus' kelimesi bu dönemde bugünkü anlamını taşımamakla birlikte, seçkin toplulukları veya siyasi temsilcileri tanımlamak amacıyla kullanılmakta ve ilerleyen yüzyıllarda gelişecek olan milliyetçilik anlayışına tarihsel bir temel sunmaktaydı (Dieckhoff ve Jaffrelot, 2022). Bu tarihsel köken, modern milliyetçilik kuramlarının yalnızca moderniteyle sınırlı olmadığını, aksine geçmişin siyasal ve kültürel kalıplarına dayandığını göstermektedir.

Orta Çağ'ın sonunda, Rönesans'ın gelişimiyle birlikte düşünce dünyasında önemli çalkantılar meydana gelmiştir. İnsanın yaşamına dair tutum ve düşüncelerin değişimi, kültürel bir dönüşüm sürecinin habercisi olmuştur. Antik Yunan ve Roma kültürüne yeniden duyulan ilgiyle birlikte, sanat, edebiyat ve bilim alanlarında yenilikçi yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Matbaanın icadıyla bilgi daha geniş kitlelere ulaşarak bireysel düşüncenin gelişmesine olanak sağlamıştır (Burckhart, 1974).

Bu dönemde üniversitelerin kurulması, bilginin sistematik olarak yayılmasının önünü açmış ve eleştirel düşüncenin önem kazandığı bir toplumsal atmosferin oluşmasına katkı sağlamıştır. Üniversiteler, yalnızca eğitim kurumları değil, aynı zamanda bilimsel araştırma ve sorgulama merkezleri haline gelmiştir. Bu gelişme, bireylerin entelektüel özgürlüklerini

pekiştirmiş ve toplumsal yapının daha dinamik hale gelmesine yardımcı olmuştur (Rukancı ve Anameriç, 2004).

Orta Çağ, yalnızca siyasi güç mücadeleleriyle değil, aynı zamanda sosyo-kültürel etkileşimlerin derin izleriyle şekillenen, insanlık tarihinde müstesna bir konuma sahip olan bir dönemdir. Bu dönem, sonraki yüzyıllar için belirleyici bir çerçeve sunmuş ve birçok alanda kalıcı izler bırakmıştır. Eğitimden sanata, felsefeden bilime kadar uzanan geniş bir yelpazede, önemli atılımlar ve yenilikler yaşanmış, bu süreçler insanlığın evrimine katkı sağlamıştır. Nitekim, bu dönemin etkileri günümüzde bile hissedilmekte, geçmişin izleri modern düşünce ve kültür üzerinde belirgin bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda, Orta Çağ'ın sunduğu zenginlikler, insanlık tarihinin seyrini değiştiren unsurlar arasında yer alır. Ayrıca devlet yapılarının güçlenmesi ve güvenlik anlayışının temellerinin atılmasında da kritik bir rol oynamıştır.

2.2.3 Yeni Çağ

Yeni Çağ, yaklaşık olarak 15. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar süren ve hem Avrupa'da hem de dünya genelinde siyasi, sosyal, ekonomik ve düşünsel dönüşümlerin yoğun biçimde yaşandığı bir dönemdir. Bu çağ, modern dünyanın temellerinin atıldığı, çok yönlü değişimlerin belirleyici olduğu tarihsel bir evre olarak öne çıkar (Sivas vd., 2013).

Bu uzun ve etkili dönem, Feodalizmin çöküşü ile birlikte merkezi otoritenin güçlü bir biçimde yükselişi ile dikkat çekici bir şekilde karakterize edilmiştir. Bu evrede pek çok sosyal, ekonomik ve politik dönüşüm gerçekleşmiş, çeşitli alanlarda derin değişiklikler doğmuştur. Bu dönüşümler, sadece kıtanın değil, tüm dünyanın sosyal yapısını, ticari ilişkilerini ve siyasal dinamiklerini köklü bir şekilde değiştirmiştir (İyiekici, 2021).

Rönesans dönemi, insan merkezli düşüncenin yeniden canlanmasını sağlamış, bilimsel ilerlemeleri teşvik ederek devlet yapılarının dönüşümüne zemin hazırlamıştır. Bireyin önemini ön plana çıkaran bu hareket, sanat, bilim ve felsefede köklü değişimlere yol açmış; yeni bir toplumsal düzen ve yönetim anlayışının temellerini atmıştır (Coşkun, 2003).

Yeni Çağ'ın bir diğer önemli özelliği, keşifler ve sömürgecilik hareketleridir. Keşifler dönemi, coğrafi olarak yeni bölgelerin keşfi ile birlikte, bu toprakların sömürgeleştirilmesi ve yeni ticaret yollarının oluşturulmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, İspanya ve Portekiz, yeni dünyalara ulaşarak ekonomik güçlerini arttırmış, bu da Avrupa'nın siyasi dengelerini değiştirmiştir (Özensoy, 2019).

Aynı zamanda, bu dönem, yerleşik düzenin sarsılmasına ve ulus devlet fikrinin filizlenmesine yol açmıştır. İtalya'da ortaya çıkan şehir devletleri, Fransız ve İngiliz monarşilerinin güç kazanması ile yeni bir devlet anlayışının temelini oluşturmuştur (Özkırımlı, 2005). Bu ulus-devlet yapılanmaları hem iç hem de dış politikada yeni stratejilerin geliştirilmesi anlamına gelmektedir.

Yeni Çağ, aynı zamanda bilimsel devrimin önemli bir parçası olarak da değerlendirilmektedir; Niccolo Machiavelli'nin devlet yönetimi üzerine yazdığı eserleri, monarşi ile cumhuriyet biçimleri arasında var olan farklılıkları kapsamlı bir şekilde ele almıştır (Oğuzhan ve Duyar, 2021). Bu süreçte Hobbes ve Locke gibi düşünürler, devletin doğasına dair çok çeşitli ve farklı kavrayışlar geliştirmişlerdir. Bu dönemde, devlet ve toplum ilişkileri konusunda yeni düşünceler ortaya çıkmış, siyasi felsefe derinleşmiştir. Bu düşünürlerin eserleri, bireylerin toplumsal sözleşme kavramı üzerinde yeniden düşünmelerine de yol açmıştır (Bülbül, 2019).

Siyasi düşüncelerin evrimi, modern devlet anlayışının temellerini şekillendirmiş ve toplumsal etkileşimlerin dinamik yapısında köklü değişimlere neden olmuştur. Aydınlanma dönemi, fikirlerin ve kavramların derin bir dönüşüm geçirmesine zemin hazırlarken, devletin varoluşsal nedenine dair yenilikçi ve çarpıcı perspektifler geliştirmiştir. Bu tarihi süreç, gerçekleştirdiği reformlarla zamanın akışını değiştirmiş ve uluslararası arenada belirleyici bir etki yaratmıştır. Nitekim, bu dönem, çok sayıda alanda derin izler bırakarak, tarihsel açıdan önemli bir dönüşüm süreci olarak kayıtlara geçmiştir.

2.3. Güvenlikleştirme Kuramı

Bu çalışmanın teorik temelini oluşturan yaklaşımlardan biri de Kopenhag Okulu tarafından geliştirilen güvenlikleştirme kuramıdır (securitization theory). Bu kurama göre, bir meselenin güvenlik sorunu haline gelmesi, yalnızca nesnel bir tehdit içermesinden değil; aynı zamanda siyasi aktörlerin bu durumu 'varoluşsal bir tehdit' olarak sunabilmesinden geçer (Baysal ve Lüleci, 2015). Kopenhag Okulu yaklaşımına göre, her şey güvenlik sorunu olarak kabul edilmez; güvenlik, bir söz edim olarak ele alınmakta ve söylem yoluyla inşa edilmektedir**.** Bir başka ifadeyle, bir meselenin güvenlik problemi haline gelmesi için nesnel bir tehdidin varlığı yeterli değildir; aynı zamanda siyasi aktörlerin bu durumu kamuoyuna varoluşsal bir tehdit olarak sunmaları ve bu söylemin kabul görmesi gerekir (Suna, 2023).

Bu bağlamda, paramiliter örgütlenmeler sahadaki pratik etkilerinin yanı sıra, siyasi söylemlerde farklı roller üstlenerek güvenlik gündeminin odağında yer almaktadır.

Türkiye'nin Suriye sınır politikalarında bu gruplar, bazen terör tehdidi olarak algılanırken, bazen de sınır güvenliğinin sağlanmasında rol oynayan aktörler olarak değerlendirilmiştir.

Güvenlikleştirme kuramı, paramiliter grupların sadece askeri ya da stratejik işlevleriyle değil, aynı zamanda siyasal aktörler tarafından nasıl algılandıkları ve temsil edildikleri üzerinden şekillenen güvenlik politikalarının anlaşılmasına olanak sağlar.

2.4. Realist Perspektiften Paramiliter Yapılar ve Güvenlik

Realist kuram, güvenlik konularını devlet merkezli ve güç temelli bir anlayışla ele alır. Bu yaklaşıma göre devlet, uluslararası anarşi ortamında kendi güvenliğini sağlamakla yükümlüdür ve bu süreçte meşru güç kullanım tekeline sahip olan baş aktördür (Morgenthau ve Thompson, 1993). Ancak modern çatışma dinamikleri, devlet dışı aktörlerin özellikle paramiliter yapıların güvenlik alanındaki etkisini artırmış; bu durum, realizmin klasik varsayımlarının yeniden yorumlanmasını zorunlu kılmıştır.

Realist perspektiften bakıldığında, paramiliter yapılar çoğunlukla devletin çıkarlarını tamamlayıcı veya destekleyici unsurlar olarak değerlendirilebilir. Devletler, zaman zaman kendi resmi ordularının dışında kalan bu gruplarla iş birliği yaparak, kendi çıkarlarına hizmet eden vekil güçler yaratabilir. Bu bağlamda paramiliter yapılar, realist yaklaşıma göre 'güç projeksiyonu' aracı olarak kullanılabilir; özellikle devletlerin doğrudan müdahalesinin meşruiyet sorunu yaratabileceği durumlarda bu tür aktörler stratejik önem taşır (Waltz, 1979).

Suriye bağlamında hem rejim yanlısı Şii milisler hem de dış aktörlerin desteklediği muhalif paramiliter gruplar, devletlerin vekâlet savaşları yürütme biçimlerini ortaya koymaktadır. Türkiye'nin YPG ve SDG'ye (Suriye Demokratik Güçleri) yönelik tutumu, İran'ın Şii milislerle bölgedeki etkisi ve ABD'nin (Amerika Birleşik Devletleri) yerel aktörlerle iş birliği gibi gelişmeler, paramiliter yapıların yalnızca tehdit unsuru olmaktan çıkarak güvenlik stratejilerinin önemli bir parçası haline geldiğini göstermektedir.

Bu çerçevede, realist paradigma kapsamında paramiliter yapılar, uluslararası ilişkilerde yalnızca güvenlik riski oluşturan gruplar değil; aynı zamanda devletlerin güvenlik mimarisinde yer bulabilen, stratejik ve pragmatik araçlar olarak da konumlandırılabilir.

2.5. Realizm ve Devlet Teorileri

Realizm, uluslararası ilişkiler disiplininde temel teorik yaklaşımlardan biridir. Bu teori, devletleri uluslararası sistemin başlıca aktörleri olarak değerlendirir ve sistemin doğasını

anarşik olarak tanımlar. Realist yaklaşımda, devletler ulusal çıkarlarını maksimize etmeye çalışan rasyonel aktörlerdir ve bu süreçte güç rekabeti temel belirleyici unsur olarak öne çıkar (Keyik ve Erol, 2019).

Bu çerçevede realizm, insan doğasının bencil ve çıkar odaklı özelliklerinden hareketle, devletler arası ilişkilerin istikrarlı bir barıştan ziyade, çıkar çatışmaları ve güvenlik ikilemleri etrafında şekillendiğini savunur (Keyik ve Erol, 2019). Uluslararası iş birlikleri ise yalnızca geçici ve koşullu olarak mümkün görülür; kalıcı barış realist kuramda istisnaidir (Brauch, 2008).

Realizmin temel dinamikleri arasında güç, güvenlik, çıkar ve egemenlik kavramları yer almaktadır. Devletlerin davranışları bu parametreler doğrultusunda şekillenir. Bu anlayış, klasik realizmde Hans Morgenthau tarafından güç mücadelesiyle temellendirilirken, Kenneth Waltz'un yapısal realizminde sistemin anarşik doğası ön plana çıkarılmıştır (Baylıs, 2008). Realizmin entelektüel kökleri Antik Yunan'a kadar uzansa da özellikle Machiavelli ve Hobbes gibi düşünürlerin katkılarıyla modern devlet anlayışında daha sistematik bir yapı kazanmıştır (Yılmaz ve Ayanoğlu, 2021).

Soğuk Savaş dönemiyle birlikte realist kuram, devletlerin varlıklarını koruma mücadelesi ve güç dengesi analizleriyle yeniden önem kazanmıştır. Güvenlik ve çıkar odaklı politika yapımı, realizmin pratikte nasıl işlediğini gözler önüne sermiştir (Keyik ve Erol, 2019). Bu kapsamda, yalnızca askeri değil, diplomatik ve ekonomik araçlarla da güç mücadelesi sürdürülebilir bir güvenlik stratejisi hâline getirilmiştir (Buzan vd., 1998).

Sonuç olarak, realizm, devlet davranışlarını anlamaya ve uluslararası sistemin işleyişini çözümlemeye yönelik güçlü bir analitik çerçeve sunmaktadır. Devletlerin karar alma süreçlerinde çıkar maksimizasyonu ve güvenlik arayışı temel motivasyonlar olarak öne çıkarken, uluslararası ilişkilerin çok katmanlı doğası da realist yaklaşımla anlamlandırılabilmektedir (Ateş, 2009; Demirel, 2019).

2.5.1. Realizmin Suriye'deki Yansıması: Paramiliter Yapılar ve Güvenlik İkilemi

Suriye iç savaşı, realist teorinin temel varsayımlarını test eden çarpıcı bir vaka örneği sunmaktadır. Devlet otoritesinin zayıfladığı bu süreçte hem iç hem dış aktörlerin güç mücadeleleri belirginleşmiş; paramiliter gruplar, güvenlik boşluklarının dolmasında kilit bir rol oynamıştır (Lund, 2019).

Realist perspektife göre, bu paramiliter yapılar yalnızca yerel güvenlik aktörleri değil, aynı zamanda küresel ve bölgesel güçlerin stratejik hesaplarında birer araçtır. Zayıflayan merkezi

otoritenin yerine geçen bu yapılar hem çatışmayı tırmandırmakta hem de bölgesel dengeleri yeniden şekillendirmektedir (Arjona, 2016; Hinnebusch, 2020).

Suriye özelinde yaşanan gelişmeler, realist teorinin şu varsayımlarını sahada gözlemlemeyi mümkün kılmıştır:

- **Güç mücadelesi süreklidir:** Hem iç savaşın tarafları hem de dış müdahil devletler, kendi çıkarlarını maksimize etmek için doğrudan veya vekil aktörler aracılığıyla sahada varlık göstermektedir.
- **Güvenlik ikilemi derinleşmiştir:** Taraflar birbirine karşı önleyici stratejiler geliştirirken, sürekli artan bir tehdit algısı üretmektedir.
- **Ulusal çıkarlar her şeyin önündedir:** Bölgeye müdahil olan devletlerin eylemleri, evrensel normlardan ziyade ulusal çıkar motivasyonlarıyla belirlenmiştir (Mearsheimer, 2001; Waltz, 1979).

Paramiliter gruplar, sadece devlet dışı aktörler olarak değil, aynı zamanda ulus-devletlerin bölgedeki çıkar mücadelelerinin uzantısı olarak da işlev görmektedir. Bu yapıların etkinliği, sınır güvenliği politikaları üzerinde de belirleyici olmuş; realist kuramın "güç merkezli" yaklaşımını pekiştirmiştir (Aydın, 2019). Dolayısıyla Suriye örneği, realizmin güncel kriz ortamlarında nasıl uygulandığını gösteren somut ve çok katmanlı bir analiz alanı sunmaktadır.

2.6. Sınır Güvenliği Kavramı

Devletler arasındaki savaşlar ve çatışmalar, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana varlığını sürdüren ve toplumların kaderini şekillendiren temel olgulardan biridir. Antik dönemlerden modern çağa kadar bu çatışmalar, genellikle toprak, siyasi hâkimiyet ve ekonomik kaynaklar üzerindeki kontrol mücadelesiyle ortaya çıkmıştır. Bu mücadeleler, insan topluluklarının yaşam alanlarını belirlemiş ve güç dengelerini sürekli olarak değiştirmiştir.

Orta Çağ'da yerel feodal savaşlar, ulus-devletlerin ortaya çıkmasıyla küresel çapta büyük çatışmalara dönüşmüş; savaşlar yalnızca askerî bir mesele olmaktan çıkıp diplomatik, ekonomik ve ideolojik boyutları da içeren çok yönlü mücadele alanları haline gelmiştir (Yaşar ve Aktaş, 2022). İkinci Dünya Savaşı gibi büyük çatışmalar ise modern devletler arasındaki güç mücadelesinin ve uluslararası ilişkilerin karmaşıklığını açıkça ortaya koymuştur.

Savaşların nedenleri, sonuçları ve toplumlar üzerindeki etkileri ayrıntılı olarak incelenmiş, bu analizler uluslararası ilişkiler teorisi ve pratiği için önemli bir zemin oluşturmuştur. Çatışmalar farklı biçimlerde ortaya çıkarak uluslararası sistemin istikrarını ve güç dengelerini derinden etkilemektedir.

*"Yunanca sinoron kelimesinden gelen sınır sözlüklerde, iki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut" (*Gümüşçü, 2010, s. 80). "…… *sözlükte iki komşu devletin topraklarını, komşu il, ilçe, köy veya kişilerin topraklarını birbirinden ayıran çizgi veya bir şeyin yayılabileceği veya genişleyebileceği son çizgi; uç, had gibi anlamlara gelmektedir" (Özbey, 2024, s. 168).* Sınırın belirlenmesi, korunması ve yönetilmesi süreçleri bu bağlamda çok boyutlu bir yaklaşım gerektirir.

Sınır güvenliği, bir devletin toprak bütünlüğünü, egemenliğini ve vatandaşlarını korumaya yönelik geliştirdiği çok yönlü stratejiler ve tedbirler bütünüdür. Bu kavram, sadece fiziksel sınırların korunmasını değil, aynı zamanda sınır ötesi tehditlere karşı etkin yanıt mekanizmalarının oluşturulmasını da kapsar. Sınır güvenliği, askerî tedbirlerin yanı sıra istihbarat, diplomasi ve hukuk gibi araçların birlikte kullanıldığı bütüncül bir yaklaşımdır (İstanbullu, 2022).

Devletlerin bu yaklaşımla ulusal güvenliklerini güçlendirmeleri, potansiyel tehditleri önceden tespit etmeleri ve gerektiğinde hızlı müdahale etmeleri mümkün olmaktadır. Günümüzde dijital tehditlerin ve uluslararası terörizmin artması, sınır güvenliğinin önemini daha da artırmıştır. Devletler, mevcut teknolojileri entegre ederek sınır güvenliğini sürekli geliştirmekte ve modernize etmektedirler.

Sınır güvenliği artık sadece askerî bir uygulama olmaktan çıkmış, uluslararası iş birliği ve bilgi paylaşımı açısından kritik bir alan haline gelmiştir (Şahiner, vd., 2021). Bu nedenle, sınır güvenliği stratejilerinin düzenli olarak gözden geçirilmesi ulusal ve uluslararası barış ile istikrar açısından hayati önem taşımaktadır.

Küreselleşmenin etkisiyle sınır güvenliği, yasa dışı göç, kaçakçılık ve terörizm gibi çok yönlü tehditlere karşı da etkin mücadeleyi zorunlu kılmaktadır (Biçen Gören, 2023). Bu durum, sınır güvenliği politikalarının geliştirilmesi ve uluslararası düzeyde koordineli iş birliği mekanizmalarının oluşturulmasını temel bir gereklilik haline getirmiştir.

Sınır güvenliğinin temel bileşenleri arasında yasa dışı geçişlerin engellenmesi, kaçakçılıkla mücadele, terörizmin önlenmesi, insan ticaretinin engellenmesi ve sınır bölgesinde sosyal huzurun sağlanması yer almaktadır (Aras, 2023). Bu önlemler, devletlerin uluslararası

yükümlülükleriyle uyumlu bir şekilde geniş güvenlik mimarisi içinde organize edilmektedir. Sınırların korunması, sadece suçların önlenmesi değil, aynı zamanda ülkeler arasında güvenin tesis edilmesi açısından da büyük önem taşımaktadır (İstanbullu, 2022).

Sınırların güvenliği, askerî ve polis gücünün yanı sıra istihbarat paylaşımı, diplomasi ve yerel topluluklarla iş birliği yoluyla sağlanmaktadır. Bu karmaşık süreç, ülkeler arası ilişkileri derinden etkiler ve bölgesel güvenliği şekillendirir. Etkili bir sınır güvenliği yaklaşımı, sadece güç kullanımına değil, bilgi ve iş birliği ağlarının etkin yönetimine bağlıdır (Bigo, 2002).

Günümüzde sınır güvenliği, fiziksel sınırların ötesinde bilgi güvenliği, siber tehditler ve uluslararası iş birlikleri gibi çok boyutlu alanları da kapsamaktadır (Biçen Gören, 2023). Bu bağlamda, sınır güvenliği politikaları ulusal güvenlik stratejilerinin kritik bileşenlerindendir. Ancak sıkı güvenlik önlemleri, sınır komşuları arasında karşılıklı güveni azaltarak uluslararası ilişkilerde gerilimlere ve çatışmalara yol açabilmektedir. Bu nedenle, sınır güvenliği uygulamalarının düzenli olarak gözden geçirilmesi, gelişen tehditlere karşı daha etkili çözümler geliştirilmesi ve ülkeler arası iletişim ile iş birliğinin güçlendirilmesi önem taşımaktadır.

Sınır güvenliğinde kullanılan araçlar arasında askerî güç, gelişmiş gözlem sistemleri, insansız hava araçları (İHA'lar) ve istihbarat toplama yöntemleri yer almaktadır (Yetgin ve Baştuğ, 2021). Özellikle zayıf devletlerde ve çatışma bölgelerinde, paramiliter yapılar resmi güvenlik güçleriyle entegre olarak ya da onların yerini alarak sınır güvenliğine önemli katkılar sunmaktadır.

Suriye gibi karmaşık çatışma ortamlarında paramiliter unsurların sınır güvenliğindeki rolünün incelenmesi ve bu yapıların resmi güçlerle etkileşiminin anlaşılması, sınır güvenliğinin çok boyutlu yapısının ortaya konması açısından elzemdir. Bu yapı, yalnızca güvenlik meseleleriyle sınırlı kalmayıp, politik ve sosyal dinamiklerle de sıkı şekilde bağlantılıdır. Sınır güvenliği, toplumsal yapıları doğrudan etkilediğinden paramiliter unsurlar ile resmi güçlerin birlikte çalışması kritik öneme sahiptir.

Paramiliter gruplar, genellikle resmi devlet otoritelerine bağlı olmaksızın hareket eden, askerî özellikler taşıyan ancak düzenli ordunun bir parçası olmayan yapılardır. Bu gruplar, yerel halkın desteğini kazanarak bulundukları bölgelerde güvenlik dengelerini önemli ölçüde değiştirebilirler (Balcı, 2024). Bu durum devlet otoritesinin zayıflamasına ve bölgesel sosyal-ekonomik yapının bozulmasına yol açabilir. Paramiliter grupların varlığı, güvenlik

güçleriyle çatışmalara neden olmakta ve bu durum sınır güvenliği, göç politikaları ve uluslararası ilişkilerde yeni dinamikler yaratmaktadır.

Dolayısıyla, günümüzde mevcut güvenlik paradigmalarını yeniden değerlendirmek ve bu çeşitliliği kapsamlı bir biçimde ele almak son derece kritik bir hal almıştır. Bu değerlendirme süreci, dünya üzerindeki sürekli değişen olaylar ve olgular ışığında giderek daha önemli hâle gelmektedir. Farklı güvenlik yaklaşımlarını ve düşüncelerini ortaya koymak, bu konudaki bilgi birikimini artırmak ve ilgili tüm unsurları bir araya getirmek büyük bir önem taşımaktadır. Bu süreç, toplumsal, siyasi ve ekonomik dinamikleri de dikkate alarak yürütülmesi gereken bir çaba olarak öne çıkmaktadır. Çeşitli güvenlik perspektiflerini incelemek, uluslararası ilişkilerde daha sağlıklı bir zemin oluşturacak ve hem ulusal hem de uluslararası alanda etkili stratejilerin geliştirilmesine imkân sağlayacaktır. Özellikle günümüzde ortaya çıkan yeni tehditler ve riskler, güvenlik politikalarının yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, güvenlik politikalarının kapsamlı bir biçimde gözden geçirilmesi ve gerekli güncellemelerin yapılması kritik bir gereksinimdir. Böylece, gelecekteki potansiyel tehditlere karşı hazırlıklı olmak mümkün hâle gelecektir.

Sınır güvenliği meselesinin çok boyutlu yapısına derin bir bakış açısıyla yaklaşmak, yalnızca günümüz tehditleriyle sınırlı kalmamak gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, analitik bir perspektif edinmek ve geniş kapsamlı bir değerlendirme yapmak elzemdir. Zira bu iki temel unsurun birbirleriyle olan ilişkisi, gelecekteki olası gelişmelere dair öngörülerde bulunmak açısından kritik bir öneme sahiptir. Kalıcı çözüm önerileri geliştirmek, sadece bir hedef belirlemekten öte, devletlerin ve uluslararası aktörlerin sağlam bir iş birliği kurmasını gerektirmektedir. Bu iş birliği kapsamında, özellikle paramiliter grupların etkilerinin hafifletilmesi ve kontrol altına alınması dikkat çekici bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, mevcut sınır güvenliği paradigmasının sorgulanmasını ve yenilikçi yaklaşımların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak bu süreç, yalnızca yüzeysel bir çaba olmamalı, aynı zamanda yerel dinamikler ve toplumsal etkiler de dikkate alınmalıdır. Sadece bu şekilde daha sürdürülebilir ve etkin stratejilerin oluşturulması mümkün olacaktır.

2.7. Paramiliter Yapılar

2.7.1. Tanım ve Özellikler

Paramiliter yapılar, belirli ideolojik, siyasi veya çıkar temelli hedefler doğrultusunda, devlet otoritesinden bağımsız biçimde örgütlenen silahlı gruplar olarak tanımlanabilir. Bu yapılar, resmi güvenlik güçlerinden farklı olarak, genellikle çatışma bölgelerinde ve iç savaş

ortamlarında faaliyet göstermekte; askeri benzeri bir yapılanma sergilemekle birlikte, devlet dışı aktörler olarak öne çıkmaktadır (Gade, vd., 2019).

Çoğu zaman devletin resmi güvenlik kurumlarıyla iç içe geçmiş ya da onlara paralel biçimde faaliyet gösteren bu gruplar, kendi kurallarını ve hiyerarşik düzenlerini oluşturur. Bazı durumlarda ise devletin güvenlik güçlerini destekleyici bir rol üstlenerek veya onlara alternatif oluşturarak kendi güç alanlarını genişletme çabasına girebilirler (Gök, 2021).

Paramiliter grupların ortaya çıkış nedenleri çeşitlilik gösterir. Devlet otoritesinin zayıfladığı ya da yerel yönetimlerin etkisiz kaldığı bölgelerde güvenliği sağlama, belirli bir siyasi ideolojiyi savunma, etnik veya dini kimlikleri koruma ya da toplumsal adaletsizliklere karşı durma arzusu gibi motivasyonlar, bu grupların oluşumunda etkili olmaktadır (Onamu ve Nyadera, 2024).

Bu yapıların en dikkat çekici özelliklerinden biri, yasal statülerinin belirsizliği ve devletle olan ilişkilerindeki karmaşıklıktır. Genellikle kendi iç yönetim sistemlerine sahip olmaları, devletin resmi güvenlik kurumları ile aralarındaki sınırları muğlaklaştırır (Carey, vd., 2013). Klasik ordu yapılanmalarından farklı olarak, daha esnek organizasyon modellerine sahip olan paramiliter gruplar, çoğu zaman güçlü bir ideolojik bağlılık ve belirgin bir liderlik figürü ya da kolektif yönetim biçimi etrafında örgütlenirler (Congress Research Service, 2017).

Esnek ve dinamik yapıları sayesinde, değişen güvenlik koşullarına hızla uyum sağlayabilen bu gruplar, yerel çatışmalarda etkin biçimde rol alabilmekte ve çoğu zaman dönüştürücü bir aktör haline gelmektedir (Kaderli, 2024). Üyelerini motive eden sistemler geliştirmeleri ve toplumsal destek mekanizmaları oluşturmaları, sadece hayatta kalma kapasitelerini değil, sahadaki operasyonel etkinliklerini de artırmakta; böylece uzun vadeli varlıklarını sürdürebilmelerine katkı sağlamaktadır.

Paramiliter grupların faaliyetleri, çoğu zaman şiddet içeren yöntemleri de kapsamaktadır. Yağma, cinayet, insan hakları ihlalleri ve sivillere yönelik saldırılar, bu grupların sık başvurduğu eylemler arasında yer alır. Örneğin, Latin Amerika'daki ölüm mangaları, ya devletin askeri güçleriyle iş birliği içinde ya da onlardan bağımsız olarak sistematik şiddet ve zorla kaybetmeler gibi taktikler uygulamışlardır (Right-wing paramilitarism in Colombia, 2025). Benzer şekilde, Orta Doğu'daki bazı milis grupları da iç savaş dinamiklerini önemli ölçüde etkilemiş ve güvenlik yapılarında ciddi istikrarsızlıklara yol açmıştır (Taş, 2024).

Toplum üzerindeki etkileri açısından paramiliter yapılar, sadece güvenlik eksikliklerini doldurmakla kalmaz, aynı zamanda sosyoekonomik eşitsizliklerin yoğun olduğu alanlarda halkın desteğini alarak meşrulaşma eğiliminde de olabilirler. Bu tür yapılanmalar, devlet otoritesinin yetersiz kaldığı bölgelerde kendiliğinden gelişen alternatif güvenlik mekanizmaları olarak ortaya çıkabilmektedir (Carey, vd., 2013).

Suriye örneği, paramiliter yapıların çatışma dinamikleri içindeki rolünü anlamak açısından çarpıcıdır. Bu ülkede, paramiliter gruplar hem devlet güçlerine alternatif olmuş hem de onlarla müttefik olarak hareket etmiş; zaman zaman da kendi çıkarları doğrultusunda bağımsız hareket ederek iç savaşın seyrine doğrudan etki etmiştir (The Carter Center, 2013). Her ne kadar bu grupların insan hakları ihlallerine karıştıkları sık sık gündeme gelse de kamu düzeni sağlama yönündeki katkıları, bazı çevrelerde meşruiyet kazanmalarına zemin hazırlamıştır.

Suriye'deki paramiliter grupların etnik, mezhepsel ya da ideolojik temelde örgütlenmeleri, toplumsal destek bulmalarını kolaylaştırmış ve bu sayede savaş stratejilerine önemli katkılar sunmuşlardır (Starr, 2012). Bu durum yalnızca yerel değil, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası düzeydeki güç dengelerinde de etkili sonuçlar doğurmuştur.

Sonuç olarak, paramiliter yapılar, Suriye iç savaşı gibi karmaşık krizlerde belirleyici roller üstlenmiş ve bu roller yalnızca kısa vadeli değil, uzun vadeli etkiler de yaratmıştır. Bu grupların incelenmesi, sadece geçmişin anlaşılması açısından değil, gelecekte benzer durumların önlenebilmesi için de stratejik bir önem taşımaktadır.

2.8. Paramiliter Yapıların Tarihsel Gelişimi

Paramiliter yapılar tarihsel bağlamda, çeşitli sosyal, politik ve ekonomik dinamiklerle şekillenmiş, bu durum onların görünümünü ve işlevini büyük ölçüde etkilemiştir (Hill, 2021). Bu yapılar, zaman içerisinde farklı amaçlara hizmet etmiş ve uluslararası çatışmaların önemli bir parçası hâline gelmiştir. Paramiliter grupların kökeni, genellikle siyasi, sosyal ve ekonomik faktörlerle iç içe geçmiş olaylara dayanmaktadır. İlk paramiliter oluşumlar, ulusal orduların destekleyici unsurları olarak ortaya çıkmış ve özellikle savaş zamanlarında direniş ve savunma işlevleri üstlenmişlerdir (Çona, 2018).

Tarihsel olarak bu oluşumlar, çoğunlukla devlet otoritesinin zayıfladığı ya da etnik, dini ve kabile temelli çatışmaların arttığı dönemlerde ortaya çıkmıştır. Antik çağlardan itibaren gözlenen bu eğilim, Roma İmparatorluğu döneminde paralı askerlik gibi yapılarla somutlaşmıştır. (Karakoç, 2016).

Örneğin, 19. yüzyılda Latin Amerika'daki iç savaşlarda ortaya çıkan gerilla grupları, halkın direnişine katkı sağlamak amacıyla oluşturulmuş ve mevcut askeri güçlerin yanında alternatif kuvvetler olarak işlev görmüşlerdir. Bu yapılar, yerel toplulukların haklarını savunmak ve savaşın olumsuz etkilerine karşı koymak amacıyla etkin olmuşlardır. 20. yüzyıla geçişle birlikte paramiliter grupların rolü daha karmaşık ve çok boyutlu bir hâl almıştır. Soğuk Savaş döneminde bu gruplar, devlet destekli araçlar olarak kullanılmaya başlanmış ve küresel siyasette daha fazla yer edinmişlerdir (Tatlı ve Ağır, 2020). Özellikle ABD ve Sovyetler Birliği gibi süper güçlerin etkisiyle, çeşitli ülkelerde ideolojik veya etnik temelli paramiliter yapılar desteklenmiş ve bu yapılar hem iç siyaset hem de uluslararası ilişkilerde rol oynamıştır.

Latin Amerika'da paramiliter yapılar, devrimci hareketlere karşı devletin stratejik araçları hâline gelmiştir. Bu gruplar, uluslararası aktörlerden ideolojik ve maddi destek alarak, otoriteyi koruma ya da devirmeye yönelik mücadelelerde yer almışlardır. Örneğin, Nikaragua'da Sandinista Devrimi'ne karşı oluşturulan Contras hareketi, dış destekle etkin bir muhalefet gücüne dönüşmüştür. Benzer yapılar, Bosna-Hersek, Irak gibi bölgelerde de görülmektedir (Ergezen ve Oğuz, 2020).

Paramiliter gruplar, genellikle resmi ordu ve emniyet güçlerinden farklı olarak daha esnek, fakat aynı zamanda daha acımasız stratejilerle hareket etmişlerdir. Bu durum, çoğunlukla insan hakları ihlalleri, savaş suçları ve sivillere yönelik saldırılarla sonuçlanmıştır. Bu yapılar, sivil toplum üzerinde ciddi baskılar oluşturmuş ve sosyal çatışmaları daha da derinleştirmiştir. Paramiliter tarih, savaşlar ve çatışmaların stratejik boyutlarıyla sıkı sıkıya bağlantılıdır. Günümüzde de bu yapıların birçok bölgede devam eden çatışmaların merkezinde yer aldığı görülmektedir.

2.8.1. Orta Doğu'da Paramiliter Grupların Tarihsel Süreci

Orta Doğu'da paramiliter yapıların tarihsel gelişimi, bölgenin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik çeşitliliğiyle şekillenmiş karmaşık bir süreci yansıtır. Bu süreci anlamak, bölgedeki çatışmaların kökenlerini daha iyi analiz etmeyi sağlar.

Suriye örneği üzerinden yapılan incelemeler, modern paramiliter grupların kökeninin 20. yüzyıl ortalarına uzandığını göstermektedir. Baas Partisi'nin 1963'te iktidara gelişiyle birlikte, Suriye'de güvenlik yapılanması yalnızca ordu ve istihbaratla sınırlı kalmamış; partiye sadık paramiliter yapılar da oluşturulmuştur (Özenir, 2020). Merkezi otoriteden bağımsız, doğrudan partiye bağlı bu milis gruplar, rejimin güvenlik stratejisinde kalıcı bir

yer edinmiştir. Bu durum, bölgedeki güç dengelerini derinlemesine etkilemiş ve birçok farklı aktörün müdahalesiyle dinamik ve kaotik bir siyasi yapı doğurmuştur.

1990'ların sonlarına doğru, Lübnan iç savaşının etkileri ve aşırıcılık eğilimleri Suriye'de paramiliter yapıların yeniden organize edilmesine zemin hazırlamıştır. Hizbullah gibi yapılar üzerinden, farklı etnik ve dini kimlikler etrafında şekillenen paramiliter gruplar etkinlik kazanmıştır. Bu tür yapılar, Baas rejimi tarafından dolaylı olarak desteklenmiş, rejimin sürekliliği adına stratejik bir araç hâline gelmiştir (Ebrem, 2021).

2011'de patlak veren Suriye iç savaşı, paramiliter yapıların evrimini hızlandırmıştır. Farklı gruplar uluslararası destek alarak güçlenmiş, bu durum iç savaşın seyrini önemli ölçüde etkilemiştir. Etnik ve mezhepsel temelli ayrışmalar, paramiliter grupları savaşın önemli aktörleri hâline getirmiştir (Şahin ve Aydın, 2021). İslami gruplar hem yerel hem uluslararası düzeyde destek bulurken, rejime bağlı paramiliter yapılar da kendi cephelerinde mücadeleye katılmıştır.

Bu süreçte, paramiliter gruplar sadece askeri değil, aynı zamanda sosyal ve siyasi aktörler olarak da öne çıkmışlardır (Okalan ve İşyar, 2023). Devletin güvenlik stratejilerinin parçası hâline gelen bu yapılar, Suriye'nin toplumsal yapısında kalıcı izler bırakmıştır. Grupların sürekliliği ve etkileşimleri, iç savaşın dinamiklerini belirlemiş ve ülkenin geleceği üzerinde belirleyici bir rol oynamıştır.

3. SURİYE BAĞLAMINDA TARİHSEL ARKA PLANI

Suriye İç Savaşı, 2011 yılında patlak veren büyük ve yıkıcı bir çatışmadır. Bu savaşın derin kökleri, ülkenin karmaşık tarihi, sosyal dinamikleri ve siyasi gelişmelerine köklü bir şekilde dayanmaktadır (Council on Foreign Relations, 2024). Suriye, uzun yıllar boyunca baskıcı bir otoriter yönetimle yönetilen, etnik ve dini çeşitlilik açısından son derece zengin bir toplumdur. Bu çeşitlilik, yaşam alanları içinde toplumsal dokunun farklı katmanlarını oluşturmakta ve yaşanan çatışmaların temel nedenleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Savaşın başlamasıyla birlikte, ülkede ciddi ve büyük bir siyasi kriz patlak vermiştir. Bu kriz, yalnızca Suriye'nin iç dinamiklerini değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel ölçekte de etkilerini hissettirmiştir. Savaş, pek çok insanın hayatını kaybetmesine neden olmuş, milyonlarca insanı yerinden ederken, farklı gruplar arasındaki gerilimler artış göstermiştir (Atlıoğlu, 2006).

1963'te iktidara gelen Baas Partisi, ülkede güçlü bir merkezi kontrol sağlamış ve bu süreçte farklı etnik ve mezhepsel grupların marjinalleşmesine yol açmıştır. Bu durum, grup kimliklerinin zayıflamasına ek olarak sosyal dengenin bozulmasına ve toplumsal huzursuzlukların artmasına da neden olmuştur (bassamalahmed, 2020). İktidarın politikaları ve stratejileri toplumda bölünmelere sebep olurken, çeşitli gruplar arasında güvensizliği de derinleştirmiştir. Bu süreç, uzun vadede toplumsal gerilimlerin artmasına ve siyasi istikrarsızlıkların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Böylece Baas Partisi'nin merkezi yönetim anlayışı, bazı grupların dışlanmasına ve radikalleşmesine neden olarak ülkenin sosyopolitik yapısını derinden etkilemiştir (Ataman, 2012).

Arap Sünniler ile Arap Alevileri (Nusayriler) arasındaki gerginlik, Baas yönetimi altında uygulanan ve bu yönetim tarafından belirgin şekilde ayrımcı olarak kabul edilen eşitsiz politikaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Palicka, 2021). Bu durum, toplumsal çatışmaların derinleşmesine ve karmaşık bir hale gelmesine yol açmıştır. İlerleyen zaman içinde bu çatışmalar, toplum içinde güven sorunlarına ve derin kutuplaşmalara neden olmuş, bu da ülkenin sosyal dokusunu zayıflatarak, istikrarını tehdit eden önemli bir faktör haline dönüşmüştür. Sonuç olarak, toplum içerisindeki bu gerilimler, bireyler arasında güveni sarsmış ve toplumsal uyum durumunu olumsuz etkilemiştir.

2000 yılında Beşar Esed'ın iktidara gelmesiyle birlikte, halkın özgürlük ve reform talepleri daha yüksek sesle dile getirilmeye başlanmış; artan toplumsal huzursuzluk ve gerilim ortamı, ülkedeki mevcut sorunların daha da derinleşmesine zemin hazırlamıştır (Kıran, 2015). Bu

bağlamda, farklı toplumsal gruplar arasında süregelen çatışmalar halk tarafından doğrudan hissedilmiş ve geniş kesimler bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Tüm bu karmaşık dinamikler, ülkede uzun süredir beklenen değişimlerin önünde ciddi engeller oluşturarak, siyasi istikrarsızlığın daha da derinleşmesine yol açmıştır.

Arap Baharı'nın etkisiyle 2011 yılında Suriye halkı, ekonomik sorunlar, yolsuzluk ve insan hakları ihlalleri gibi çeşitli nedenlere karşı protesto gösterileri düzenlemeye başladı. Protestoların artması, taleplerin karşılanmaması ve güvenlik güçlerinin sert müdahalesi halkın öfkesini artırarak silahlı çatışmalara yol açtı (Özcan, 2019). Başlangıçta muhalefet grupları arasında koordinasyon eksikliği ve dağınıklık gözlemlense de zamanla bu gruplar bir araya gelerek hem ulusal hem uluslararası destek arayışlarıyla daha organize hale geldiler. Farklı ideolojik ve etnik temellere dayanan grupların savaşa dahil olması, çatışmanın karmaşıklığını önemli ölçüde artırdı (Türkiye Araştırmaları Vakfı, 2024). Bu karmaşık yapı, Suriye'yi çok parçalı bir savaşa sürükledi; zira çeşitli gruplar, farklı uluslararası aktörlerin desteğiyle kendi hedeflerini gerçekleştirmeye çalıştılar.

Savaşın tarihsel arka planı yalnızca iç dinamiklerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda uluslararası aktörlerin Suriye'ye müdahalesi bölgesel güç dengelerini derinlemesine etkilemiştir (Özay, 2019). Türkiye, İran, Rusya ve ABD gibi başlıca ülkeler, kendi stratejik hedefleri doğrultusunda Suriye'deki çatışmanın farklı taraflarını destekleyerek savaşın daha da karmaşık ve uzun süreli hâle gelmesine neden olmuştur (Çelik, 2021).

Bu jeopolitik çerçeve, iç savaşın seyrini derinden etkileyerek Suriye'nin egemenliği ve ulusal birliği üzerinde kalıcı ve yıkıcı sonuçlar doğurmuştur. Dolayısıyla, Suriye İç Savaşı'nın tarihsel arka planını anlamak yalnızca olayların kronolojisini incelemekle kalmayıp, aynı zamanda bu çok katmanlı ve karmaşık çatışmada rol oynayan toplumsal, politik ve uluslararası dinamikleri de titizlikle değerlendirmeyi gerektirir.

3.1. Savaşın Başlangıcı

Suriye İç Savaşı, 2011 yılında başlayan ve bölgedeki birçok ülke üzerinde derin tahribatlara neden olan karmaşık ve çok boyutlu bir çatışma sürecidir (Secopedia, 2022). Bu savaşın başlangıcı, Suriye'nin sosyal, politik, ekonomik ve kültürel dinamiklerini anlamak açısından son derece kritik bir dönemeçtir. Özellikle halkın yaşam koşulları, bu karmaşanın etkisiyle büyük değişimlere uğramıştır. Savaşın bulunduğu bu aşamalar, yalnızca Suriye ile sınırlı kalmayıp, komşu ülkeler ve uluslararası arena üzerindeki etkileriyle de belirgin bir hale gelmiştir (Erkmen, 2016). Bu süreç, uluslararası ilişkileri derinden etkileyen ve ülkedeki

kurumları da ciddi şekilde sarsan bir durum ortaya çıkardı. 2010 yılında Tunus'ta patlak veren Arap Baharı, sadece Tunus ile sınırlı kalmayarak pek çok Arap ülkesinde geniş çaplı protesto hareketlerine yol açtı. Bu durum, söz konusu ülkelerdeki yönetimlerin tutumlarına ve uygulamalarına karşı toplumun tepkisini net bir şekilde ortaya koyma fırsatı sundu. Bu sürecin etkileri, Suriye gibi ülkelerde de belirgin bir şekilde hissedilmeye başladı; halkın mevcut rejime karşı fedakâr ve kararlı muhalefeti artış gösterdi (United Nations Development Programme, 2025). Özellikle Humus ve Dera gibi stratejik şehirlerde düzenlenen gösteriler, gençlerin toplumsal özgürlük ve adalet talepleriyle bir araya gelmesine neden oldu. Bu gösterilerde, siyasi ve ekonomik baskılara karşı halkın tepkisi yükseldi ve devlet güçlerinin sert müdahalesiyle çatışmalar tırmandı (BBC Türkçe, 2011). Bu durum, halkın birleşik bir güç oluşturarak hakları için kararlı bir şekilde mücadele etmeye yöneldiğini gösterdi.

Protestoların ilk aşamaları barışçıl bir şekilde, halkın geniş katılımıyla ve barışçıl taleplerle gerçekleşti. Bu süreç birçok kişiye umut verdi ve gelecek için pozitif bir atmosfer oluşturarak moral sağladı. Ancak hükümetin sert ve önleyici tepkisi durumu daha da kötüleştirdi (Human Rights Watch, 2012).

2011 yılının Mart ayında Dera'daki olayları takiben, güvenlik güçlerinin göstericilere yönelik şiddeti halkın öfkesini körükledi ve toplumda derin bir güvensizlik yarattı (Human Rights Watch, 2011). Suriye Devleti lideri Beşar Esed'ın rejim muhalefetini bastırma çabaları, silahlı direnişi teşvik eden bir ortam yarattı ve muhalif grupların geniş çapta silahlanmasına olanak sağladı (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2025). Başlangıçta farklı ideolojik ve etnik gruplardan oluşan silahlı muhalefet, merkezi bir otoriteden yoksun olması nedeniyle çatışmanın dinamikleri karmaşıklaştı ve net bir strateji oluşturulmasını engelledi. Bu belirsizlikler, gruplar arasında rekabet ve çatışmaların artmasına neden oldu (Small Arms Survey, 2016). Hükümetin şiddet yanlısı politikaları, etnik ve mezhepsel gerilimlerin tırmanmasına neden oldu. Direniş gruplarının ülke genelinde güç kazanmaya çalışması, yalnızca iç faktörlerle sınırlı kalmadı; sürece dış aktörlerin müdahalesiyle birlikte bölgesel ve uluslararası dinamikler de dahil oldu (IEMed, 2017). Böylece iç savaş, farklı ideolojiler ve dış politika çıkarlarının çatıştığı, uzun süreli ve derin bir insani krize dönüştü.

3.2. Savaşın Gelişimi

İlk aşamada, hükümete karşı demokratik reform talepleriyle başlayan gösteriler, Dera'da polisin acımasız müdahalesi sonrası hızla ülke geneline yayıldı. Hükümetin sert baskıları

protestocuların silahlı gruplara yönelmesine ve çatışmaların yoğunlaşmasına yol açtı. 2011 sonlarına doğru muhalif gruplar organize olmaya başladı; iş birlikleri ve stratejik ortaklıklar çatışmanın karmaşıklığını artırdı ve uluslararası toplum sürece dahil oldu (Ergen, 2020).

İç savaş, yerel aktörlerin ötesinde bölgesel ve uluslararası güçlerin müdahil olduğu çok katmanlı bir vekalet savaşına dönüştü. Dış aktörlerin müdahaleleri sahadaki dengeleri ve politik parametreleri kökten değiştirdi (Eskioğlu, 2019). Paramiliter grupların desteğiyle savaş uluslararası bir boyut kazandı ve bölgesel güvenlik yapısında derin yarılmalara yol açtı. (Demir, 2018).

Bu durum, çatışmanın kapsamını genişletirken çözüm çabalarını zorlaştırdı; dış aktörlerin çıkar çatışmaları ortak siyasi zeminin oluşmasını engelledi (Çağlar ve Aksu, 2019). Yeni güç dengeleri hem askeri hem siyasi düzlemde kalıcı etkiler yarattı ve Suriye'nin geleceğini şekillendirdi. Böylece ulurarası kimliğe bürünen çatışma, bölgedeki aktörlerin politikalarını yeniden gözden geçirmesine neden oldu (Çona, 2018).

2012'den itibaren IŞİD'in yükselişi savaşın seyrini değiştirdi. Irak'tan Suriye'ye hızlı sıçrayışı ve geniş toprak kazanımları uluslararası dikkat çekti, ABD ve koalisyon güçleri hava saldırıları düzenledi. Rusya, 2015'ten itibaren askeri müdahaleyle Esed rejimini güçlendirdi. Hükümet güçleri Halep, Humus ve Lazkiye gibi stratejik yerlerde önemli zaferler kazandı; bu da bölgesel ve uluslararası dengeleri etkiledi (Türkiye Araştırmaları Vakfı, 2024).

Etnik ve mezhepsel çatışmalar savaşın merkezindeydi. Suriye Kürtleri, PYD (Demokratik Birlik Partisi / Partiya Yekîtiya Demokrat) ve YPG aracılığıyla özerklik taleplerini güçlendirdi ve uluslararası arenada ses getirdi. Hem ABD hem Suriye hükümeti, bu gruplarla farklı iş birlikleri yaparak çıkarlarını korumaya çalıştı (Akgül ve Görgün Akgül, 2025). 2020 itibarıyla Türkiye'nin Kuzey Suriye'deki askeri operasyonları bölgedeki güç dengelerini değiştirdi (Türkiye Araştırmaları Vakfı, 2024). Suriye İç Savaşı, yerel ve uluslararası aktörlerin farklı stratejileri, ideolojik ayrışmalar ve diyalog eksikliğiyle şekillendi hem ülkenin iç meselelerini derinleştirdi hem bölgesel ilişkileri karmaşıklaştırdı.

3.3. Esed Yönetiminin Devrilmesi ve Sonrası

Beşar Esed yönetiminin devrilmesi, Suriye iç savaşının en kritik dönemeçlerinden biri olmuş ve ülke siyasi tarihinde derin bir kırılma yaratmıştır. Esed rejiminin uzun süren direnişine rağmen, iç ve dış baskıların yoğunlaşması, ekonomik çöküş, yönetim aygıtında çözülmeler ve halk desteğinin dramatik şekilde azalması, rejimin ayakta kalmasını imkânsız hale

getirmiştir. Özellikle 2023-2024 yıllarında, rejim kontrolündeki bölgelerde artan yoksulluk, temel hizmetlerin çökmesi ve yolsuzluğa karşı kitlesel protestolar, rejimin meşruiyetini zedelemiş; bu gelişmeler, güvenlik aygıtları içerisinde de çözülmelere neden olmuştur (IEMed, 2025).

Esed'in devrilmesini takip eden süreçte, ülkenin geçici devlet başkanlığı görevini üstlenen Ahmed Eş-Şara liderliğinde yeni bir siyasi düzenin inşası süreci resmen başlamış, ancak sahadaki güç dengeleri bu süreci oldukça karmaşık hale getirmiştir. Özellikle muhalif gruplar ile YPG öncülüğündeki Kürt yapılar arasında yaşanan çıkar çatışmaları, merkezi otoritenin tesisini zorlaştırmıştır. Şara liderliğinde kurulan geçici hükümet, ülke genelinde kurumsal istikrarı yeniden sağlama ve ulusal birlik temelinde yönetim mekanizmaları oluşturma amacı taşırken, etnik ve siyasal farklılıkların derinleşmesi barış sürecinin kırılganlığını artırmıştır. Halep, Deyrizor ve Rakka gibi stratejik şehirlerde kontrol mücadeleleri devam ederken, kapsayıcı bir siyasal mutabakat zemini henüz tam anlamıyla oluşturulamamıştır (el-Ahmed, 2025).

Suriye'nin geçici Devlet Başkanı Ahmed Eş-Şara'nın sürpriz İstanbul ziyareti, ABD ve AB'nin (Avrupa Birliği) Suriye'ye yönelik yaptırımları kaldırma kararının hemen ardından gerçekleşmiş; bu diplomatik temas, geçiş sürecinin uluslararası meşruiyet kazanması açısından önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir **(**Euronews, 2025**).** Ancak sahada özellikle YPG'nin kuzeydoğuda kendi denetiminde yerel yönetim yapıları inşa etmeye yönelik tek taraflı girişimleri, ulusal bütünlük açısından sorunlu bir durum teşkil etmektedir. Siyasal geçiş sürecine entegre olmayan bu adımlar, merkezi yönetim ile yerel aktörler arasındaki uyumsuzluğu daha da derinleştirmiştir. Bu koşullarda savaş sonrası yeniden yapılanma süreci hem kaynak hem de siyasi koordinasyon eksiklikleri nedeniyle oldukça yavaş ilerlemektedir. Altyapının yeniden tesisi, mültecilerin geri dönüşü ve kurumsal kapasitenin inşası gibi kritik alanlarda sürdürülebilir bir ivme henüz sağlanamamıştır (United Nations Development Programme, 2025).

Esed sonrası dönemde yaşanan yıkım ve karmaşanın ardından, Suriye'nin devlet yapısının yeniden inşası, paramiliter yapıların silahsızlandırılması ve göçmenlerin geri dönüşünün sağlanması gibi zorlukların üstesinden gelinmesi beklenmektedir. Savaşın neden olduğu travmalar, kayıplar ve toplumsal yarılmalar sosyal uyum sürecini zorlaştırsa da gelecekte sivil toplum kuruluşları, kadın örgütleri ve yerel meclislerin yanı sıra halkın da aktif katılımıyla demokratik unsurların güçlendirilmesi öncelik kazanacak; uluslararası kalkınma

ajanslarıyla iş birliği içinde, yerelden yükselen barış pratiklerinin yaygınlaşması ve kalıcı demokratik barışın tesis edilmesi hedeflenecektir (Kara, 2025).

Sonuç olarak, Beşar Esed'in devrilmesi, Suriye'de otoriter dönemin sonunu simgelerken, aynı zamanda kırılgan ve çok aktörlü bir geçiş sürecinin başlangıcını ifade etmektedir. Bu geçiş süreci, yalnızca siyasi yapının değil, aynı zamanda toplumsal bağların, güvenlik kurumlarının ve uluslararası ilişkilerin yeniden tanımlanmasını gerektiren uzun ve meşakkatli bir dönemi işaret etmektedir.

3.4. İnsani Kriz ve Göç Dinamikleri

Suriye İç Savaşı, modern insanlık tarihinin en büyük insani krizlerinden birine, hatta belki de en ağırına yol açmıştır. Bu derin ve çok katmanlı kriz, yalnızca savaş cephelerinin ötesine geçmekle kalmamış, aynı zamanda dünya genelinde geniş bir etki alanı bularak birçok ülkeyi derinden sarsmıştır. Bugün gelinen noktada, uluslararası ilişkilerdeki pek çok dinamiğin bu krizden etkilendiği açıkça görülmektedir.

Savaşın etkileri yalnızca Suriye ile sınırlı kalmamış; komşu ülkelerde ve hatta farklı kıtalarda dahi hissedilir olmuştur. Hükümetler, mülteci politikaları, insani yardımlar ve güvenlik önlemleri gibi birçok alanda bu iç savaşın sonuçlarına göre yeniden konum almak zorunda kalmıştır (Bozkurt, 2018).

Yoğun çatışmalar ve sürekli bombalamalar şehirleri harabeye çevirmiş, sivil halk üzerinde derin psikolojik ve fiziksel baskılar yaratmıştır. Kadınlar, çocuklar ve yaşlılar için gündelik yaşamın sürdürülebilirliği neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Temel ihtiyaçlara yiyecek, temiz su ve ilaç erişimde yaşanan ciddi sıkıntılar, hayatta kalma mücadelesini daha da zorlaştırmıştır. Birleşmiş Milletler verilerine göre, 2021 yılı itibarıyla yaklaşık 6 milyon Suriyeli ülke dışında mülteci olarak yaşamaktadır (Yılmaz, 2022).

Mültecilerin yaşadığı zorluklar onları sadece komşu ülkelere yöneltmekle kalmamış, aynı zamanda bu ülkelerde yeni yaşam koşullarına uyum sağlama konusunda da derin engellerle karşılaşmalarına neden olmuştur. Türkiye, Lübnan ve Ürdün gibi ülkelerde, Suriyeli mülteciler; eğitim, sağlık hizmetleri ve iş bulma süreçlerinde çeşitli sosyal, ekonomik ve siyasal zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Barınma koşulları ise çoğu zaman asgari insani standartların altında kalmıştır. Aynı zamanda iç göç dalgaları da ülke içindeki demografik dengeleri ciddi biçimde etkilemiş; milyonlarca insan güvenli bölgelere ulaşmak için evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Bu durum, kaynaklar üzerindeki baskıyı artırmakla kalmamış, toplumsal uyumu da tehdit etmiştir (Öztürk ve Boyacı, 2022).

Uluslararası yardım kuruluşları, krizin etkilerini hafifletmeye yönelik çalışmalar yürütmüş; acil insani yardımın yanı sıra uzun vadeli rehabilitasyon stratejileri geliştirmeye çalışmıştır. Ancak çatışma bölgelerinde yaşanan güvenlik riskleri, bürokratik engeller ve sürdürülebilir kaynak yetersizlikleri, bu çabaların etkisini sınırlı kılmıştır. Pek çok bölge hâlâ geçim kaynaklarından yoksun, durgunluk içinde ve toplumsal huzursuzluğun hâkim olduğu bir ortamda varlığını sürdürmektedir (Bozkurt, 2018).

Suriye'deki bu insani kriz, yalnızca bir coğrafi bölgeyi değil, küresel vicdanı da sınayan bir mesele haline gelmiştir. Bu bağlamda, krizin çözümüne yönelik uluslararası toplumun ortak ve sorumluluk bilinciyle hareket etmesi hem insani hem de siyasi açıdan büyük önem taşımaktadır.

3.5. Mülteciler: Demografik ve Jeopolitik Etkiler

Suriye İç Savaşı, 2011 yılında başlayan ve yüzyıllardır süregelen etnik, mezhepsel ve siyasi gerilimlerin derinleşmesiyle şekillenen çok boyutlu bir kriz olarak, dünya genelinde büyük bir mülteci sorununa yol açmıştır. Savaşın patlak vermesiyle birlikte milyonlarca Suriyeli evlerini terk etmek zorunda kalmış; bu durum yalnızca Suriye'nin iç dinamiklerini değil, bölgesel ve küresel istikrarı da derinden sarsmıştır.

"2011'de nüfusu 22.5 milyon olan Suriye'de zorla yerinden edilenlerin sayısı, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) 2023 Global Trends verilerine göre toplamda 13.8 milyon olarak gerçekleşmiştir. Bu sayının içinde 6.5 milyon Suriyeli ülke dışında, 7.2 milyon ise ülke içinde zorla yerinden edilmiştir" (Erdoğan, 2024, s. 22). Bu rakamlar, modern dönemin en büyük yerinden edilme krizlerinden birini temsil etmektedir.

Türkiye, Suriyeli mülteci nüfusunu en fazla barındıran ülke konumunda yer almakta; bu durum yalnızca demografik dengeleri değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve siyasal yapı üzerinde de derin etkiler bırakmaktadır. Özellikle sınır şehirlerinde altyapı kapasitesinin aşılması, sosyal hizmetlere erişimdeki zorluklar ve işgücü piyasasında yaşanan dengesizlikler hem mülteciler hem de yerel halk açısından çeşitli gerilim alanları yaratmaktadır.

Mültecilerin karşılaştığı temel zorluklar arasında güvenlik, barınma, eğitim, sağlık ve istihdam gibi hayati alanlarda yaşanan erişim problemleri yer almaktadır. Birçok Suriyeli, yasal statü sorunları ve sosyal hizmetlere ulaşım engelleri nedeniyle uzun vadeli entegrasyon sürecinde ciddi sıkıntılar yaşamaktadır (Erdoğan, 2024). Çalışma izni alma süreçlerinin

karmaşıklığı, çocukların eğitim sistemine entegre edilememesi ve barınma koşullarının yetersizliği, bu grubun kırılganlığını daha da artırmaktadır.

Bu bağlamda, yalnızca kayıtlı mülteciler değil, kaçak yollarla ülke dışına çıkmayı başaran veya insani yardım koridorları aracılığıyla sınır aşan düzensiz göçmenler de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durum hem ilgili devletler hem de uluslararası kuruluşlar açısından kontrol ve destek mekanizmalarının daha karmaşık bir hal almasına neden olmaktadır (International Organization for Migration, 2022).

Uluslararası toplum, mülteci krizinin etkilerini azaltmak ve çözüm süreçlerine katkı sunmak amacıyla hem kısa vadeli hem de yapısal müdahalelerde bulunmaktadır. Gıda yardımı, sağlık desteği ve psikososyal destek gibi acil yardım faaliyetleri sürerken, aynı zamanda mültecilerin geri dönüşüne, yerleşik hayata entegrasyonuna ve yeniden inşaya yönelik uzun vadeli stratejiler de geliştirilmeye çalışılmaktadır. Avrupa Birliği ve birçok sivil toplum kuruluşları bu süreçte fonlama, altyapı desteği ve kapasite geliştirme yoluyla sorumluluk üstlenmektedir (Council of the European Union, 2025).

Ancak, mültecilerin gönüllü, güvenli ve onurlu bir şekilde geri dönebilmeleri için Suriye'de kalıcı barışın sağlanması ve temel insani koşulların iyileştirilmesi zorunludur. Mülteciler, yalnızca Suriye krizinin değil, aynı zamanda çağımızın küresel insani krizlerinin sembolü hâline gelmiştir. Bu nedenle, bu soruna yaklaşımın salt insani değil, aynı zamanda yapısal, uzun vadeli ve çok taraflı bir güvenlik meselesi olduğu unutulmamalıdır.

3.6. İç Göç: Sosyal Yapının Dönüşümü ve Kırılganlık Dinamikleri

İç göç, Suriye İç Savaşı'nın yarattığı en yıkıcı insani sonuçlardan biri olarak, milyonlarca insanın yerinden edilmesine yol açmıştır. 2011 yılında başlayan çatışmalar, ülke genelinde güvenlik krizine ve toplumsal çöküşe neden olurken, büyük şehirler başta olmak üzere çok sayıda bölgeden kitlesel göç hareketlerini tetiklemiştir. Siyasi istikrarsızlık, silahlı çatışmalar ve altyapının çökmesi gibi nedenlerle yüz binlerce Suriyeli, daha güvenli kabul edilen bölgelere yönelmiştir.

Bu kapsamda, Halep, Humus ve Hama gibi çatışma bölgelerinden Suriye'nin görece daha sakin kırsal alanlarına ve çevre illere doğru büyük bir iç göç dalgası yaşanmıştır. Ancak bu göç hareketi, göç eden bireylerin yaşam koşullarını ciddi şekilde zorlaştırmış; sağlık, eğitim ve temel hizmetlere erişim olanaklarını büyük ölçüde sınırlamıştır (Erkmen, 2016). Geçici barınma alanlarına yönelen çok sayıda iç göçmen, genellikle yetersiz altyapı ve olumsuz yaşam koşullarıyla karşı karşıya kalmış; bu durum, gıda güvenliği, temiz suya erişim ve

hijyen gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında ciddi sorunlar doğurmuştur (Salmaşur ve Şahin, 2020).

İç göçün en kırılgan kesimlerinden biri olan çocuklar, eğitim olanaklarından uzak kalmış; savaşın doğrudan etkileri nedeniyle okula devam edememiş ve sosyal hayattan izole bir yaşam sürmüştür (Aydeniz ve Sarıkaya, 2021). Bu durum, yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal kalkınma açısından da uzun vadeli olumsuz sonuçlar doğurma potansiyeli taşımaktadır. Eğitime erişimde yaşanan kopukluk, gelecek kuşakların bilgi ve beceri düzeyini zayıflatmakta; bu da savaş sonrası yeniden inşa süreçleri açısından önemli bir risk oluşturmaktadır.

Ayrıca, inanç, etnik kimlik ve yerel sosyal dinamikler de iç göçmenlerin karşılaştığı zorlukları derinleştiren önemli faktörlerdir. Göç edilen yerlerde karşılaşılan ayrımcılık, dışlanma ve yerel halkla yaşanan gerilimler, toplumsal bütünlüğü tehdit etmekte; bazı bölgelerde ise sosyal çatışmaları körüklemektedir (Karadağ, 2024). Bu bağlamda, iç göç yalnızca mekânsal bir yer değiştirme süreci değil, aynı zamanda kimlik, aidiyet ve toplumsal uyum açısından da ciddi kırılmaların yaşandığı çok boyutlu bir krizdir.

Devletin ve insani yardım kuruluşlarının kaynak yetersizlikleri, bu göçmenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir engel oluşturmaktadır. Geçici çözümlerin ötesine geçilerek kalıcı, sürdürülebilir ve kapsayıcı politikalar geliştirilmediği sürece, iç göçmenlerin yaşadığı sorunların derinleşmesi kaçınılmaz görünmektedir.

İç göç, Suriye'deki insani krizin en temel bileşenlerinden biri haline gelmiş ve savaşın fiziksel tahribatının ötesinde, toplumsal yapının dokusunu da dönüştürmüştür. Savaşın sona ermesi durumunda bile, bu süreçte ortaya çıkan mekânsal ayrışma, toplumsal travma ve kaynak paylaşımı sorunları devam edecektir. Bu nedenle iç göçmenlerin sosyal, ekonomik ve kültürel hayata yeniden entegre edilmesi; yalnızca insani bir sorumluluk değil, aynı zamanda barışın kalıcı hale gelmesi için de vazgeçilmez bir ön koşuldur.

3.7. Toplumsal Dinamikler ve Siyasi İstikrar

Toplumsal dinamikler, paramiliter yapıların etkinlik alanlarını şekillendiren temel faktörlerden biridir. Suriye'nin uzun süredir devam eden siyasal ve toplumsal kriz ortamında, bu dinamikler belirgin biçimde görünür hale gelmiş ve paramiliter aktörlerin meşruiyet zeminlerini doğrudan etkilemiştir. Etnik, mezhepsel ve sosyo-ekonomik çeşitlilik, bu grupların hem ortaya çıkış biçimini hem de toplumsal kabul düzeyini belirleyen önemli bir zemini oluşturmaktadır.

Suriye'deki paramiliter yapılar, belirli toplumsal tabanlara dayanarak kendi varlıklarını inşa etmiş ve bu toplumsal grupların beklentilerine yanıt verme iddiasıyla hareket etmişlerdir (Güler, 2020). Bazı gruplar, güvenlik sağlayıcı ya da insani yardım sunan aktörler olarak meşruiyet kazanırken; diğerleri, korku ve baskı araçlarını kullanarak nüfus üzerinde otorite kurmuştur (Demirel, 2017). Bu farklılaşma, toplumsal sadakat ilişkilerini belirlemiş ve aynı zamanda halkın paramiliter yapılara yönelik tutumunu şekillendirmiştir.

Paramiliter grupların yerel halk üzerindeki etkileri, yalnızca güvenlik ekseninde değil, aynı zamanda kimlik politikaları, ekonomik ilişkiler ve sosyal hiyerarşiler bağlamında da önem arz etmektedir. Özellikle bazı grupların belirli etnik ya da dini kimlikleri destekleyip, diğerlerini dışlayıcı bir politika izlemesi, toplumsal ayrışmaları derinleştirmiştir (United Nations, 2024). Bu durum, marjinalleşmiş gruplar arasında öfke, güvensizlik ve dışlanmışlık hissini artırarak, sosyal bütünlüğü tehdit eden yeni kırılma hatları üretmiştir.

Öte yandan, bazı paramiliter yapıların sunduğu sınırlı hizmet ve yardımlar, yerel halk nezdinde geçici bir güven ortamı yaratabilmekte; bu da bu yapıların toplumsal meşruiyetini sürdürmesine katkı sağlamaktadır (Burchfield, 2024). Ancak bu güven ortamının sürdürülebilirliği tartışmalıdır, zira bu hizmetlerin çoğu ideolojik veya stratejik çıkarlarla ilişkilidir. Dolayısıyla, toplumsal dinamikler üzerinden elde edilen bu destek, kalıcı bir siyasal istikrar üretmekten uzaktır.

Suriye örneğinde görüldüğü üzere, paramiliter yapılar yalnızca silahlı güç odakları değil, aynı zamanda sosyal yapıların dönüşümünü hızlandıran ve yeniden şekillendiren politik aktörler haline gelmiştir. Bu grupların iç yapılanmaları, ideolojik konumlanmaları ve yerel toplumlarla kurduğu ilişkiler, çatışma dinamiklerinin karmaşıklığını artırmakta ve devlet-toplum ilişkilerini yeniden tanımlamaktadır (Sarı, 2023). Bu karmaşık yapı, Suriye'de yalnızca askeri değil, aynı zamanda sosyolojik ve kültürel bir dönüşümün yaşandığını göstermektedir.

Siyasi istikrar açısından bakıldığında, paramiliter yapıların varlığı, devletin egemenliğini ve yönetim kapasitesini ciddi biçimde zayıflatmaktadır. Savaşın başından itibaren merkezi otoritenin gerilemesi, bu yapıların yalnızca birer askeri oluşum değil, aynı zamanda siyasal güç uzantıları olarak işlev kazanmasına neden olmuştur (BBC News Türkçe, 2019). Bu durum, hem devlet içindeki meşruiyet krizini derinleştirmiş hem de farklı aktörler arasında parçalı bir iktidar yapısının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Khatib ve Sinjab, 2018).

Beşşar Esed rejiminin devrilmesiyle birlikte, Suriye'deki siyasi denge radikal biçimde değişmiş ve yeni bir güç haritası ortaya çıkmıştır. Bu yeni tabloda hem iç hem de dış paramiliter gruplar, sahada etkili roller üstlenmiş; bazıları hizmet sunarak halk nezdinde meşruiyet ararken, bazıları da doğrudan çatışmalarla alan kontrolü sağlamaya yönelmiştir. Bu dönüşüm, siyasi istikrarı yeniden kurma çabalarını karmaşıklaştırmakta; aynı zamanda hem tehditler hem de fırsatlar üretmektedir.

Suriye'nin mevcut siyasal manzarasında, paramiliter grupların varlığı, devletin yeniden inşası sürecini zora sokmakta ve uzun vadeli istikrar çabalarının önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir. Bu grupların kendi çıkarlarını gözeterek hareket etmeleri, yalnızca iç yönetimi değil, dış müdahalelere açık hale gelen bir güvenlik mimarisi üretmektedir. Bölgesel ve küresel aktörlerin bu yapılara olan desteği ya da müdahalesi ise siyasi dengelerin daha da kırılgan hale gelmesine neden olmaktadır.

Sonuç olarak, toplumsal dinamikler ile siyasi istikrar arasındaki ilişki, Suriye'de paramiliter yapıların yükselişiyle doğrudan bağlantılıdır. Bu yapılar, mevcut çatışmalı ortamda yalnızca birer sonuç değil, aynı zamanda süreci şekillendiren aktörlerdir. Dolayısıyla, barışçıl ve kalıcı bir siyasal çözüm inşa edilecekse, bu yapıların etkisinin toplumsal düzeyde nasıl dönüştürüleceği ve yerel halkla ilişkilerinin nasıl yeniden tanımlanacağı gibi sorular, stratejik analizlerin merkezinde yer almalıdır.

4.SURİYE'DEKİ PARAMİLİTER YAPILAR

Suriye'deki paramiliter yapılar, çatışmaların ve siyasi istikrarsızlığın derinleştiği bir ortamda ortaya çıkan ve gelişen kritik aktörlerdir. Çatışma ortamında, devlet otoritesinin zayıflaması, çeşitli grupların silahlı güç olarak örgütlenmelerini teşvik etmiştir (Özay, 2019).

Bu gruplar, genellikle etnik, dini veya ideolojik temellere dayanmaktadır ve her biri, kendi hedefleri doğrultusunda yerel, ulusal veya uluslararası bağlamda strateji geliştirmektedir. Bu tür yapılar, sadece askeri birim olmanın ötesine geçerek, toplumun sosyal dokusu üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadırlar. Suriye'de paramiliter yapıların ortaya çıkışı, devlet otoritesinin zayıflaması ve çatışma ortamının karmaşıklığıyla doğrudan ilişkilidir. Bu gruplar, yalnızca askeri anlamda değil, aynı zamanda sosyal ve siyasi bağlamda da önemli birer aktör olarak öne çıkmaktadır. Bulundukları bölgelerde yerel halkla kurdukları bağlar, onları sadece güç unsuru olmaktan çıkarıp, toplumsal yapının ayrılmaz bir parçası haline getirmektedir (Çakmaktaş ve Dönertaş, 2025).

Paramiliter örgütlerin ideolojik, etnik veya dini kimlikleri, çatışmaların seyrini ve bölgesel dengeleri şekillendirmede kritik bir rol oynar. Bu kimlik temelli yapılanmalar, grup içi bağlılığı artırmakla kalmayıp, aynı zamanda dışarıya karşı bir direnç ve meşruiyet argümanı olarak da kullanılmaktadır. Bu durum, çatışmaların sadece askeri değil, aynı zamanda kimlik temelli bir boyut kazandığını göstermektedir (Akgül, 2020).

Bununla birlikte, paramiliter grupların faaliyetleri çoğu zaman sınır güvenliği, yerel yönetimler ve uluslararası güçler arasındaki ilişkileri de etkileyerek karmaşık bir güvenlik ortamı yaratmaktadır. Devletlerin bu gruplarla olan etkileşim biçimleri, bölgesel politikaların ve çatışma dinamiklerinin şekillenmesinde belirleyici olmaktadır (Yalçın, 2016). Bu nedenle, Suriye bağlamında paramiliter yapıların çok boyutlu analizi, bölgesel istikrar için hayati önem taşımaktadır. Paramiliter aktörlerin gerek devlet destekli gerekse devlet dışı nitelikleri, klasik güvenlik anlayışlarını zorlamaktadır. Bu grupların sınır ötesi etkileri ise yalnızca ulusal güvenliği değil, aynı zamanda uluslararası hukuk ve müdahale mekanizmalarını da yeniden tartışmaya açmaktadır.

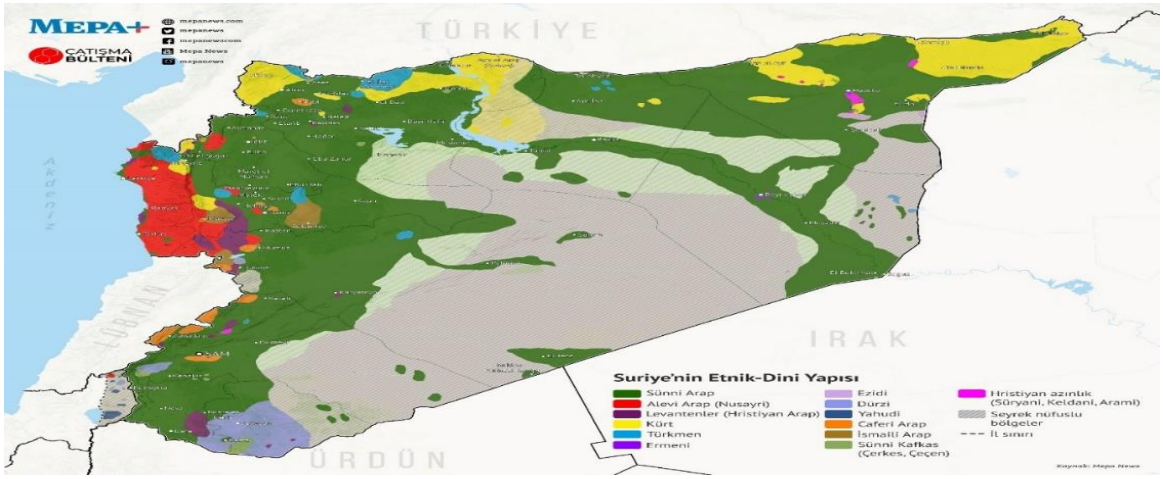

Şekil 4. 1. Suriye'nin etnik-dini yapısı (Kaynak: Mepa News, 2023)

2011 yılında patlak veren iç savaş sonrasında, ülkede pek çok paramiliter grup ortaya çıkmış ve bu artış hem ulusal hem de bölgesel düzeyde ciddi bir güvenlik sorununa yol açmıştır. Toplumsal yapıda büyük değişimlere neden olan bu durum, zorunlu göçleri artırmış, sosyal yaşamı sarsmış ve ekonomiyi derinden etkilemiştir (Babahanoğlu, 2023).

Paramiliter grupların ortaya çıkışı, etnik ve mezhepsel çatışmaların derinleşmesiyle karmaşık bir hal almış, özellikle merkezi yönetimin zayıfladığı alanlarda bu gruplar savunma ve askeri yapılar oluşturma ihtiyacı hissetmiştir (Khatib ve Sinjab, 2018). Her biri kendi çıkarlarını korumak için mücadele etmiş ve bölgede siyasi geleceği etkilemeye başlamıştır (Atlıoğlu, 2018).

Bu gruplar hem devletin hem de muhaliflerin saflarında savaşa katılarak çatışmanın dinamiklerini şekillendirmişlerdir. Örneğin, Esed rejimine bağlı milisler, rejim karşıtı gruplara karşı çatışmalarda etkin bir rol oynamıştır (Özdemir, 2016).

Öne çıkan paramiliter yapılar arasında, YPG öncülüğündeki Kürt güçleri, İran destekli Şii milisler (Fatimiyyun ve Zeynebiyyun Tugayları gibi) ve Sünni unsurlar yer almaktadır. Bu gruplar, yasa dışı finansman, kaçakçılık ve yerel yönetimler üzerindeki etkileriyle dikkat çekmektedir (Haid, 2024).

2016 sonrasında, YPG'nin özerklik talepleri ve Türkiye'nin sınır ötesi operasyonları sahadaki denklemleri yeniden şekillendirmiştir (Reuters, 2024). Aynı dönemde, İran'ın milis ağları ile ABD'nin DSG üzerinden sürdürdüğü destek, bölgede çok katmanlı bir güç savaşı yaratmıştır (Tabler, 2024). Bu çatışmalarda ABD, Rusya, Türkiye ve İran gibi aktörlerin mücadelesine sahne olmuş, iç savaş uluslararası bir boyut kazanmıştır ve Suriye zaman içinde Şii ve Sünni eksenli bir çatışma alanına dönmüş ve farklı etnik grupların da katılmasıyla çatışmalar farklı boyutlara taşınmıştır (Kirmanj, 2014).

Bu paramiliter yapılar, askeri bir varlık olmanın ötesinde, stratejik iş birlikleri ve siyasi etkileriyle Suriye'nin sosyal ve siyasi dokusunu derinden etkilemiştir. Yerel topluluklar üzerinde nüfuz kurmakta ve bu etkiyle Suriye'nin geleceğinin şekillenmesinde önemli bir rol üstlenmişlerdir. Tüm bu unsurlar bir arada değerlendirildiğinde, Suriye'deki paramiliter güçlerin rolü, sadece askeri bir mesele olmaktan çıkmakta; iç savaşın çok katmanlı ve karmaşık yapısını gözler önüne sermektedir.

4.1. Ana Paramiliter Gruplar

Suriye'deki paramiliter yapılar, savaşın karmaşık dinamikleri içinde merkezi bir rol üstlenerek, çatışmaların seyrini tayin eden en önemli aktörler haline gelmişlerdir (Dadparvar ve Parto, 2025).

Bu gruplar, çoğunlukla belirli bir ideoloji veya etnik kimlik çerçevesinde teşkilatlanmış, Suriye'nin çok katmanlı ve karmaşık siyasi yapısında derin etkiler bırakan, önemli sonuçlar doğuran bir konum edinmişlerdir. Savaş sürecinin evrimiyle birlikte, bu paramiliter organizasyonlar stratejik misyonlar edinmiş ve etki alanlarını genişletme gayreti içinde aktif bir rol oynamışlardır (Üngör, 2020).

En belirgin paramiliter gruplardan biri olan YPG, özellikle IŞİD'e karşı verdikleri mücadele ile dikkat çekmiş ve bu süreçte Batılı koalisyonlar tarafından desteklenen önemli askeri güçler haline gelmiştir. YPG, sadece bir askeri yapı olmanın ötesinde, siyasi hedefleri olan bir hareket olarak kendi topluluklarını yönetmeyi amaçlamaktadır. Öte yandan, bu grup Türkiye tarafından PKK ile bağlantılı bir terör örgütü olarak tanımlanmaktadır (Reuters, 2025).

Şii milisler, özellikle İran tarafından desteklenen ve Suriye'deki çatışmalara uzun süre doğrudan müdahil olmuş yapılardır. Devrim Muhafızları ve Hizbullah gibi aktörler aracılığıyla organize edilen bu gruplar, Esed yönetimi döneminde merkezi otoriteyi desteklemiş ve sahada önemli roller üstlenmiştir. Ancak Esed'in devrilmesinin ardından, bu milisler doğrudan çatışma alanlarından çekilmemiş; aksine bazı bölgelerde güvenlik ağları ve yerel nüfuz mekanizmaları aracılığıyla etkilerini sürdürmeye devam etmişlerdir. Bu yapıların varlığı yalnızca askeri değil, aynı zamanda mezhepsel bir boyut da taşımaktadır. Şii kimliğini temel alan bu gruplar, geçmişte Sünni milislerle çatışmış; bu durum, mezhepsel kutuplaşmayı derinleştirerek Suriye içindeki toplumsal ayrışmaları kalıcılaştırmıştır (Fulton, vd., 2013).

Sünni gruplar, Suriye iç savaş sürecinde oldukça çeşitli bir yapı sergilemiş; bu yapı radikal İslamcı örgütlerden daha ılımlı muhalefet unsurlarına kadar geniş bir yelpazeyi kapsamıştır. El Nusra Cephesi gibi radikal gruplar hem ideolojik hem de askeri hedefler doğrultusunda hareket ederken; ÖSO ise daha seküler ve ulusalcı bir çizgide, geleneksel muhalefeti temsil etmiştir (Türk ve Kıyıcı, 2024). Ancak zamanla bu grupların etkisi büyük ölçüde zayıflamış, bazı yapılar dağılmış, bazıları ise farklı isimler ve yapılar altında yeniden örgütlenmiştir.

Bu grupların etki alanları, çatışma süreci boyunca sürekli olarak değişmiş ve büyük ölçüde dış güçlerin müdahaleleriyle şekillenmiştir. Yerel düzeyde bazı topluluklar, savunma amaçlı yapılar oluşturarak kendi bölgelerini korumaya çalışmış; zaman içinde ise daha büyük askeri aktörlerle iş birliğine gitmişlerdir. Bu tür yapıların geçmişteki rolü, Suriye'deki çatışma dinamiklerinin ve güç dengelerinin nasıl oluştuğunu anlamak açısından hâlen önem taşımaktadır (Miş ve Özdemir, 2013).

4.1.1. YPG (Yekîneyên Parastina Gel) ve YPJ (Yekîneyên Parastina Jin)

YPG, 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşın ardından, özellikle ülkenin kuzeyinde faaliyet göstermek üzere kurulan bir silahlı örgüt olarak ortaya çıkmıştır. Suriye'nin kuzeyinde çeşitli askerî ve siyasi faaliyetler yürüten YPG, kısa sürede etkin bir aktör haline gelmiştir. İç savaşın yarattığı kaotik ortamdan faydalanarak, yerel halkın güvenliğini sağlama iddiasıyla operasyonlar düzenlemiş ve stratejik öneme sahip bölgelerde kontrolü ele geçirmiştir (Güneş ve Lowe, 2015).

YPG'nin etkinliği, özellikle 2012 yılı itibarıyla ciddi ölçüde artış göstermiştir. Esed rejiminin kuzey bölgelerdeki kontrolünü zayıflatmasıyla birlikte, YPG bu alanlarda hızla güç boşluklarını doldurmuş ve çeşitli yerleşim birimlerinde kontrol sağlamaya başlamıştır (Orhan ve Haşıl, 2020). Ayn el-Arab (Kobani), Afrin ve Cezire gibi bölgelerde askeri varlığını pekiştiren örgüt, bu süreçte kendisini 'halk savunma gücü' olarak konumlandırmış ve yerel halka yönelik güvenlik faaliyetleriyle meşruiyet sağlamaya çalışmıştır (Deewanee, 2022). Ancak bu askeri yayılma, yalnızca güvenlik motivasyonuyla sınırlı kalmamış; YPG aynı zamanda yerel idari yapılara müdahil olmaya başlamış, mahalle komiteleri ve geçici konseyler kurarak siyasi etki alanını da genişletmiştir (Kerman ve Efegil, 2017). Bu yönelimin, örgütün gelecekteki özerklik arayışlarının temellerini attığı ileri sürülmektedir.

Sahadaki bu hızlı genişleme, örgütün yapısal evrimini de beraberinde getirmiştir. 2012 yılında özellikle Haseke ve Ayn el-Arab gibi bölgelerde artan etkinlik, YPG'nin farklı etnik gruplarla olan ilişkilerini de belirlemeye başlamıştır (Acun ve Keskin, 2016). Bu dönemde

Arap ve Süryani unsurlarla kurulan temaslar, ortak güvenlik yapılarına dönüştürülmeye çalışılmış; ancak bu girişimler çoğu zaman YPG'nin askeri ve siyasi üstünlüğü altında şekillenmiştir.

YPG, askeri alanda güç kazandıkça yalnızca Kürtler değil, Araplar, Süryaniler ve diğer etnik gruplar da bu yapıyla ilişkili olarak yeni pozisyonlar almaya başladı. Ancak bu çoğulcu görünüm, özellikle, SDG çatısı altında şekillenen yapı içinde belirgin etnik ve siyasi gerilimleri tamamen ortadan kaldıramadı. SDG'nin bir tür şemsiye yapılanma olması, farklı grupların aynı hedefe yönelmesini zorlaştırmış; bazı Arap unsurlar tarafından YPG'nin bölgesel Kürt milliyetçiliği perspektifiyle hareket ettiği eleştirileri gündeme getirilmiştir (Shakr, 2023).

YPG'nin temel kuruluş amacı, Suriye'nin kuzeyindeki Kürt nüfusun güvenliğini sağlamak ve kültürel haklarını korumak olarak ilan edilmiştir. Bununla birlikte, örgüt zamanla kendi ideolojik yönelimini daha kurumsal ve siyasi düzeyde inşa etmeye çalışmış, çeşitli sosyal hizmetler, yerel yönetim yapıları ve eğitim faaliyetleri yoluyla bir nevi alternatif yönetim modeli geliştirmeye yönelmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017). Bu modelde kadınların aktif rolü, YPJ'nin kurulmasıyla birlikte daha da görünür hale gelmiş ve toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusu, uluslararası kamuoyunda YPG/YPJ'ye duyulan ilgiyi artırmıştır.

YPG'nin izlediği politikalar zamanla daha ayrılıkçı bir karakter kazanmış; sadece Kürt kimliğinin korunmasına yönelik taleplerle sınırlı kalmayarak, Suriye'nin toprak bütünlüğünü tehdit eden bir siyasi ajandaya evrilmiştir (İşyar, 2017). YPG'nin baskın olduğu bölgelerde farklı etnik topluluklara yönelik ayrımcı uygulamalar iddiaları, bu dönüşümün bir sonucu olarak öne çıkmaktadır. Nitekim Işık (2025), bu durumun hem iç barışa zarar verdiğini hem de dış müdahalelere açık bir güvenlik boşluğu yarattığını belirtmektedir.

YPG'nin ideolojik temelleri, Türkiye'de faaliyet yürüten ve terör örgütü PKK ile olan yapısal ve düşünsel benzerlikler taşımaktadır. Bu bağ, yalnızca silahlı taktiklerin değil, aynı zamanda etnik temsiliyet anlayışının da benzerlik göstermesine neden olmuştur. T.C. İçişleri Bakanlığı'nın (2017) raporlarına göre, YPG'nin PKK ile olan ilişki ağı, bölgesel güvenlik mimarisini tehdit eden bir unsur haline gelmiş; örgüt, Kürt milliyetçiliği üzerinden çok kültürlü yapıyı zedeleyen uygulamalara yönelmiştir.

Özellikle 2014'te Kobani kuşatması sırasında YPG'nin gösterdiği direniş, uluslararası alanda bir kırılma noktası olmuştur. Bu direnişin küresel medyada geniş yankı bulması, başta ABD olmak üzere Batılı aktörlerin YPG'ye yönelik stratejik ilgisini artırmış, örgütün

meşruiyetini pekiştirmiştir. Işık (2025), bu süreci, yerel bir milis gücünün küresel angajmanla meşru bir aktöre dönüşümünün sembolik zirvesi olarak değerlendirmektedir.

Bu bağlamda, ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinin YPG'ye yönelik silah, istihbarat ve eğitim desteği sağlaması, örgütün sahada daha etkin hale gelmesine neden olmuş; bu da 2015 yılında kurulan SDG içinde YPG'nin baskın unsur haline gelmesini kolaylaştırmıştır (Ulutaş, 2017). Bu durum Suriye hükümeti hem de komşu ülkeler tarafından bir güvenlik tehdidi olarak algılanmış ve örgütün bölgedeki hareket alanı sık sık sınır ötesi müdahalelere konu olmuştur.

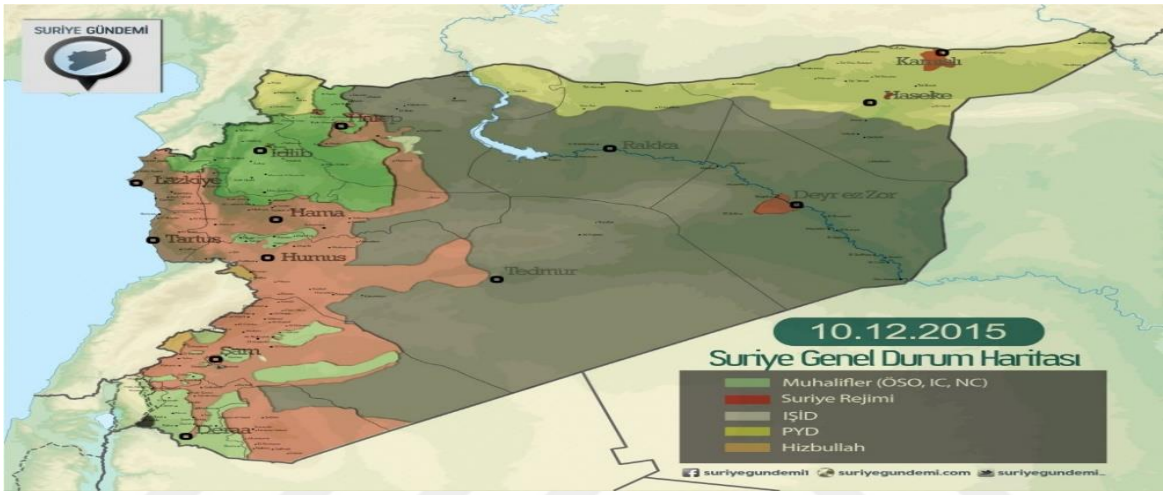

Şekil 4. 2.YPG'nin Suriye'de 2015 yılı itibarıyla Suriye'deki fiili kontrol alanları (Kaynak: Suriye Gündemi, 2015)

SDG çatısı altında kurulan yapı, uluslararası toplumda takdir toplarken, özellikle Türkiye tarafından PKK ile bağlantısı nedeniyle eleştirilmiştir. YPG'nin uluslararası meşruiyet kazanma süreci, onu yerel bir savunma gücünden bölgesel düzeyde etkili bir aktöre dönüştürmüştür (Köse, 2021). Bu dönüşüm hem sahadaki güç dengesini hem de diplomatik ilişkileri karmaşıklaştırmıştır. Böylece SDG, daha 2012 yılı itibarıyla sadece bir silahlı yapı değil, aynı zamanda etnik temelli bir siyasi aktör kimliği kazanmaya başlamıştır.

Bu kimlik inşası süreci, sahadaki meşruiyet arayışını sadece askeri başarılarla değil, kurumsallaşma çabaları ve dış aktörlerle geliştirilen siyasi ilişkilerle de desteklemiştir. SDG'nin zamanla güvenlik ötesi bir rol üstlenmesi, bölgedeki yönetim boşluklarının doldurulmasında alternatif bir otorite haline gelmesini mümkün kılmıştır.

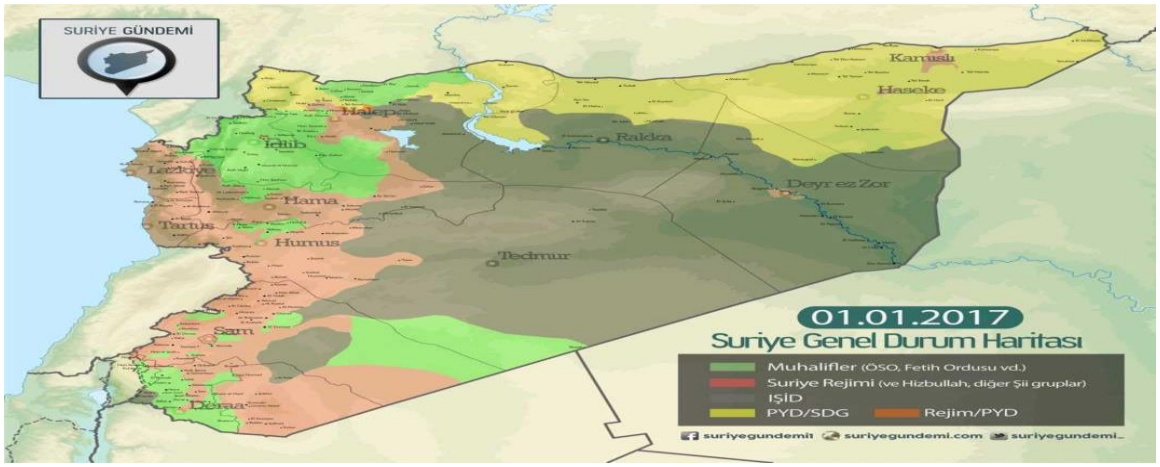

Şekil 4. 3.PYD/SDG'nin Suriye'de 2017 itibariyle Suriye'deki fiili kontrol alanları (Kaynak: Stratejik Ortak, 2017)

İdeolojik olarak demokratik konfederalizm, kadın hakları ve sosyal adalet ilkelerini benimseyen YPG, yalnızca askeri değil, aynı zamanda toplumsal dönüşüm iddiası taşıyan bir örgüt olarak öne çıkmaktadır kaybetmiştir (Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi (EDAM), 2019). Bu yönüyle YPG, sosyal yapı üzerinde etkili olmayı amaçlamış ve kendisini Kürt toplumunun siyasal temsilcisi olarak konumlandırmıştır.

Ancak 2019 yılında Türkiye'nin gerçekleştirdiği Barış Pınarı Harekâtı, YPG'nin bölgedeki kontrolünü önemli ölçüde sarsmıştır. Tel Abyad ve Resulayn'dan çekilmek zorunda kalan örgüt, bu harekâtla birlikte kazanımlarının bir kısmını kaybetmiştir (Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi (EDAM), 2019). YPG'nin IŞİD'e karşı kazandığı meşruiyet ve sahadaki üstünlüğü, Türkiye'nin askerî müdahaleleriyle geriletilmiş ve denge değişmiştir.

Suriye iç savaşının başlamasından kısa bir süre içerisinde birçok kazanım elde edip, konumu güçlendiren YPG, TSK'nın yerinde operasyonları sonucunda bu kazanımların bir bölümünü kaybetmiş fakat özellikle ABD'nin vermiş olduğu destekle Suriye'de konumu korumuştur. Buna rağmen, örgütün bölgedeki varlığı hem yerel halk arasında hem de komşu ülkeler nezdinde güvenlik kaygılarını artırmaya devam etmiştir. Özellikle Türkiye, sınır güvenliğini tehdit eden bu yapının kalıcı hale gelmesini ulusal güvenliğe doğrudan bir tehdit olarak değerlendirmiştir.

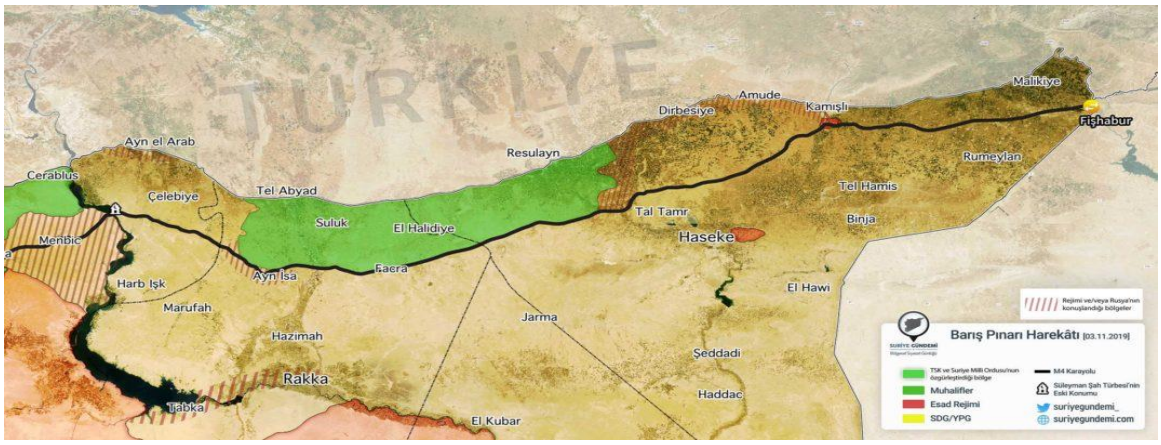

Şekil 4. 4.PYD/SDG'nin Suriye'de 2019 itibariyle Suriye'deki fiili kontrol alanları (Kaynak: Stratejik Ortak, 2019)

2025 yılı itibarıyla, Suriye'de merkezi yönetimin çökmesiyle doğan güvenlik boşluğu, YPG'nin bölgesel güç arayışlarını yeniden canlandırmıştır. Özerklik talepleri ve SDG içerisindeki etnik gerilimler, kuzeydoğu Suriye'yi yeniden çatışma ortamına sürüklemektedir. Ancak, geçici Devlet Başkanı Ahmed Eş-Şara'nın göreve gelmesiyle birlikte, yeni hükümetin bölgesel aktörlerle entegrasyon çabaları hız kazanmış; bu durum, SDG ile merkezi yönetim arasında uzlaşı arayışlarını ve siyasi normalleşme süreçlerini tetiklemiştir (Orhan, 2025).

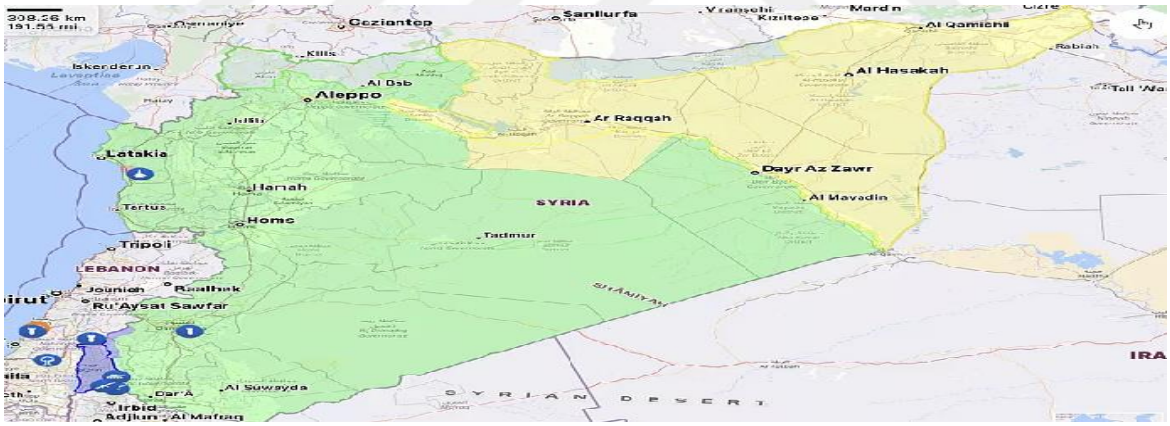

Şekil 4. 5.2025 senaryosu – güç dağılımı haritası (Kaynak: Euronews Türkçe, 2024)

YPG'nin dönüşüm süreci birkaç temel başlık altında değerlendirilebilir. Birincisi, siyasi örgütlenmenin ikili yüzü olarak, YPG Suriyeli Kürtler arasında siyasi farkındalığı ve örgütlü yapıları güçlendirmiştir; ancak bu durum, merkezi yönetimle olan ilişkilerde uzlaşmaz bir çizginin kökleşmesine yol açarak Suriye'nin üniter yapısıyla gerilimli bir ilişki doğurmuştur (Maguire, 2020). İkinci olarak, ulusal bilinçteki paradoks kapsamında, YPG'nin faaliyetleri Kürt kimliğinin kolektif bir siyasal özneye dönüşümünü desteklerken, aynı zamanda Araplar, Türkmenler ve Süryaniler gibi diğer etnik ve dini gruplarla olan ilişkilerde yeni gerilim alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Holmes, 2020). Üçüncü olarak, bölgesel dengelerdeki riskler, YPG'nin yükselişinin Kürt siyasal hareketine bölgesel

görünürlük kazandırmasının yanı sıra Türkiye, İran ve Irak gibi komşu ülkelerde güvenlik tehdit algılarının derinleşmesine yol açmasıdır; bu durum sınır ötesi operasyonlara ve diplomatik krizlere zemin hazırlamıştır (Kardaş, 2021). Son olarak, uzun vadeli etkiler bağlamında, Suriye'nin kuzeyindeki fiili özerklik yapıları bölgedeki siyasal istikrarı zayıflatmış, merkezi otoritenin yeniden tesisini zorlaştırmış; aynı zamanda Kürt toplumu içinde ideolojik ve stratejik ayrışmaların büyümesine ve dış müdahalelere açık, kırılgan bir yapının oluşmasına neden olmuştur (Demir, 2023).

Sonuç olarak, YPG'nin Suriye içindeki evrimi, yalnızca bir silahlı grubun yükselişi değil, aynı zamanda Suriye'nin siyasi ve toplumsal yapısında köklü dönüşümlere yol açan çok boyutlu bir süreci ifade etmektedir. Örgütün hem iç dinamiklerde hem de bölgesel dengelerde oynadığı rol, Suriye'nin geleceği açısından ciddi belirsizlikler ve güvenlik riskleri doğurmaktadır.

Zaman içinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanınan YPG, çeşitli dış aktörlerden aldığı destekle etkinliğini artırmış ve Suriye'nin kuzeyinde özerk yapılanmalar oluşturma yönünde adımlar atmıştır (Stein ve Foley, 2016). Bu süreçte SDG çatısı altında farklı etnik gruplarla iş birlikleri geliştirse de bu yapı içindeki etnik gerilimler dikkate değer bir sorun alanı olmaya devam etmiştir.

Tablo 4. 1. YPG'nin gelişim süreci ve uluslararası yansımaları (2011–2025)

Yıl	**Gelişme**	**Uluslararası Yansıma / Sonuç**
2011	YPG'nin kuruluşu, yerel savunma gücü olarak ortaya çıkışı	Yerel halk desteği
2014	IŞİD ile çatışmalar, Kobani direnişi	ABD ve Batı nezdinde meşruiyet

Tablo 4.1. (devamı) YPG'nin Gelişim Süreci ve Uluslararası Yansımaları (2011–2025)

2015	**SDG'nin kuruluşu, YPG'nin ana bileşen olması**	ABD silah ve lojistik desteği
2019	**Türkiye'nin Barış Pınarı Harekâtı**	YPG'nin sınır hattından çekilmesi, ABD ile ilişkiler gerildi
2025	**(Senaryo) Rejim sonrası özerklik arayışı**	Bölgesel çatışma riski, komşu ülkelerin tepkisi

Kaynak: (Güneş ve Lowe, 2015; Işık, 2025; Köse, 2021; EDAM, 2019; Orhan, 2025)

4.1.2. Şii Milisler

Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş süreci, yalnızca yerel unsurların değil, bölgesel ve uluslararası aktörlerin de doğrudan veya dolaylı olarak sahaya müdahil olduğu çok katmanlı bir çatışma ortamına dönüşmüştür. Bu süreçte özellikle Şii milis gruplar, sahadaki dengeyi etkileyen baş aktörler arasında yer almıştır. İran'ın doğrudan ya da dolaylı desteğiyle faaliyet gösteren bu gruplar, özellikle Şii nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölgelerde etkili bir varlık göstermiştir (Orhan, 2015).

"Suriye'de rejim yanlısı silahlı milis güçlerin varlığı Baas Partisi'nin iktidara geldiği 1963 yılı sonrasına kadar uzanmaktadır. 'Halk Komiteleri' adı altında rejim yanlısı ve çoğunluğu azınlık gruplarına mensup Suriyeli gönüllülerden oluşan bu silahlı güç belli bir hiyerarşik yapısı olmayan ve ihtiyaç anında bazı toplumsal olayları bastırmak için kullanılan bir araç olmuştur. Mart 2011 tarihinde Suriye'de halk ayaklanmasının başlaması ile Halk Komiteleri rejime yerel düzeyde katkı sunmuştur. 2012 yılı sonuna doğru Suriye rejimi İran yönlendirmesi ile beraber Halk Komiteleri'ni 'Ulusal Savunma Gücü' (USG) adı altında yerel milis güçler olarak örgütlemeye başlamıştır. İran, USG'nin oluşumu ve gelişiminde önemli rol oynamıştır." (Orhan, 2019, s. 6). İran'ın sağladığı stratejik rehberlik ve askeri destek, bu yerel milislerin savaşın belirleyici aktörleri hâline gelmesinde önemli rol oynamıştır (Sinkaya, 2017).

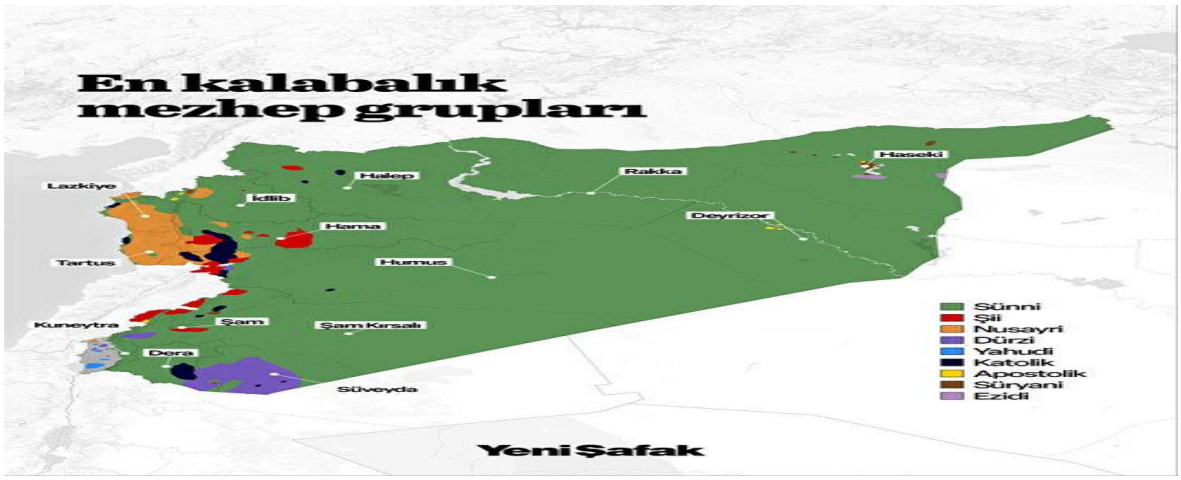

Şekil 4. 6. Suriye'de Şii nüfusunun olduğu yerler (Kaynak: Mepa News, 2023)

Şii milisler çoğunlukla Irak kökenli, savaş deneyimine sahip militanlardan oluşmuş ve çatışmanın farklı evrelerinde yalnızca askeri operasyonlar değil, aynı zamanda toplumsal düzenin tesisi, yerel güvenliğin sağlanması gibi alanlarda da rol üstlenmiştir. Bu gruplar, yerel halkla doğrudan temas kurarak yalnızca silahlı birer unsur olarak değil, aynı zamanda sahadaki sosyal aktörler olarak da öne çıkmışlardır (Arosoaie, 2015). Bu bağlamda, İran'ın Şii milisleri sadece askeri destek araçları olarak değil, aynı zamanda uzun vadeli stratejik nüfuz politikalarının bir parçası olarak konumlandırdığı görülmektedir. İran'ın Ortadoğu'daki Şii nüfuzunu koruyabilmesi için Suriye stratejik bir öneme sahiptir; bu nedenle Esed rejiminin varlığı, İran için vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir (Bilgetürk, 2018).

Bu bağlamda en dikkat çeken örnek, 2012 yılında sahaya doğrudan müdahil olan Hizbullah'tır. İran tarafından sağlanan lojistik, mali ve askeri destek sayesinde Hizbullah, Esed rejiminin en güçlü müttefiklerinden biri haline gelmiş; aynı zamanda Şii toplulukların koruyucusu rolünü üstlenmiştir (Okalan & İşyar, 2023). Hizbullah, yalnızca silahlı mücadele yürütmekle kalmamış; yardım faaliyetleri, ideolojik söylemler ve dini etkiler aracılığıyla halk üzerinde siyasi bir meşruiyet inşa etmiştir (Bakeer, 2013).

Hizbullah dışında Asaib Ehl-i Hak ve Kataib Hizbullah gibi Irak merkezli diğer Şii gruplar da Suriye sahasında benzer roller üstlenmiştir. Bu gruplar:

- Temel toplumsal hizmetlerin sağlanması,
- Yerel güvenliğin tesis edilmesi,
- Kamusal düzenin yeniden yapılandırılması gibi işlevlerle, savaşın yarattığı otorite boşluğunu doldurmuş ve halkla doğrudan ilişki kurarak meşruiyetlerini pekiştirmiştir (Okalan ve İşyar, 2023).

Zaman içinde bu milis yapılar, rejimin sadece askeri destekçileri değil; aynı zamanda toplumu dönüştüren ve mezhebi kimlikleri öne çıkaran yapılar hâline gelmiştir. İran'ın yönlendirmesiyle özellikle kırsal bölgelerde yürüttükleri yardım kampanyaları, eğitim faaliyetleri ve dini hizmetler aracılığıyla Şii inanç sistemi doğrultusunda yeni bir toplumsal düzen kurgulanmaya çalışılmıştır (İnanç, 2016). Bu girişimler, Suriye'nin çok mezhepli ve çok kimlikli yapısını tehdit ederek mezhepsel kutuplaşmaları derinleştirmiştir.

Bu gelişmeler, özellikle Sünni nüfus arasında güvenlik kaygılarını artırmış; bazı bölgelerde direniş eğilimlerini güçlendirmiştir. Şii milislerin ağır insan hakları ihlalleriyle suçlandığı olaylar hem yerel hem uluslararası kamuoyunda tepkiyle karşılanmış; sivillere yönelik operasyonlar, bir kimlik çatışması algısının pekişmesine neden olmuştur (Polat ve Kaya, 2022) Böylece çatışma, sadece siyasi değil, aynı zamanda mezhepsel bir karakter kazanmıştır.

Ayrıca, Şii milislerin semboller, kutsal mekânlar ve medya aracılığıyla yürüttüğü kimlik inşası çabaları, halk üzerinde kalıcı ideolojik etkiler bırakmıştır. (Akgül, 2020). Rejim tarafından bu girişimlerin desteklenmesi, mezhepsel aidiyetin siyasal sadakatle özdeşleşmesine yol açmış; bu da gelecekteki ulusal birlik girişimleri açısından ciddi bir tehdit oluşturmuştur.

Ancak Şii milislerin faaliyetleri, sadece yapıcı sonuçlar doğurmamış; aynı zamanda mezhepsel kutuplaşmayı da derinleştirmiştir. Sünni nüfusa yönelik eylemler, mezhepler arası gerilimlerin tırmanmasına yol açmış; bu da güven krizini tetiklemiş ve toplumsal dokuda kalıcı çatlaklara neden olmuştur (Arosoaie, 2015). Şii kimliğinin ön planda tutulması, çatışmanın bir kimlik savaşına dönüşmesini kolaylaştırmış; bu durum hem bölgesel kutuplaşmayı artırmış hem de ulusal birlik düşüncesini zayıflatmıştır.

Bu bağlamda Şii milislerin rolü, yalnızca savaş meydanındaki taktiksel kazanımlarla sınırlı kalmamış; aynı zamanda Suriye'nin siyasi ve sosyal yapısının yeniden şekillenmesinde de belirleyici olmuştur. Çatışma ortamında elde ettikleri nüfuz, onları uzun vadeli aktörler haline getirmiş; İran'ın bölgesel nüfuz stratejisinde önemli birer araç olarak işlev görmelerini sağlamıştır (Duran, vd., 2016).

Sonuç olarak, Şii milislerin Suriye iç savaşındaki rolü, yalnızca askerî değil, aynı zamanda sosyo-politik düzeyde de çok boyutlu bir etki yaratmıştır. Bu grupların faaliyetleri, çatışma dinamiklerini değiştirmiş, savaşın seyrini dönüştürmüş ve Suriye'yi mezhepsel fay hatları boyunca daha kırılgan hale getirmiştir. Aynı zamanda hem yerel halk hem de bölgesel

aktörler üzerinde uzun vadeli etkiler bırakacak yeni siyasi ve toplumsal dinamiklerin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Şekil 4. 7.Şii Milislerin Suriye'deki faaliyet alanları (Kaynak: TRT Haber, 2021)

4.1.3. Sünni Gruplar

ÖSO, 2011 yılında Suriye iç savaşının başlamasıyla birlikte, Esed rejimine karşı silahlı direniş başlatan muhalif unsurlar tarafından kurulmuştur (BBC Türkçe, 2018). Başlangıçta farklı şehir ve kırsal bölgelerde faaliyet gösteren dağınık yapıdaki silahlı grupların birleşmesiyle oluşan ÖSO, zamanla daha kurumsal bir yapıya evrilmiş ve çeşitli uluslararası aktörlerden sağlanan lojistik ve siyasi desteklerle güç kazanmıştır (TRT Haber, 2018). Yerel halk nezdinde özgürlük ve değişim umutlarını temsil eden bir yapı olarak ortaya çıkan ÖSO, temel hedef olarak Esed rejiminin devrilmesini, özgür ve demokratik bir yönetimin tesisini ve rejime karşı etkili bir askeri alternatif oluşturmayı amaçlamıştır (Al Jazeera Türk, 2017). Bu doğrultuda yürüttüğü operasyonlarla ÖSO, yalnızca sahada değil, aynı zamanda uluslararası kamuoyunda da dikkat çeken bir muhalefet hareketi olarak öne çıkmıştır. 2012 yılında ÖSO henüz merkezi bir komuta zincirine sahip değildi; çeşitli yerel silahlı grupların bir araya gelmesiyle oluşmuş, farklı bölgelerde yarı bağımsız bir yapıda faaliyet göstermekteydi. Ana etkinlik alanları Halep, İdlib, Dera, Lazkiye kırsalı ve Humus çevresindeki bazı bölgeler olarak öne çıkmıştır. Ancak bu dağınık yapı, ÖSO'nun zamanla daha karmaşık bir yapıya dönüşmesine neden olmuştur (Ulutaş, 2012).

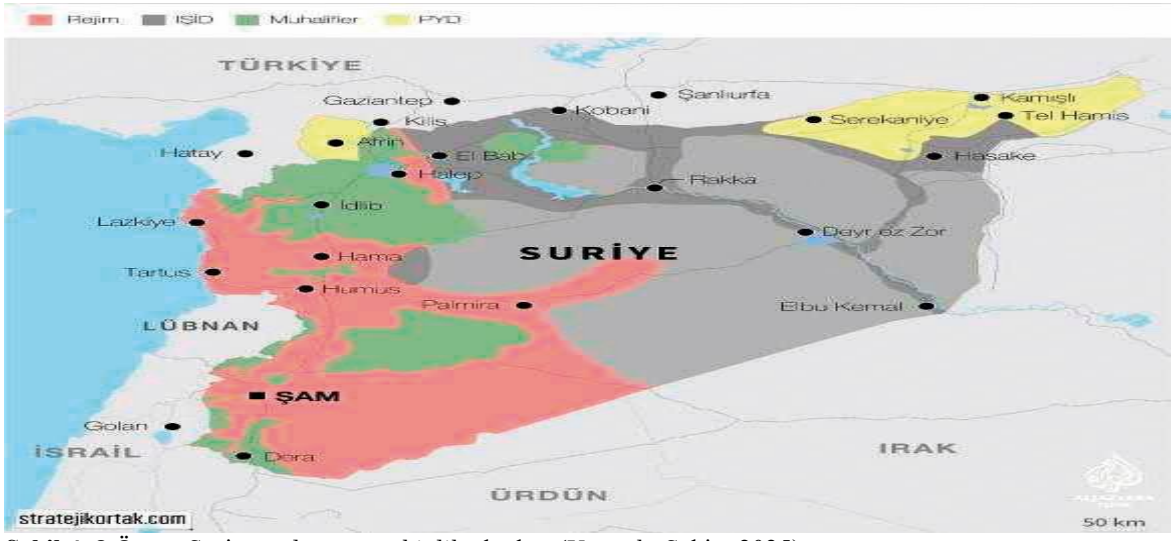

Şekil 4. 8.Özgür Suriye ordusunun etkinlik alanları (Kaynak: Şahin, 2025)

Başlangıçta siyasi bir vizyon ve toplumda reform arzusunun bir yansıması olan ÖSO, ilerleyen süreçte çeşitli ideolojik farklılıklar ve çıkar odaklı bölünmeler nedeniyle hem sahadaki etkinliğini hem de toplumsal desteğini kaybetmeye başlamıştır. Bu dönemde, militan gruplarla gelişen karmaşık ilişkiler, farklı dış destekçilerin müdahaleleriyle değişen dinamikler ve halkın ÖSO'ya dair algısının dönüşmesi, örgütün amaç ve varlığının sorgulanmasına yol açmıştır. Başlangıçtaki hedeflerden sapmalar, iç çatışmaların artmasına ve hem ÖSO içindeki gruplar arasında hem de dış destekçilerle olan ilişkilerde ciddi krizlerin doğmasına neden olmuştur (Ulutaş, 2018).

ÖSO'nun yapısı, seküler ve İslami eğilimli milis grupların yanı sıra Sünni ve Kürt kökenli savaşçılardan oluşan heterojen bir bileşime sahiptir (Gade, vd., 2019). Bu çeşitlilik, yerel meşruiyet kadar uluslararası destek açısından da ciddi sınamalar getirmiştir. Özellikle El Nusra Cephesi gibi radikal örgütlerle yaşanan alan rekabeti ve ideolojik ayrışma, ÖSO'nun meşruiyetini zedelemiş, Batılı ülkelerin tereddütlü yaklaşımına yol açmıştır (Ulutaş, 2018).

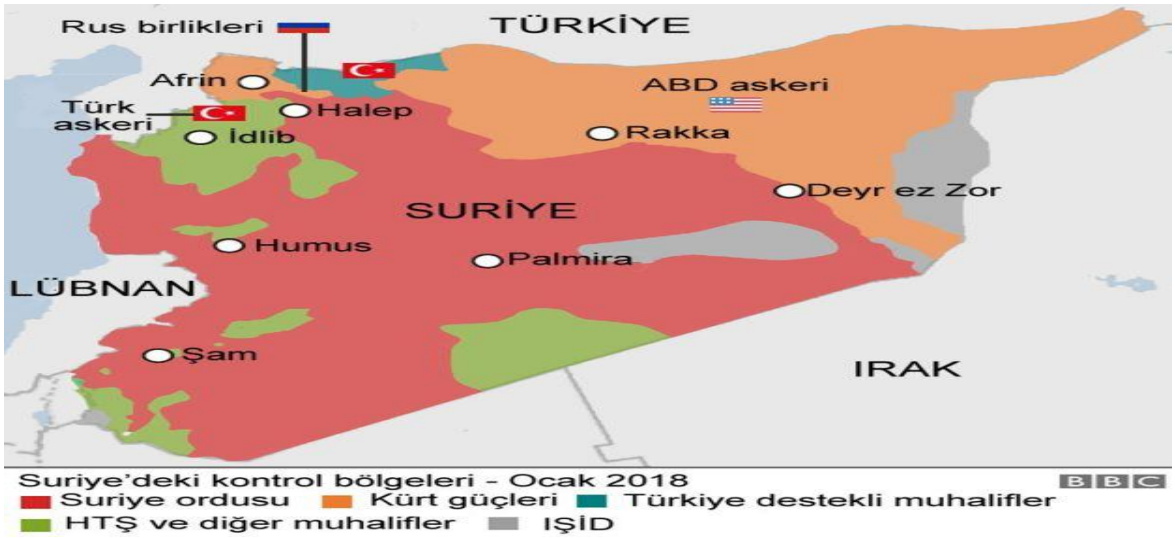

Şekil 4. 9.2018 yılı sünni grupları ve diğer gruplar arasındaki güç dengesi (Kaynak: (BBC Türkçe, 2018)

Bu bağlamda, ÖSO'nun zaman içinde zayıflaması yalnızca örgütsel yetersizliklerden değil, aynı zamanda uluslararası aktörlerin önceliklerinin değişmesinden de kaynaklanmıştır. ABD ve bazı Batılı müttefiklerin önceliği IŞİD tehdidine kaydıkça, ÖSO gibi grupların desteklenmesi ikinci plana itilmiş; bu durum, sahadaki daha radikal unsurların güç kazanmasına zemin hazırlamıştır (Aras, 2019). Sonuç olarak, ÖSO, iç savaş sürecinin başlamasıyla muhalif gücü olarak tarih sahnesine çıkmış; ancak sahadaki ve uluslararası arenadaki değişen dinamikler nedeniyle etkisini zamanla kaybederek parçalı bir yapıya dönüşmüştür.

Esed rejiminin devrilmesinin ardından, ÖSO Suriye'nin yeni siyasi ve güvenlik yapısında etkili bir aktör olmaya devam etmektedir. Türkiye başta olmak üzere, bölgesel ve uluslararası bazı aktörlerin sağladığı askeri ve lojistik destekle, ÖSO çatısı altındaki farklı gruplar birleşme ve koordinasyon süreçlerini güçlendirmeye çalışmaktadır. Ancak, örgüt içindeki yapısal farklılıklar ve bölgesel güçler arasındaki rekabet, ÖSO'nun Suriye'nin yeniden inşasında etkin ve birleşik bir güç olarak konumlanmasını karmaşıklaştırmaktadır. Yine de, Suriye'nin kuzeyinde özellikle Türkiye destekli bölgelerde ÖSO, güvenlik ve yerel yönetim alanlarında önemli rol oynamakta; ülkenin siyasi geleceğinde muhalefetin temsilcisi olarak varlığını sürdürmektedir.

4.2. Paramiliter Grupların Stratejik Rolü

Suriye'de paramiliter gruplar, iç savaşın başlangıcından itibaren güvenlik dinamiklerini belirleyen kritik aktörler haline gelmiştir. Bu gruplar, hem devletin resmi güvenlik güçlerinin kapasitesini artırmak hem de alternatif güvenlik hizmetleri sunmak amacıyla, farklı koşullar ve çeşitli nedenlerle ortaya çıkmıştır (Yüksel, 2024). Özellikle Suriye'deki çok sayıda etnik

ve mezhepsel topluluğun kendilerini koruma ihtiyacı, paramiliter yapıların sayısını ve etkinliğini artırmıştır (Erinç Bayoğlu, 2020). Bu durum, çatışma ortamını derinleştirerek, bölgenin karmaşıklığını artırmıştır.

Paramiliter gruplar hem yerel hem uluslararası düzeyde çatışma ve güvenlik süreçlerinde vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir (Mepa News, 2024). Yerel halkın güvenlik beklentilerine göre şekillenen bu gruplar, devlet otoritesinin meşruiyetini doğrudan etkileyerek, güç savaşlarının ve çatışmaların dinamiklerini değiştirmiştir (Yüksel, 2024). Suriye'de paramiliter gruplar, sadece çatışma süreçlerinde aktif savaşçılar olarak değil, aynı zamanda yerel toplumlarda sosyal kontrol ve güç gösterisi unsurları olarak da öne çıkmıştır. Bu grupların varlığı, yerel yönetim boşluklarının doldurulmasında kritik bir rol oynarken, aynı zamanda siviller üzerinde baskı ve tehdit mekanizmalarının yaygınlaşmasına da neden olmuştur. Bu durum, halk arasında korku ikliminin oluşmasına ve toplumsal dayanışmanın zayıflamasına yol açmıştır.

Aynı zamanda Almanya, Fransa ve diğer Batılı ülkelerin bölgedeki politikaları ile bu grupların iç çatışmaları ve birleşme süreçleri, Suriye'nin dengelerini daha karmaşık hale getirmiştir (Ercan, 2025). Bu karmaşa, sadece bölge halkını değil, küresel güç dengelerini de etkilemekte, yeni politika arayışlarına yol açmaktadır. Ayrıca, paramiliter grupların farklı uluslararası aktörlerden aldığı destek, çatışmanın uluslararası bir boyut kazanmasına zemin hazırlamış ve Suriye'deki iç savaşı bir vekalet savaşına dönüştürmüştür. Bu destekler, grupların askeri kapasitesini artırırken, çatışmanın çözümünü karmaşıklaştırmış ve bölgedeki istikrarsızlığın kalıcı hale gelmesine sebep olmuştur.

Paramiliter grupların etkisi sadece askeri değil, sosyal ve siyasi dinamiklerde de derin izler bırakmıştır. Kimi zaman devletle iş birliği yapan kimi zaman ise muhaliflere karşı hareket eden bu yapılar, Esed rejiminin zayıflayan otoritesinden faydalanarak bazı bölgelerde özerklik taleplerinde bulunmuş ve böylece çatışmayı daha da karmaşıklaştırmıştır (Özdemir, 2016). Ayrıca İran gibi ülkeler, bu gruplara verdiği destekle bölgedeki nüfuzlarını pekiştirmiştir (Kuzu, 2021). Böylece paramiliter gruplar, sadece iç politikayı değil, uluslararası ilişkileri de etkilemiş ve bölgesel dengeleri değiştirmiştir.

Bu grupların faaliyetleri uluslararası diplomasi sahasında da önemli rol oynamakta; yerel ve küresel dengelerin bozulmasına neden olarak çözüm süreçlerini zorlaştırmaktadır (Suriye Diyalog Merkezi, 2024). Çatışmanın ilk anlarından itibaren hızla güçlenen bu paramiliter yapılar, yeni ittifaklar ve düşmanlıklar yaratarak çatışma dinamiklerini köklü şekilde

değiştirmiştir (Karakaş, 2018). Bu nedenle, paramiliter grupların rollerinin anlaşılması, Suriye'deki karmaşık durumu ve gelecekteki olasılıkları anlamak açısından hayati önem taşımaktadır.

Sadece çatışma bölgeleriyle sınırlı kalmayan bu yapılar, sosyal ve siyasi istikrarsızlıkları şekillendirmiş; uluslararası aktörlerle olan ilişkileri savaşın gidişatında belirleyici olmuştur (Orallı vd., 2024). Paramiliter grupların varlığı hem bölgesel güvenlik hem de siyasi yapı üzerinde uzun vadeli etkiler doğurmaktadır. Bu etkiler, Suriye'nin sosyoekonomik yapısını ve bölgesel güvenlik dinamiklerini önemli ölçüde değiştirme potansiyeline sahiptir.

Bu çok boyutlu yapıda, paramiliter grupların rolü, dikkate alınması gereken bir olgu haline gelmiş olup, bu gruplar, bulundukları coğrafyadaki çatışmaları şekillendirmenin ötesinde, bu çatışmaların sonuçlarını da köklü bir biçimde etkileyebilmektedirler. Gerçekten de bu tür grupların varlığı, yalnızca mevcut durumun anlaşılması açısından değil, aynı zamanda gelecekteki olasılıkların değerlendirilmesi bakımından da hayati bir önem taşımaktadır. İlerleyen süreçte, bu grupların etki alanları, Suriye'nin siyasi istikrarı ve sosyoekonomik yapısı üzerinde belirleyici sonuçlar doğurabilecek bir nitelik kazanabilir. Bu durum, bölgesel güvenlik dinamiklerinin de önemli ölçüde etkilenmesine neden olacaktır. Hem yerel hem de uluslararası düzeyde çatışmaların seyrini değiştirme kabiliyetine sahip olan bu yapılar, sadece kendi bulundukları bölgelerde değil, aynı zamanda çevre ülkelerdeki durumu da etkileyebilecek bir güce sahip olmaktadırlar. Dolayısıyla, paramiliter grupların rolünü anlamak, sadece mevcut krizlerin çözümü açısından değil, gelecekte ortaya çıkabilecek yeni çatışma ve krizlerin önlenmesi adına da kritik bir öneme sahip olmaktadır.

4.3. Sosyal Medya ve Algı Yönetimi

Son yıllarda sosyal medya, Suriye'deki paramiliter grupların örgütlenme biçimlerini, propaganda yöntemlerini ve toplumsal etkileşim mekanizmalarını köklü biçimde dönüştürmüştür. Bu platformlar, yalnızca çatışma bilgilerini aktarmanın ötesine geçerek, ideolojik söylemlerin yayılması, destekçi mobilizasyonu ve maddi kaynak temini gibi çok boyutlu işlevler üstlenmiştir. Özellikle X (eski adıyla Twitter) gibi platformlar, grupların güvenli iletişim kurmasını, operasyonel planlamaları koordine etmesini ve hedef kitleyle kesintisiz temas içinde kalmasını mümkün kılmaktadır (Siyam, 2024).

Sosyal medyanın bir diğer önemli işlevi ise, psikolojik savaş aracı olarak kullanılmasıdır. Paylaşılan görüntüler, bildiriler ve videolar, yalnızca bilgi vermeyi değil; aynı zamanda korku, belirsizlik ve moral bozukluğu yaratmayı hedefleyen psikolojik harekât stratejilerinin

parçası olarak değerlendirilmelidir (Karaağaç, 2018). Bu içerikler hem sempatizanları motive etmeyi hem de rakip unsurlar ve sivil halk üzerinde psikolojik baskı kurmayı amaçlamaktadır. Böylece dijital platformlar, konvansiyonel çatışma alanının ötesinde, savaşın yürütüldüğü yeni bir zemin haline gelmiştir.

Öte yandan sosyal medya, yalnızca paramiliter gruplar tarafından değil, sivil toplum aktörleri tarafından da etkin şekilde kullanılmaktadır. Özellikle kriz anlarında bilgiye erişim, yardım organizasyonu, yerel dayanışma ağlarının kurulması gibi işlevlerle sosyal medya, savaşın pasif izleyicisi değil, aktif bir bileşeni haline gelmiştir (Aktaş, 2018). Bu durum, dijital alanın hem çatışma üretme hem de direniş inşa etme potansiyeline sahip çift yönlü karakterini gözler önüne sermektedir.

Sosyal medya ile paramiliter gruplar arasındaki bu etkileşim, Suriye iç savaşı bağlamında yalnızca savaşın doğasını değil, uluslararası kamuoyunun algısını da biçimlendiren temel faktörlerden biri haline gelmiştir. Dijital alanın bu denli militarize edilmesi; dezenformasyonla mücadele, siber güvenlik stratejileri ve sınır ötesi bilgi akışlarının denetimi gibi çok katmanlı güvenlik politikalarının yeniden düşünülmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu bağlamda, SDG örneği dikkat çekicidir. Özellikle 2017 Rakka operasyonu sürecinde SDG, sosyal medyayı etkin biçimde kullanarak hem operasyonel bilgileri paylaşmış hem de uluslararası meşruiyetini güçlendirmeye çalışmıştır. Yayımlanan içeriklerde, IŞİD'e karşı yürütülen mücadeleye vurgu yapılmış; kadın savaşçılar, sivillerin korunması ve çok etnikli yapı temaları öne çıkarılmıştır (Alemdar, 2025).

Bu dijital stratejiler, yalnızca askeri başarıların belgelenmesini değil, aynı zamanda Batılı aktörlerin desteğini pekiştirmeyi amaçlamıştır. Özellikle Koalisyon Güçleriyle kurulan ilişkiler vurgulanarak, SDG'nin 'istikrar sağlayıcı" aktör imajı inşa edilmiştir. Bu süreç, Batı medyasında SDG lehine haberlerin artmasına ve grup hakkında olumlu bir kamuoyu algısının oluşmasına katkı sağlamıştır (Yanarışık, 2021).

Ancak bu stratejilerin tek taraflı niteliği de göz ardı edilmemelidir. SDG'ye yönelik olumsuz eleştiriler, zorunlu askerlik uygulamaları, etnik ayrımcılık iddiaları veya yerel halkla yaşanan gerilimler dijital kampanyalarda ya hiç yer almamış ya da görünürlüğü oldukça sınırlı kalmıştır. Bu durum, sosyal medyanın sadece iletişim değil, aynı zamanda algı yönetimi ve siyasi meşruiyet üretimi için kullanıldığını göstermektedir.

Sonuç olarak, SDG örneği, dijital mecraların paramiliter yapılar tarafından yalnızca savaş propagandası aracı olarak değil, aynı zamanda uluslararası düzeyde stratejik ve diplomatik meşruiyet üretme aracı olarak da kullanıldığını ortaya koymaktadır. Etkili sosyal medya kullanımı, sahadaki askeri kazanımların ötesinde, sembolik ve siyasi başarılar elde etme konusunda da kritik bir araç haline gelmiştir.

4.4. Suriye Sınırının Stratejik Önemi

"Dünyadaki konumu itibariyle Ortadoğu ülkesi olan Suriye, Arap yarımadasının kuzey batısında yer alır. Türkiye, 822 km sınır uzunluğu ile Suriye'nin en uzun sınır komşusudur. Diğer sınır komşuları ile; Irak 605 km, İsrail 76 km, Ürdün 375 km, Lübnan 375 km sınır uzunluğuna sahiptir." (Doğan, 2012, s. 3).

Suriye'nin sınırları yalnızca coğrafi bir çerçeve sunmakla kalmamakta; aynı zamanda bölgesel güvenlik dinamikleri, ekonomik ilişkiler ve uluslararası siyasi stratejiler üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Akengin ve Yaşar, 2018). Bu sınırların durumu, komşu ülkelerle olan ilişkileri doğrudan etkileyerek, bölgedeki güç dengelerinin şekillenmesine katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla Suriye'nin sınırları, fiziksel bir ayrımın ötesinde, siyasi ve ekonomik etkileşimlerin temel zeminini oluşturan stratejik bir unsur niteliğindedir (İrdem, vd., 2020). Bu bağlamda, söz konusu sınırlar hem bölgesel aktörlerin stratejik hedeflerini belirlemede hem de uluslararası güç mücadelelerinin yönünü tayin etmede merkezi bir konumda yer almaktadır. Nitekim, Suriye sınırlarına yönelik gelişmeler, karmaşık uluslararası ilişkiler ve yerel güç rekabetleri hakkında önemli ipuçları sunmaktadır.

Sınır hatlarının kontrolü, yalnızca askeri bir gereklilik değil; aynı zamanda devletlerin egemenlik kapasitesinin ve diplomatik prestijinin görünürlük kazandığı alanlar olarak da değerlendirilmektedir. Bu nedenle, Suriye sınırlarında yaşanan her gelişme yalnızca bölgeye özgü bir güvenlik meselesi değil; aynı zamanda uluslararası hukukun sınır güvenliği, göç ve silahlı gruplarla mücadele gibi alanlarındaki uygulamaları açısından da bir test alanı niteliğindedir.

Suriye, Türkiye, Irak, Ürdün ve İsrail gibi dört önemli ülkenin kesişim noktasında yer almasıyla hem askeri hem de sivil geçişler açısından stratejik bir konumda bulunmaktadır. Bu yerleşim, ülkeyi yalnızca bir coğrafi kavşak değil, aynı zamanda çatışma ve iş birliği dinamiklerinin yoğunlaştığı bir alan hâline getirmiştir (Harunoğulları, 2024). Özellikle bu sınır bölgeleri, paramiliter gruplar ile devlet aktörleri arasındaki etkileşimlere sahne olmakta; Suriye'yi içsel bir kriz bölgesinden çıkartarak uluslararası güvenlik ve diplomasi

sorunlarının merkezi hâline getirmektedir (Yüksel, 2024). Suriye'nin sınır bölgeleri, aynı zamanda düzensiz göç, kaçakçılık ve silah trafiği gibi sınır ötesi tehditlerin de yoğun olarak gözlendiği alanlardır. Bu durum, bölge devletlerinin sınır güvenliğini yalnızca sert tedbirlerle değil, aynı zamanda insani yardım, altyapı projeleri ve yumuşak güç unsurlarıyla desteklemesini zorunlu kılmaktadır.

Sınır güvenliği, Suriye iç savaşı sürecinde giderek daha kritik hâle gelmiş ve uluslararası politikaların merkezine oturmuştur. Paramiliter grupların bu hassas bölgelerdeki varlığı, yalnızca iç güvenlik sorunları yaratmakla kalmayıp, komşu ülkelerin güvenlik anlayışlarında köklü değişikliklere neden olmuştur (TRT Haber, 2021). Bu durum, bölgesel istikrarı tehdit eden yeni zorlukların ve risklerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Türkiye, sınır güvenliğini sağlamak amacıyla kapsamlı askeri müdahalelerde bulunmuş; aynı zamanda düzensiz göç, insan kaçakçılığı ve silahlı tehditlerin kontrol altına alınması için çeşitli güvenlik önlemleri geliştirmiştir. Bu önlemler, yalnızca ulusal güvenliğe katkı sağlamakla kalmayıp, sınır hattında oluşabilecek yeni tehditlerin önlenmesine yönelik proaktif stratejiler içermektedir (Sahipkıran Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2024).

Bölgedeki süregelen savaş ve paramiliter grupların etkisi, Suriye sınırlarının ekonomik potansiyelinin yanı sıra ticaret yolları ve enerji hatlarının kontrolü bakımından da stratejik önemini artırmıştır (Akengin ve Yaşar, 2018). Bu hatlar, yalnızca bölge ülkeleri için değil, küresel enerji güvenliği açısından da dikkatle takip edilmektedir. Bu durum, sınır bölgelerinde altyapı projelerinin ve ekonomik girişimlerin şekillenmesine imkân sağlamıştır (Harunoğulları, 2022). Enerji hatlarının güvenliği ve sürekliliği, uluslararası yatırımların ve dış politika önceliklerinin belirlenmesinde doğrudan etkili bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Suriye sınırlarının önemi, yalnızca güvenlik perspektifinden değil; aynı zamanda ekonomi, enerji, göç ve diplomasi gibi çok boyutlu alanlardan da okunabilir. Sınırların bu çok yönlü niteliği hem bölgesel istikrarın inşasında hem de uluslararası ilişkilerin şekillenmesinde belirleyici bir unsur haline gelmektedir (Amir, 2024).

Bu nedenle, sınır yönetimi politikaları, yalnızca askeri ve güvenlik önlemlerini değil; aynı zamanda diplomatik ilişkiler, ticaret koridorları ve insani yardım stratejileriyle bütünleşik olarak ele alınmalıdır. Suriye'nin toplam kara sınır uzunluğu yaklaşık 2.253 kilometredir ve Türkiye, Irak, Ürdün, Lübnan ile İsrail sınır komşusudur (According to the Central Intelligence Agency, 2023).

Suriye'nin sınırları, sadece askeri bakımdan değil, aynı zamanda ekonomik ve siyasi açıdan da büyük stratejik öneme sahiptir. Bu sınır bölgeleri, paramiliter grupların hareket güzergâhları, silah kaçakçılığı ve insan ticaretinin yoğunlaştığı alanlar olarak öne çıkmakta; ayrıca bölgedeki istikrarsızlığın merkez üssü haline gelmektedir.

1.Türkiye-Suriye Sınırı: Kuzey Hattı (822 km)

Bu hattın güvenliği, Türkiye'nin ulusal güvenlik stratejisinde merkezi bir konumda yer almaktadır. Sınır boyunca yaşanan düzensiz göç, silahlı grupların hareketliliği ve kaçakçılık faaliyetleri, Türkiye açısından sürekli bir güvenlik hassasiyeti yaratmaktadır. Bu kapsamda sınır hattı boyunca fiziki güvenlik önlemleri güçlendirilmiş; beton duvarlar, elektronik gözetleme sistemleri ve termal kameralar gibi teknolojik araçlarla sınır kontrolü artırılmıştır (Karadağ, 2022). Türkiye ayrıca, Suriye'nin kuzeyindeki bazı bölgelerde desteklediği yerel gruplar aracılığıyla güvenlik kuşağı oluşturmaya çalışmakta; bu çerçevede sınır ötesi askeri harekâtlarla güvenli alanlar tesis etmiştir (Özkan, 2025).

Söz konusu sınır hattı, sadece askeri güvenlik açısından değil, aynı zamanda insani yardım, ticaret ve sığınmacı hareketliliği açısından da çok yönlü bir öneme sahiptir. Bu nedenle Türkiye–Suriye sınırı hem stratejik hem de insani güvenlik bağlamında ulusal ve bölgesel politikaların şekillendirilmesinde kilit rol oynamaktadır.

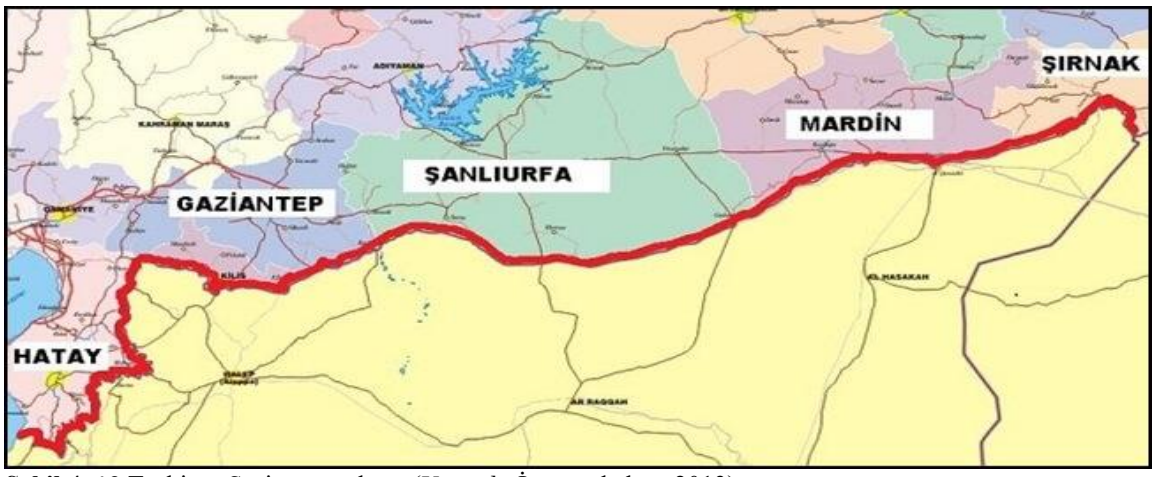

Şekil 4. 10.Türkiye- Suriye sınır hattı (Kaynak: İnternethaber, 2013)

2.Irak-Suriye Sınırı: Doğu Hattı (605 km)

İran'ın "Tahran–Bağdat–Şam–Beyrut" ekseni doğrultusunda bu sınır, lojistik ve stratejik açıdan kilit bir rol oynamaktadır. Bu hat boyunca Şii milis grupların sevkiyatı, İran'ın Suriye'ye nüfuzunun başlıca mekanizmalarından biri hâline gelmiştir. ABD'nin El Tanf Üssü aracılığıyla bu geçişi denetleme çabaları, milis hareketliliğini sınırlasa da etkisiz kalabilmektedir. El Tanf Üssü, bu stratejik rekabetin merkezinde yer almakta olup, bölgedeki güç dinamiklerini şekillendiren önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Gelecekteki gelişmeler, bu dengeyi nasıl etkileyeceği ve Suriye'nin iç istikrarı üzerindeki etkileri açısından kritik öneme sahiptir (Hamidi, 2022).

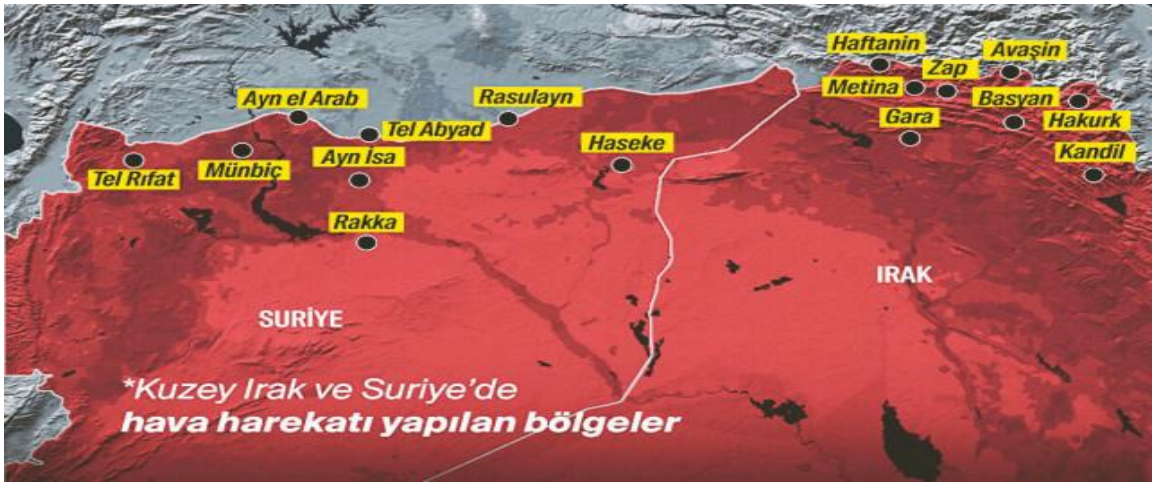

Şekil 4. 11.Suriye-Irak sınırı hattı (Kaynak: Star, 2024)

3.Ürdün-Suriye Sınırı: Güney Hattı (375 km)

Ürdün, Suriye'deki istikrarsızlıktan doğrudan etkilenen ülkelerden biri olmuş ve sınır hattını yoğun biçimde militarize etmiştir. ABD'nin Ürdün'de kurduğu askeri eğitim üsleri ve gözetim merkezleri, sınır güvenliğini destekleyen dış aktörlerin varlığını da göstermektedir. Bu nedenle sınırda hem fiziki güvenlik önlemleri hem de yerel istihbarat çalışmaları artırılmıştır. Öte yandan, sınırdan geçen Captagon (uyuşturucu) sevkiyatları, Ürdün'ün karşı karşıya olduğu yeni nesil tehditlerin başında gelmektedir. Bu sınır hattı artık sadece askeri değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal tehditleri de barındırmaktadır (Al-Sharafat, 2022).

Şekil 4. 12.Suriye-Ürdün sınırı hattı (Kaynak: Divan Araştırma ve Eğitim Derneği, 2023)

4.Lübnan-Suriye Sınırı: Batı Hattı (375 km)

Bu sınır, özellikle Qusayr ve Kalamun bölgelerinde Hizbullah'ın etkisiyle yarı geçirgen hâle gelmiştir. Lübnan'ın doğusundaki Bekaa Vadisi hem askeri lojistik hem de uyuşturucu üretimi açısından kritik bir merkezdir. Lübnan ordusunun operasyonlarına rağmen Hizbullah sınır hattında büyük ölçüde hâkimiyetini sürdürmekte, bu da devletin sınır kontrol kapasitesini zayıflatmaktadır. Bölge, İran'ın Suriye'deki milis gruplara destek sağlamak için kullandığı ana güzergâhlardan biridir ve bu asimetrik yapı, Lübnan-Suriye ilişkilerini kalıcı şekilde etkilemektedir (Qadri, 2024).

Şekil 4. 13.Lübnan- Suriye sınırı hattı (Kaynak: TRT Haber, 2024)

5. İsrail-Suriye Sınırı: Güneybatı (76 km- Golan Tepeleri)

İsrail, Golan Tepeleri sınırında gelişmiş radarlar ve insansız hava araçlarıyla sürekli gözetim yapmaktadır. Esed rejiminin devrilmesiyle Suriye'de oluşan güç boşluğu, bu bölgede farklı milislerin etkinliğini artırmış, özellikle İran destekli milislerin yerleşme girişimleri İsrail tarafından ciddi bir tehdit olarak görülmüştür. Bu nedenle İsrail, Şam çevresine yaptığı hava saldırılarını bu tehdide karşılık olarak savunmakta ve sınır güvenliğini sıkı tutmaktadır. BM

Barış Gücü (UNDOF) bölgedeki görevini sürdürse de uluslararası denetim sınırdaki karmaşık duruma tam olarak müdahale etmekte zorlanmaktadır. Böylece Golan sınırı, İsrail için sadece askeri değil, stratejik ve ideolojik açıdan da büyük önem taşımaya devam etmektedir (Ebrahim, 2024).

Şekil 4. 14.İsrail- Suriye sınırı hattı (Kaynak: Al Jazeera Türk, 2025)

4.5. Sınır Güvenliği Sorunları

Sınır güvenliği, Suriye'nin karmaşık ve sürekli değişen güvenlik ortamında kritik bir meseledir ve birçok farklı sorunla şekillenmektedir. Bu sorunların başında kaçakçılık faaliyetleri yer almaktadır. Suriye'nin stratejik konumu, yasadışı mal akışını teşvik eden bir geçiş noktası haline gelmiş ve hem yerel ekonomiyi hem de uluslararası güvenlik dinamiklerini derinden etkilemiştir (Hatahet ve Aldassouky, 2022). Sınır güvenliği sorunları, bölgedeki barış ve istikrarı tehdit eden unsurlar olarak, uluslararası kamuoyunun da dikkatini çekmektedir.

Özellikle Türkiye'nin kuzey sınırı, Ürdün'ün güney sınırı ve Irak'ın doğu sınırı kaçakçılık faaliyetlerini besleyen karmaşık dinamikler barındırmaktadır. Bu durum, yasa dışı yollarla gıda, tıbbi malzeme ve silah gibi kritik ürünlerin geçişine olanak tanıyıp hem ayrılıkçı grupların güçlenmesine hem de devlet otoritesinin zayıflamasına yol açan bir ortam yaratmaktadır (Chatham House, 2024). Kaçakçılık, sınır güvenliği yetkililerinin etkin hareket etmesini zorlaştırmakta ve böylece önemli bir güvenlik açığı oluşturmaktadır. Sonuç olarak, bu yasadışı faaliyetler bölgedeki istikrarsızlığı artırmakta ve güvenlik güçlerinin işini zorlaştırmaktadır.

İkinci büyük sorun insan ticaretidir. Suriye'deki savaş koşulları, insani krizlerin derinleşmesi ve çatışmalar nedeniyle insan ticareti karmaşık ve yaygın bir hale gelmiştir. Savaşın etkisiyle yerinden edilen siviller, özellikle savunmasız kadınlar ve çocuklar, kaçış yollarında suç

örgütlerinin hedefi olmakta ve istismar edilmektedir. İnsan ticareti, zorla çalıştırma, cinsel sömürü ve modern kölelik gibi biçimlerde gerçekleşmekte, mağdurların sayısı giderek artmakta ve insani kriz daha da ağırlaşmaktadır (Healy, 2016)

Son olarak, silah ticareti, Suriye sınır güvenliği sorunlarının bir diğer kritik boyutudur (Independent Türkçe, 2024). Paramiliter grupların faaliyetleri, devlet dışı aktörlerin silah erişimini kolaylaştıran geniş ve karmaşık bir ağ oluşturmasına neden olmuştur (Bojicic Dzelilovic ve Turkmani, 2018). Bu ağlar, silahların sınırlar arası dolaşımını hızlandırarak bölgedeki istikrarsızlığı derinleştirmekte ve güvenlik sorunlarını artırmaktadır.

Sınır güvenliği günümüzde sadece fiziksel tehditlerin engellenmesiyle sınırlı kalmayıp, uluslararası ilişkilerin ve bölgesel iş birliklerinin dinamiklerini de içermektedir. Devletler, sınırlarını korumak için teknolojik altyapı ve insan kaynaklarını güçlendirmekle birlikte, uluslararası iş birliği ve bilgi paylaşımını da önceliklendirmektedir. Bu kapsamda, Suriye'nin iç durumu, sınır güvenliğinin sağlanmasını zorlaştırırken, bölgesel istikrarın korunması için sürdürülebilir ve kapsamlı stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

4.5.1. Kaçakçılık

Kaçakçılık, Suriye'nin iç savaş ortamında kritik bir sorun olarak öne çıkmakta ve bu durum, bölgedeki sınır güvenliği üzerinde önemli baskılar oluşturmaktadır. Bu tür operasyonlar genellikle düşük maliyetle yürütülmesine rağmen, bu faaliyetlerin etkileri son derece ciddi ve geniş kapsamlıdır. Sınırların güvenliği için tehdit oluşturan bu kaçakçılık olayları, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve politik sonuçlar da doğurabilmektedir. Bu nedenle, kaçakçılıkla mücadele stratejilerinin geliştirilmesi oldukça önemlidir.

Kaçakçılık, Suriye sınır güvenliğinin en önemli sorunlarından biridir ve bölgedeki güvenlik ortamına ciddi baskılar getirmektedir. Bu faaliyetler, sadece ekonomik değil, sosyal ve politik sonuçlar da doğurmakta, sınır güvenliği açısından ciddi tehditler yaratmaktadır. Suriye sınır bölgelerinde, uyuşturucu, silah, temel gıda maddeleri ve diğer kritik kaynakların yasa dışı yollarla taşınması bölgesel güvenliği tehdit etmektedir (Hatahet ve Aldassouky, 2022). Türkiye, Lübnan ve Irak gibi sınırdaş ülkelerde artan kaçakçılık faaliyetleri, organize suç gruplarının etkisini güçlendirerek toplumsal dokuda bozulmalara yol açmaktadır (Adal, 2021).

Paramiliter gruplar, sınır ötesi kaçakçılık ağlarında aktif aktörler olarak, özellikle devlet kontrolünün zayıf olduğu bölgelerde kaçakçılığı finansman kaynağı olarak kullanmaktadır (Kadıoğlu, 2020). Silah ve askeri malzemelerin yasa dışı ticareti, bu grupların çatışma

kapasitelerini artırmakta ve bölgedeki güç dengelerini kendi lehlerine çevirmelerine imkân sağlamaktadır (Yıldırım, 2017). Kaçakçılık, ekonomik boyutunun ötesinde, çatışma dinamiklerinin devamını sağlayan temel unsurlardan biridir.

Ayrıca kaçakçılığın içinde yer alan pek çok aktör, insan ticareti gibi daha karmaşık suç ağlarının da parçası haline gelmektedir (Hatahet ve Aldassouky, 2022). Bu nedenle kaçakçılıkla mücadele, ekonomik, sosyal ve insan hakları temelli yaklaşımlarla ele alınmalıdır. Devletler, teknolojik altyapılarını ve insan kaynaklarını güçlendirerek sınır korumasını artırmakta, uluslararası iş birlikleri ve bilgi paylaşımı yoluyla da bu sorunla mücadele etmektedirler (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2021). Kaçakçılık, bölgedeki güvenlik paradigmasını derinden etkileyen ve çözüm gerektiren bir sorun olmaya devam etmektedir.

4.5.2. İnsan Ticareti

İnsan ticareti, Suriye sınır güvenliği sorunları arasında karmaşık ve çok katmanlı bir tehdit oluşturmaktadır. Savaşın yol açtığı yıkıcı sosyal ve ekonomik koşullar, zorla ya da aldatılarak yapılan insan ticaretinin artmasına neden olmuştur. Bu durum hem ülkede hem de komşu bölgelerde geniş çaplı insani riskler yaratmaktadır.

Kitlesel iç göçler, özellikle savunmasız kadınlar, çocuklar ve düşük sosyo-ekonomik grupları insan kaçakçılığına karşı savunmasız bırakmıştır (International Centre for Migration Policy Development, 2017). İnsan ticareti, zorla çalıştırma, cinsel sömürü ve modern kölelik biçimlerinde ortaya çıkmakta; mağdurların cinsiyet, yaş ve sosyal statüsüne göre farklı şekillerde istismar edilmektedir (Şen ve Vural, 2014). Bu durum sadece bireysel güvenliği değil, toplumsal yapıyı ve bölgesel istikrarı da tehdit etmektedir.

Suriye'de insan ticareti esas olarak iki alanda yoğunlaşmaktadır: kadın ve çocukların cinsel istismarı ile zorla çalıştırma. Artan yoksulluk, devlet otoritesinin zayıflaması ve toplumsal çözülme, bu tür sömürünün yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Mağdurlar, genellikle sahte vaatler ve yanıltıcı bilgilerle tuzağa düşürülmekte, bu da bölgedeki insani krizleri derinleştirmektedir (Kaya, 2016; Polis Akademisi, 2022).

Uluslararası aktörler ve sivil toplum kuruluşları insan ticaretiyle mücadele etmek için yoğun çaba harcamaktadır. Ancak siyasi belirsizlikler, sınır güvenliği zafiyetleri ve kaynak yetersizliği bu mücadeleyi zorlaştırmaktadır (Redzko, 2022). İnsan ticareti, sadece Suriye değil, bölge ve Avrupa'da da ciddi güvenlik ve insani sorunlar yaratmakta, bu yüzden etkili sınır güvenliği ve kapsamlı politikalar acilen gerekmektedir.

4.5.3. Silah Ticareti

Silah ticareti, Suriye'de paramiliter grupların faaliyetleri ve sınır güvenliği bağlamında en karmaşık sorunlardan biridir. Hem yasal hem de yasa dışı silah transferleri, bölgedeki çatışmaların sürekliliğini ve şiddetini artırmaktadır.

2011'de başlayan iç savaşla birlikte, tarafların yurt dışından silah temin etme çabaları hızlanmıştır (Dick, 2019). Türkiye-Suriye sınırı, uzunluğu ve zorlu denetim koşulları nedeniyle, yasa dışı silah geçişlerinin en yoğun yaşandığı alanlardan biri olmuştur (T.C. İletişim Başkanlığı, 2023). Bu durum, bölgesel ve yerel güvenlik tehditlerini artırmakta, sınır politikalarının yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bölgedeki silah ticaretinin temel dinamiklerini kavrayabilmek için, hem devlet dışı silahlı aktörlerin rolü hem de uluslararası silah ticareti düzenlemelerinin etkinliği birlikte değerlendirilmelidir. Kontrolsüz ve denetimsiz bir silah piyasası, yalnızca paramiliter grupların değil, aynı zamanda terör örgütlerinin de silah erişimini kolaylaştırarak, bölgesel güvenlik açısından ciddi tehditler oluşturmaktadır.

Silah ticaretinin temel dinamiklerini anlamak için, devlet dışı silahlı aktörlerin rolleri ile uluslararası düzenlemelerin etkinliği birlikte ele alınmalıdır. Kontrolsüz silah piyasası, paramiliter grupların ve terör örgütlerinin silah erişimini kolaylaştırarak bölge güvenliğini tehdit etmektedir. Kuzey Suriye'de faaliyet gösteren etnik ve siyasi motivasyonlu gruplar, silahları organize çatışmalara dönüştürme kapasitesine sahiptir (Dadparvar ve Parto, 2025). Böylece yasa dışı silah ticareti, sınır güvenliğini tehdit eden suç ağlarını da güçlendirmektedir.

Silah ticareti sadece askeri dengeleri bozmakla kalmaz, aynı zamanda yerel toplulukların güvenliği ve sosyal dokusunu da tehdit eder. Sınır bölgelerindeki çatışmalar, silahların gruplar arasında el değiştirmesiyle yaygınlaşmakta; bu da sivil kayıpların artmasına ve insan hakları ihlallerinin derinleşmesine yol açmaktadır (Al Mansour, 2023). Uluslararası toplumun normatif çerçeveleri ve denetim mekanizmalarına rağmen, lojistik, siyasi ve güvenlik engelleri bu girişimlerin etkinliğini sınırlamaktadır. Bu nedenle, silah ticaretinin denetimi hem bölgesel istikrar hem de sınır güvenliği açısından stratejik öneme sahiptir.

4.6. Paramiliter Grupların Sınır Güvenliğine Etkileri

Paramiliter gruplar, Suriye iç savaşında ortaya çıkan karmaşık güvenlik dinamiklerinin merkezinde yer almış ve çatışmaların hem seyri hem de niteliği üzerinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu aktörlerin gerçekleştirdiği faaliyetler, yalnızca yerel düzeyde değil, aynı

zamanda ulusal ve uluslararası güvenlik ortamında da doğrudan etkiler yaratmaya devam etmektedir.

Sınır güvenliği bağlamında, bu paramiliter gruplar çok farklı ve etkili şekillerde faaliyet gösterebilmektedir. Bazen, bu gruplar devletin resmi güvenlik güçleriyle iş birliği yaparak, stratejik operasyonlarda yer alabilirken, bazen de bağımsız hareket ederek, alternatif bir güvenlik modeli sunma çabası içine girmektedirler (Politikyol, 2025). Sınırların korunması açısından, bu paramiliter yapıların varlığı ve etkisi son derece önemlidir. Dolayısıyla, bu durum, ulusal güvenlik stratejilerini ve güvenlik dinamiklerini derinden etkileyebilmektedir, zira sınır bölgelerinde yaşanan her türlü karışıklık, devletin genel güvenliği üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmaktadır (Biçen Gören, 2023). Bu grupların sınır bölgelerinde yarattığı güvenlik açıkları, aynı zamanda devlet otoritesinin kırılganlığını gözler önüne sermekte ve çatışma sonrası dönemde istikrarın sağlanmasını güçleştirmektedir.

Paramiliter unsurların varlığı, sınır güvenliğini zayıflatmakta; silah, insan ve mal kaçakçılığı gibi yasa dışı faaliyetlerin artmasına zemin hazırlamaktadır. Bu süreçte, söz konusu gruplar hem güvenlik tehdidi hem de sahadaki güç dengelerini değiştirme potansiyeli taşıyan stratejik aktörler olarak değerlendirilmektedir. Paramiliter grupların etkisi, bölgesel istikrarsızlığı derinleştirirken, aynı zamanda uluslararası toplumun müdahale biçimlerini ve dış politika tercihlerini de şekillendirmektedir. Dolayısıyla, bu yapıların rolü yalnızca Suriye'nin iç yapısıyla sınırlı kalmamakta, küresel güvenlik mimarisi bağlamında da ciddi bir tartışma alanı oluşturmaktadır.

Devlet otoritesinin sınırlı ya da tamamen yok olduğu bölgelerde faaliyet gösteren paramiliter yapılar, Suriye'nin farklı alanlarında çoğunlukla kendi çıkarlarını önceleyen stratejiler geliştirmekte ve bu durum özellikle sınır hattında ciddi güvenlik zafiyetlerine yol açmaktadır (Ünver, 2017). Fiilî bir güç olarak ortaya çıkan bu gruplar, sınır güvenliğini sistematik biçimde ihlal etmektedir. Bu durum hem mevcut kaotik ortamı derinleştirmekte hem de toplum genelinde huzursuzluk ve güvensizlik yaratmaktadır. Bazı bölgelerde ise bu gruplar, lojistik hatları denetim altına alarak hem kendi savaş ekonomilerini beslemekte hem de yerel halk üzerinde baskı unsuru oluşturmaktadır.

Özellikle bu grupların sınır ticareti üzerinde kontrol kurma çabaları, yasadışı geçişleri teşvik etmekte ve insan, malzeme ve silah kaçakçılığını artırarak, güvenlik birimlerinin müdahalesini zorlaştırmaktadır (Steenkamp, 2025). Bu ortam, sivillerin silahlı gruplara bağımlı hâle gelmesine neden olmakta ve toplumsal direnç mekanizmalarını

zayıflatmaktadır. Dolayısıyla, paramiliter unsurların faaliyetleri yalnızca sınır bölgelerindeki güvenliği tehdit etmekle kalmamakta, aynı zamanda bölgesel istikrarı da ciddi şekilde sarsmaktadır.

Sınır güvenliğinde yaşanan boşluklar, yalnızca insan kaçakçılığı ve uyuşturucu ticareti gibi ciddi suç faaliyetlerini artırmakla kalmamış, aynı zamanda silahlı çatışmaların yaygınlaşmasına da doğrudan zemin hazırlamıştır (Aras, 2023). Özellikle sınır bölgelerinde ortaya çıkan güvenlik açıkları, paramiliter yapıların güç kazanmasına ve bu gruplar arasında yoğun silahlı çatışmaların yaşanmasına neden olmaktadır. Bu aktörler, hem birbirleriyle rekabet hâlinde çatışmalara girmekte hem de zaman zaman devletin düzenli güvenlik güçleriyle karşı karşıya gelmektedir (Polis Akademisi, 2022). Söz konusu durum, yerel halk üzerinde olumsuz etkiler yaratmakta; toplumsal güvenlik algısını zayıflatmakta, yaşam standartlarını düşürmekte ve zorunlu göç gibi sosyo-ekonomik sorunları tetiklemektedir (Sezik ve Ağır, 2016). Öte yandan, sınır güvenliğinden sorumlu düzenli kuvvetlerin bu dinamikler karşısında zayıflaması, devlet otoritesinin sarsılmasına yol açmakta ve bölgesel istikrarsızlığı daha da derinleştirmektedir. Bu tablo, yalnızca yerel değil, aynı zamanda uluslararası güvenlik açısından da uzun vadeli tehditler barındırmaktadır.

Suriye örneğinde açıkça görüldüğü üzere, savaş ve çatışma ortamları, paramiliter yapıların güç kazanmasına ve karmaşık sınır dinamikleri üzerinde belirleyici bir rol üstlenmelerine zemin hazırlamıştır. Bu yapılar, genellikle devlet otoritesinin zayıf ve istikrarsız olduğu bölgelerde ortaya çıkarak, sınırların fiilî kontrolünü ele geçirmekta ve belirli siyasi ajandaların uygulanmasını zorlaştırmaktadır (Korgun, 2021). Savaş sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde ise bu aktörlerin yönetimsel alanlara sızma potansiyeli, yeni güvenlik açıklarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, bu tür paramiliter gruplar güç kazandıkça, bölgedeki çatışmaların ve çatışma sonrası dinamiklerin seyrini kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmekte; bu durum, uluslararası ilişkiler açısından da dikkatle izlenmesi gereken bir güvenlik sorunu hâline gelmektedir. Paramiliter grupların faaliyetleri, sınır güvenliğini aşarak bölgesel güvenlik mimarisine doğrudan müdahale niteliği kazanmıştır. Bu bağlamda, gelişmelerin sürekli izlenmesi, derinlemesine analiz edilmesi ve buna uygun stratejilerin güncellenmesi, modern devlet anlayışının vazgeçilmez bir parçası hâline gelmektedir (Bilgin, 2019). Kısacası, güvenlik tehditleri karşısında proaktif yaklaşımların benimsenmesi gereklidir; zira paramiliter yapıların varlığı yalnızca yerel düzeyde değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel ölçekte de etkiler doğurmakta,

Suriye’deki savaşın seyrini değiştirerek düşmanlık ve ittifak ilişkilerinin yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır

Paramiliter yapılar, kendi liderlik merkezleri etrafında örgütlenerek daha geniş coğrafi alanlarda etki sahibi olmakta; bu durum, uluslararası aktörlerin stratejilerini yeniden şekillendirmelerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Özellikle savaş sonrası dönemde bu yapıların yeniden yapılanma süreçlerine dâhil olması, kalıcı etkiler doğurmakta ve bölgedeki istikrarın sağlanması açısından ciddi engeller oluşturmaktadır (Babahanoğlu, 2023). Tüm bu dinamikler, savaş ve çatışmaların yalnızca yerel meseleler olmadığını; aynı zamanda küresel politikanın ayrılmaz bir parçası hâline geldiğini ortaya koymaktadır.

Suriye'deki paramiliter grupların etkileri, yalnızca bölgedeki güvenlik ihlalleri ile sınırlı kalmamaktadır. Bu grupların varlığı, komşu ülkelerle sınır ilişkilerini de etkilemekte ve bölgesel güvenlik meselelerinin derinleşmesine yol açmaktadır (Ozan, 2017). Uluslararası toplum, bu sorunun çözümüne yönelik çabalarını artırırken, Suriye’nin içinde bulunduğu bu karmaşık durumu anlamak, etkin politikaların geliştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Paramiliter grupların sınır güvenliğine olan etkileri, sürekli değişen bir haliyle, çatışma dinamikleri ve insani krizleri göz önünde bulundurulduğunda, göz ardı edilemeyecek bir gerçeklik sunmaktadır.

Sınır güvenliğinin paramiliter gruplarla ilişkili olarak ele alınması, klasik güvenlik anlayışının ötesine geçen bütüncül bir perspektif gerektirmektedir. Bu bağlamda, etkinlik analizi, paramiliter grupların sınır güvenliği üzerindeki etkilerini kapsamlı bir biçimde değerlendirmek için son derece önemli bir araç olmaktadır. Paramiliter yapıların, devlet güvenlik güçleriyle olan etkileşimi, bu grupların kurumsal kapasitelerini ve uluslararası ilişkilerini derinlemesine incelemek son derece gereklidir.

Günümüzün karmaşık güvenlik sorunlarına yanıt aramak adına bu tür analizler yapmak, akıllı ve hesaplı politikaların geliştirilmesine katkı sunmaktadır. Suriye gibi karmaşık ve dinamik çatışma bölgelerinde, paramiliter gruplar, sınır güvenliği açısından ciddi tehditler oluşturarak, devletlerin güvenlik stratejilerini zorlamaktadır (Al Jazeera Türk, 2017). Bu grupların faaliyetleri, sadece askeri bir tehdit yaratmakla kalmaz, aynı zamanda insan güvenliğini de büyük ölçüde tehdit etmektedir. Öte yandan, YPG/YPJ gibi bazı gruplar, belirli coğrafi bölgelerde otorite sağlayarak, kendi siyasi çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla stratejik konumlarını etkin bir şekilde kullanmışlardır (Şahin, 2024).

Bu durum, sınır güvenliğinin sağlanması açısından karmaşık bir bağlamda, çeşitli zorluklar ve fırsatlar yaratmakta, böylelikle devletlerin güvenlik politikalarının esnek olmaya ve değişken koşullara hızla uyum sağlamaya, rekabetçi bir ortamda ise varlığını sürdürebilme becerisine sahip olmasını zorunlu kılmaktadır (Adamson, 2023). Ayrıca, bu grupların arasında giderek artan ittifaklar ve çatışmalar, bölgedeki güvenlik dinamiklerini daha da karmaşık hale getirmekte, bu nedenle güncel stratejilerin sürekli olarak gözden geçirilmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, sınır güvenliği ve paramiliter yapılar arasında kurulan ilişki, yalnızca güvenlik tehditleri ile sınırlandırılmamakta, bununla birlikte ulus-devletlerin iç dinamikleri üzerinde ve dış politikalarında derin bir etki yaratmaktadır. Bu durum, sınır güvenliği ve ulusal güvenlik açısından oldukça kritik bir önem taşımaktadır. Dolayısıyla, bu yapıların etkinliğinin ve etkilerinin kapsamlı bir biçimde incelenmesi, sınır güvenliği stratejilerinin formüle edilmesi sürecinde vazgeçilmez ve hayati bir unsur teşkil etmektedir. Devletler, uluslararası ortamda karşımıza çıkan değişimler doğrultusunda, paramiliter grupların sınır güvenliğine dair üstlenmiş olduğu önemli rolü dikkate alarak, kolluk kuvvetlerinin kapasitesini artırmalı ve bu yapılarla ilişkilendirilmiş olan potansiyel tehditlerle mücadele etme konusunda daha bütüncül, sistematik ve kapsayıcı politikalar geliştirmelidirler. Bu türden politikalar, toplum güvenliğini artıracak, ulusal birlik ve beraberliği pekiştirecek şekilde titizlikle tasarlanmalıdır. Dolayısıyla, bu alandaki devletlerin sürdürülebilir ve etkili güvenlik politikaları üretmesi açısından elzemdir.

4.6.1. Sınır İhlalleri

Suriye'de faaliyet gösteren paramiliter grupların yoğun ve sürekli etkinlikleri, sınır ihlallerini artırmakta ve bu durum, sınır güvenliği üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratmaktadır. İç savaşın başlamasıyla birlikte farklı etnik ve dini yapıların çatışma cepheleri oluşturduğu ortamda, sınır bölgeleri hem askeri hem de insani açıdan daha da kırılgan hâle gelmiştir (Yeşiltaş, 2015). Özellikle bu grupların silahlı çatışmalar sırasında sınırları geçme eğilimi, bölgesel güvenlik açısından ciddi tehditler ortaya çıkarmaktadır (İrdem vd., 2020). Bu ihlaller, paramiliter grupların hem güç kazanmasına hem de daha organize bir yapıya kavuşmasına zemin hazırlamakta; bu da ulusal güvenliği zayıflatan yeni dinamikler üretmektedir.

YPG gibi bazı gruplar, sınır boyunca farklı stratejiler benimseyerek askeri yığınaklar oluşturmakta ve bölgesel güç dengeleri üzerinde etkili olmaktadır (İrdem vd., 2020). Kontrol

ettikleri bölgeler hem insani yardım hem de silah geçişlerinin düzenlendiği stratejik noktalar hâline gelmiş; bu da güvenlik dinamiklerini hızla değiştirmiştir. Bu aktörler arasındaki güç mücadelesi ise yalnızca çatışmaları tırmandırmakla kalmayıp, aynı zamanda zaman zaman geçici uzlaşı arayışlarına da neden olmaktadır.

Sınır ihlalleri çoğunlukla paramiliter yapıların sınır ötesi operasyonları ve insan kaçakçılığı gibi yasa dışı faaliyetleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu gruplar, savaşın yarattığı otorite boşluğundan beslenerek sınır bölgelerini çatışmaların yoğunlaştığı ve yasadışı faaliyetlerin yayıldığı alanlar hâline getirmiştir (Büyükkaymaz, 2021). Faaliyetleri yalnızca güvenliği tehdit etmekle kalmamakta; aynı zamanda yerel halk üzerinde de baskı ve mağduriyet yaratmaktadır.

Söz konusu durum, askeri boyutunun ötesinde ciddi insani sonuçlar da doğurmakta; mültecilerin güvenli geçişi zorlaşmakta ve insani yardım ulaştırılması engellenmektedir (Secopedia, 2023). Türkiye sınır güvenliğini sağlamak adına çeşitli önlemler alsa da, paramiliter grupların hareketliliği bu çabaları zora sokmaktadır, özellikle gruplar içindeki ideolojik ayrışmalar ve rekabet, düzensiz göç ve yasadışı geçişleri teşvik eden karmaşık bir yapı ortaya çıkarmaktadır (Baykal ve Özdemir, 2024). Bu da hem bölgesel istikrarı zedelemekte hem de mültecilerin yaşam koşullarını daha da ağırlaştırmaktadır.

Sonuç olarak, bu gruplar sınır ihlalleri açısından sürekli ve ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Yalnızca ulusal güvenlik değil, aynı zamanda bölgesel barış ve istikrar da bu tehditlerden doğrudan etkilenmektedir. Suriye'nin karmaşık askeri ve siyasi yapısı, sınır güvenliğini sağlamayı zorlaştırmakta; bu nedenle sadece mevcut ihlallerle mücadele değil, aynı zamanda gelecekteki risklere karşı da proaktif stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Gelişen teknolojik imkânlar ve uluslararası iş birliği mekanizmaları, bu tehditlerin daha etkin biçimde izlenmesine ve yönetilmesine katkı sunabilir.

4.6.2. Sınırda Güvenlik Açıkları

Sınır güvenliği, yalnızca askeri bir mesele değil; aynı zamanda uluslararası ilişkilerin karmaşık yapısı, iç karışıklıklar, ekonomik ve toplumsal faktörler gibi çok boyutlu unsurları barındıran bir güvenlik alanı olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede devletlerin sınırlarını koruma çabaları, askeri önlemlerin ötesine geçerek, ekonomik ve sosyal dinamikleri de içeren kapsamlı stratejilere dayandırılmalıdır.

Tarihsel süreçte pek çok devlet, sınır güvenliğini sağlamak amacıyla çeşitli yöntemler benimsemiş; bu çabalarında kültürel ve toplumsal faktörleri dikkate almıştır. Günümüzde

ise bu çok boyutlu yaklaşım, yalnızca bölgesel istikrarın değil, aynı zamanda uluslararası iş birliklerinin geliştirilmesinde de kritik bir rol oynamaktadır.

Suriye bağlamında, paramiliter grupların Türkiye-Suriye sınırındaki varlığı, güvenlik açısından ciddi açıklara yol açmaktadır. Bu gruplar, yerel güç dengelerini etkileyerek istikrarsızlığı derinleştirmekte ve farklı düzeylerde güvenlik açıkları yaratmaktadır (Büyükkaymaz, 2021). Özellikle denetim eksiklikleri ve ayrımcılığa dayalı yerel güç yapıları, güvenlik durumunun kırılganlığını artırmaktadır.

Suriye'nin kuzeyinde, Türkiye sınırına yakın birçok farklı silahlı grup faaliyet göstermektedir. Bu durum, devlet otoritesine yönelik baskıyı artırmakta ve sınır bölgelerinde güvenlik zafiyetlerini derinleştirmektedir. Paramiliter grupların, zaman zaman düzenli güvenlik güçleriyle çatışmaya girmesi, sınır güvenliği açısından kritik bir tehdit oluşturmaktadır (Polat, 2020). Bu nedenle, söz konusu yapıların varlığı hem bölgesel hem de ulusal düzeyde istikrarı sarsan ciddi bir risk unsuru olarak değerlendirilmektedir.

Sınır güvenliğindeki açıklar yalnızca askeri değil; aynı zamanda insani yardım ulaştırılması, kaçakçılık faaliyetleri ve düzensiz göç gibi konularda da derin etkiler yaratmaktadır (Kazel ve Bayartan, 2021). Bu durum hem ekonomik kayıplara yol açmakta hem de yerel halkın güvenliğini tehdit eden sosyal sorunları beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, yalnızca ulusal tedbirler değil, aynı zamanda uluslararası iş birliği mekanizmaları da harekete geçirilmelidir.

Paramiliter gruplar, mülteci geçişlerini kontrol altına alarak insan kaçakçılığı faaliyetlerinden önemli kazançlar sağlamaktadır (Kadıoğlu, 2020). Bu faaliyetler hem düzensiz göç akınlarını artırmakta hem de komşu ülkelerin iç güvenlik stratejilerini zayıflatmaktadır. Yaşanan gelişmeler, kamu düzenini tehdit etmekte ve sosyal huzursuzluğu körüklemektedir.

Suriye sınırında yaşanan güvenlik zafiyetleri, çok boyutlu bir güvenlik sorunu olarak ele alınmalıdır. Etkili sınır yönetimi, yalnızca askeri müdahalelerle değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve yönetişimsel stratejilerle mümkün kılınabilir. Uluslararası iş birliği ve yerel toplumların güçlendirilmesi, kalıcı çözümler üretmek açısından kritik önemdedir. Bu çerçevede paramiliter yapıların faaliyetleri titizlikle izlenmeli; yerel güvenlik kapasitesi desteklenmeli ve bütüncül bir yaklaşımla kapsamlı politikalar geliştirilmelidir. Böylece hem mevcut güvenlik açıkları hem de gelecekte ortaya çıkabilecek tehditler zamanında ve etkili biçimde kontrol altına alınabilir.

4.7. Uluslararası Boyut: Paramiliter Yapılar ve Sınır Güvenliği

Uluslararası boyut, paramiliter yapıların sınır güvenliğindeki etkinliği açısından son derece kritik bir rol oynamaktadır. Bu yapılar, özellikle çeşitli devletlerin güvenlik stratejileri üzerinde belirleyici etkilere sahiptir. Devletlerarası ilişkiler bağlamında değerlendirildiğinde, Suriye örneği, bu yapıların hem ulusal hem de uluslararası güvenlik dinamikleri üzerindeki etkilerini açıkça ortaya koymaktadır.

Suriye'deki iç savaşın patlak vermesi, birçok farklı paramiliter grup ve aktörün sahaya inmesine neden olmuş; bu durum karmaşık ve istikrarsız bir güvenlik ortamı yaratmıştır. Ortaya çıkan bu yapı, yalnızca Suriye'nin iç güvenliğini değil, çevre ülkelerin ve uluslararası toplumun güvenliğini de tehdit etmektedir (Kaderli, 2024). Bu nedenle, paramiliter grupların sınır güvenliğine ve devletlerin genel güvenliğine etkileri, derinlemesine bir analizle ele alınmalıdır. Bu analiz yalnızca mevcut durumu anlamak açısından değil, gelecekteki olası senaryoların ve stratejilerin belirlenmesi bakımından da büyük önem taşımaktadır.

Suriye krizi, çeşitli ülkelerin kendi stratejik hedefleri doğrultusunda paramiliter grupları desteklemelerine zemin hazırlamıştır. Türkiye, Suriye'nin kuzeyindeki bazı paramiliter unsurları sınır güvenliğini sağlamak amacıyla desteklerken; Rusya ve İran ise Esed rejimine yakın milisleri destekleyerek kendi askeri ve siyasi çıkarlarını sürdürmüştür (Demirdüzen & Özel Özcan, 2021; Kuzu, 2021). Bu durum, uluslararası güç dengesinde rekabeti kızıştırmış, paramiliter yapıların da küresel güvenlik meselesine dönüşmesine yol açmıştır.

Uluslararası müdahaleler, Suriye gibi çatışmalarla çevrili bölgelerde sınır güvenliğiyle doğrudan ilişkilidir. Bu müdahaleler hem bölgesel istikrarın sağlanması hem de uzun vadeli barışın tesis edilmesi açısından kritik bir işlev üstlenmektedir. Özellikle Birleşmiş Milletler (BM), çatışmanın yönetimi ve barışın sağlanması için çeşitli stratejiler geliştirmiş, insani yardım ve kriz yönetimi alanlarında faaliyet göstermiştir. Ancak BM'nin bu çabaları, Güvenlik Konseyi'ndeki veto mekanizması ve büyük güçler arasındaki çıkar çatışmaları nedeniyle zaman zaman yetersiz kalmıştır (Ağır ve Aksu, 2017). Bu durum, kalıcı çözümlerin önünü tıkamakta ve güvenlik krizini derinleştirmektedir.

Türkiye'nin sınır güvenliğine yönelik politikaları da bu bağlamda değerlendirilmelidir. Türkiye, sınır hattındaki tehditlere karşı çeşitli askeri ve teknik önlemler almış; aynı zamanda insani yardım operasyonları ve istihbarat toplama faaliyetlerine öncülük etmiştir (Biçen Gören, 2023). Ancak Suriye'deki güç mücadelesi, yalnızca Türkiye'yi değil, ABD ve Rusya gibi küresel aktörleri de doğrudan sahaya çekmiştir. Moskova'nın 2015'te başlattığı

askeri destek, Esed rejiminin yeniden güç kazanmasına katkı sağlarken; ABD destekli gruplar kuzeyde alternatif bir güç odağı oluşturmuştur (Yüce, 2016).

Esed rejiminin çöküşü, Suriye'nin iç dengelerinde ve bölgesel düzende önemli değişimlere yol açabilecek potansiyel bir gelişmedir. Bu süreç, bir yandan ülkede demokratikleşme ve yeniden yapılanma için bir fırsat yaratabilirken, diğer yandan geçiş döneminde ortaya çıkabilecek otorite boşluğu, çeşitli paramiliter grupların ve radikal unsurların hareket alanını genişletebilir. Böyle bir senaryoda sınır bölgelerinde güvenlik risklerinin artması ve göç hareketlerinin hızlanması ihtimali söz konusudur. Özellikle Türkiye gibi sınırdaş ülkeler açısından bu durum hem güvenlik hem de insani sorumluluklar açısından dikkatli bir yönetimi gerektirebilir. Ancak geçiş sürecinin uluslararası toplumun desteğiyle yönlendirilmesi, istikrarsızlık yerine kalıcı çözümlere de zemin hazırlayabilir.

Bu nedenle, uluslararası müdahale stratejilerinde yalnızca rejimin akıbeti değil, aynı zamanda güç boşluklarının nasıl yönetileceği, sınır güvenliğinin nasıl tesis edileceği gibi sorular da hesaba katılmalıdır. Hem askeri hem de diplomatik araçların uzun vadeli, dengeli ve kapsayıcı biçimde kullanılması, kalıcı istikrarın sağlanması açısından zorunludur.

Esed sonrası dönemde, sınır güvenliğinin korunması, siyasi geçiş sürecinin belirsizliği nedeniyle daha da hassas bir hâle gelmiştir. Sınır bölgelerinde yaşanan çatışmalar, insan kaçakçılığı ve yasa dışı ticaret hem ulusal hem de bölgesel güvenliği tehdit etmektedir. Bu karmaşık tablo karşısında, yalnızca askeri çözümlere odaklanmak yeterli değildir.

Bu noktada, diplomatik girişimler, yerel kapasite inşası ve sosyo-ekonomik kalkınma politikaları da bütüncül bir strateji içerisinde değerlendirilmelidir. Müdahale stratejilerinin başarısı, ancak bu unsurların uyumlu biçimde uygulanmasıyla mümkün olabilir. Bu çerçevede uluslararası toplumun etkin, tarafsız ve koordineli bir yaklaşım benimsemesi, sınır güvenliğinin sürdürülebilirliğini sağlamada kilit rol oynayacaktır.

4.8. Örnek Olaylar

Suriye'deki paramiliter gruplar ile sınır güvenliği arasındaki ilişkiyi sağlıklı biçimde analiz edebilmek, yalnızca teorik kavramlarla sınırlı kalmadan, sahada yaşanmış somut örnek olaylar üzerinden ilerlemeyi gerekli kılmaktadır. Bu tür vakalar, bölgedeki çok katmanlı güvenlik yapısının daha iyi anlaşılmasına katkı sunmakta; karar vericilere uygulanabilir stratejiler geliştirme konusunda ampirik dayanaklar sağlamaktadır. Özellikle Suriye gibi çok aktörlü, çatışmalı ve esnek yapılarla örülü bir coğrafyada, örnek olaylar üzerinden yapılacak

bağlamsal analizler hem sınır güvenliği politikalarının hem de paramiliter grupların rolünün çok yönlü biçimde kavranmasına imkân tanımaktadır.

4.8.1. Fırat Kalkanı Harekâtı

2016 yılında Türkiye tarafından başlatılan Fırat Kalkanı Harekâtı, sınır güvenliğinin sağlanması ve paramiliter grupların sahadaki etkisinin dengelenmesi açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri öncülüğünde yürütülen bu operasyon, IŞİD tehdidinin ortadan kaldırılması hedefiyle gerçekleştirilmiş ve sahada bir dizi yerel paramiliter aktörle iş birliği modeli geliştirilmiştir (Öğütcü, 2019).

Bu harekâtın dikkat çekici yanlarından biri, Türkiye'nin ÖSO bünyesindeki gruplarla koordinasyon içinde hareket ederek sınır hattında güvenli bölgeler oluşturma stratejisidir. Operasyon, yalnızca bir askeri müdahale olarak değil; aynı zamanda yerel unsurlarla kurulan iş birlikleri, istihbarat paylaşımı ve saha hâkimiyeti üzerinden geliştirilen çok katmanlı bir güvenlik stratejisi olarak da değerlendirilebilir (Polat, 2020).

IŞİD'in kontrolündeki alanların temizlenmesi, Türkiye-Suriye sınırının doğrudan tehdit altındaki bölümlerinde fiziksel ve yapısal güvenliğin yeniden tesisi açısından kritik bir adım olmuştur. Bununla birlikte, operasyon sonrasında ÖSO bileşenlerinin yerel halkla kurduğu ilişkiler ve geçici yönetsel yapılanmalar aracılığıyla toplumsal güvenliğe katkı sunduğu görülmüştür (Yeltin, 2018). Bu durum, paramiliter grupların yalnızca çatışma dönemlerinde değil; çatışma sonrası yeniden inşa süreçlerinde de işlevsel aktörler hâline gelebileceğini göstermektedir.

4.8.2. Rakka Operasyonu ve SDG

Bir diğer çarpıcı örnek ise, 2017 yılında gerçekleştirilen Rakka Operasyonu'dur. Bu operasyonda aktif rol oynayan SDG, çok etnikli yapısı ve özellikle Kürt unsurların öne çıktığı bir bileşim olarak, sahadaki paramiliter denklemi köklü biçimde etkilemiştir. IŞİD'e karşı yürütülen bu operasyon, SDG'nin uluslararası koalisyon güçleriyle kurduğu iş birliği mekanizmalarının etkinliğini göstermesi açısından kayda değerdir (Karakaya, 2020).

SDG'nin sahadaki askeri rolü kadar, dış desteklerle şekillenen organizasyonel yapısı da önemlidir. Uluslararası aktörlerle kurulan bu ittifak ilişkileri, yalnızca operasyonel başarıyı değil; aynı zamanda sınır güvenliğiyle doğrudan ilişkili olan alanlarda yeni güç dengelerinin oluşumunu da beraberinde getirmiştir (Erol ve Çelik, 2018). Bu durum, paramiliter grupların dış politik manevralar üzerinden nasıl meşruiyet ve kapasite kazandığını açıkça ortaya koymaktadır.

Ayrıca SDG'nin faaliyetleri, sınır bölgelerinde yalnızca Suriye rejimiyle değil; komşu ülkelerle olan ilişkileri de etkileyerek, bölgesel güvenlik mimarisinde önemli dönüşümlere yol açmıştır. Özellikle Türkiye'nin SDG'yi güvenlik tehdidi olarak tanımlaması, sınır politikalarında askeri ve diplomatik müdahale dinamiklerini şekillendiren bir unsur olmuştur (Anadolu Ajansı, 2017). SDG örneği, paramiliter yapıların yalnızca silahlı çatışmalardaki rolleriyle değil, bölgesel siyasi süreçlerdeki etkileriyle de değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

4.8.3. Analitik Sonuç ve Karşılaştırmalı Değerlendirme

Fırat Kalkanı ve Rakka Operasyonu örnekleri birlikte değerlendirildiğinde, paramiliter grupların sınır güvenliği üzerindeki etkilerinin yalnızca güvenlik perspektifiyle sınırlı olmadığı, aynı zamanda sosyo-politik ve diplomatik boyutlar içerdiği görülmektedir. Türkiye'nin sınır ötesi müdahaleleri ile SDG'nin uluslararası koalisyonla kurduğu iş birlikleri karşılaştırıldığında, her iki yapının sahadaki etki alanını genişletme biçimi farklı yöntemlerle gerçekleşmiştir.

Bu durum, sınır güvenliği stratejilerinin belirlenmesinde, paramiliter yapıların sadece çatışma kapasitesine değil; aynı zamanda işlevselliklerine, dış ilişkilerine ve yerel halkla kurdukları sosyal bağlara göre değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla, stratejik planlama süreçlerinde bu tür örnek olaylardan hareketle çok katmanlı analizlerin yapılması, daha sürdürülebilir ve etkili sınır güvenliği politikalarının inşasına katkı sunacaktır.

Bu bağlamda, paramiliter aktörlerin sadece askeri değil, sosyo-politik etkilerinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Özellikle sınır bölgelerinde, bu yapıların yerel otoritelerle olan etkileşimleri, güvenlik politikalarının başarısını doğrudan etkileyebilecek bir faktör haline gelmektedir.

Tablo 4. 2. Fırat Kalkanı Harekâtı ile Rakka Operasyonu'nun karşılaştırması

Kriter	Fırat Kalkanı Harekâtı (2016)	Rakka Operasyonu (2017)
Yürütücü Aktör(ler)	Türkiye (TSK) + ÖSO grupları	Suriye Demokratik Güçleri (SDG) + ABD öncülüğündeki Koalisyon
Hedef Bölge	Suriye'nin kuzeyinde Cerablus-El Bab hattı	Suriye'nin kuzeyinde, Rakka kenti ve çevresi
Temel Hedef	IŞİD'in sınır hattından temizlenmesi; PYD'nin batıya geçişinin engellenmesi	IŞİD'in "başkent" ilan ettiği Rakka'nın kontrolünün ele geçirilmesi
Paramiliter Yapılar	ÖSO çatısı altındaki çeşitli silahlı muhalif gruplar	SDG bünyesindeki YPG, Arap, Süryani ve diğer yerel milisler
Dış Destek	Türkiye doğrudan askeri müdahil	ABD ve Koalisyon güçlerinin hava ve lojistik desteği
Operasyonun Niteliği	Askeri operasyon + sınır güvenliği stratejisi + güvenli bölge oluşturma	Yoğun çatışma + terörle mücadele + SDG'nin meşruiyetini artırma
Sonuçları	Türkiye sınırında güvenli hat oluşturuldu; ÖSO'nun etkisi güçlendi	Rakka IŞİD'den alındı; SDG'nin uluslararası görünürlüğü arttı
Sınır Güvenliğine Etki	Sınır hattında askeri kontrol ve fiziki güvenlik sağlandı	Türkiye açısından sınır hattına yönelik yeni güvenlik tehditleri oluştu

Tablo 4.2. (devamı) Fırat Kalkanı Harekâtı ile Rakka Operasyonu'nun Karşılaştırması

Sosyal-Etnik Etki	Arap-Sünni bölgelerde ÖSO destekli yapıların güçlenmesi	Kürtlerin liderliğindeki SDG'nin Arap bölgelerde meşruiyet sorunu
Uzun Vadeli Etkiler	Türkiye'nin Suriye politikasında aktif müdahale süreci başladı	ABD-SDG iş birliği Türkiye ile ilişkilerde gerilime neden oldu

Kaynak:(Polat, 2020; Karakaya, 2020; Yeltin, 2018; Erol ve Çelik. 2018; Anadolu Ajansı 2017)

4.9. Suriye'deki Paramiliter Grupların Geleceği

Suriye'deki paramiliter yapıların geleceği, çok katmanlı krizler ile şekillenmiş karmaşık bir güvenlik mimarisi içinde değerlendirilmektedir. Ülkenin halen çözüme kavuşturulamayan siyasi yapısı, ağır ekonomik çöküş ve sosyal dokudaki parçalanmalar, bu grupların yalnızca varlığını sürdürmelerine değil, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası düzeyde önemli bir rol oynamalarına da olanak tanımaktadır.

İç savaşın bıraktığı otorite boşluğu, paramiliter grupların yalnızca askeri değil, yönetsel ve toplumsal işlevler de üstlenmesine neden olmuştur. Birçoğu yerel yönetim biçimlerini, güvenlik mekanizmalarını ve sosyal yardım ağlarını kontrol ederek fiilî bir otorite inşa etmiştir. Bu durum, bazı paramiliter yapıların yalnızca silahlı aktörler değil, aynı zamanda yerel yönetim biçimlerinin kalıcı bir parçası hâline gelmesini sağlamıştır (Voller, 2022).
Bundan sonraki süreçte bu yapıların geleceği, büyük ölçüde üç temel faktöre bağlı olarak şekillenecektir:

1. Siyasi çözüm sürecinin niteliği,
2. Uluslararası aktörlerin politikaları,
3. Toplum içi meşruiyet dengeleri.

Kalıcı ve kapsayıcı bir barış süreci, paramiliter yapıların silahsızlandırılması ve yeniden entegrasyonu için zemin oluşturabilir. Böyle bir senaryoda, belirli grupların resmi güvenlik kurumlarına entegre edilmesi ya da sivil mekanizmalara dönüşmeleri mümkündür (Türkiye Araştırmaları Vakfı, 2025). Irak örneğinde olduğu gibi, bu tür gruplar zamanla siyasi partilere ya da resmi milis gücü statüsüne dönüşebilir (Al-Qarawee, 2014). Ancak bu entegrasyonun başarıya ulaşması, yalnızca teknik reformlarla değil, aynı zamanda güven inşa sürecine bağlıdır.

Öte yandan, mevcut koşullar bu tür olumlu senaryolar için oldukça kırılgandır. Ülkede çok sayıda silahlı yapının özerk alanlar üzerinde hâkimiyet kurmuş olması, merkezi otoritenin

yeniden inşasını güçleştirmektedir (Anadolu Ajansı, 2024). Bu durum, çatışmaların farklı gruplar arasında asimetrik biçimde devam etmesine zemin hazırlamakta ve toplumsal barışı tehdit eden bir kırılganlık yaratmaktadır.

Bir diğer belirleyici unsur, dış aktörlerin paramiliter gruplar üzerindeki etkisidir. İran, Rusya, ABD ve Türkiye gibi ülkeler, bölgedeki güvenlik mimarisi ve jeopolitik çıkarları doğrultusunda çeşitli silahlı gruplarla ilişkiler geliştirmiştir. Bu ilişkiler, bazı grupların doğrudan dış devletlerin askeri aparatına dönüşmesine, bazılarının ise vekil güç olarak işlev görmesine neden olmuştur (Sandıklı ve Semin, 2012). Türkiye ise bu süreçte, özellikle sınır güvenliğini sağlama, terör tehdidini bertaraf etme ve göç dalgalarını kontrol altına alma hedefleri doğrultusunda hareket ederek, sahada istikrara katkı sunmayı amaçlamaktadır. Türkiye'nin desteklediği bazı gruplar, yerel düzeyde güvenlik boşluklarının doldurulmasına ve sivil yapıların yeniden inşasına yönelik süreçlerde önemli roller üstlenmiştir. Bununla birlikte, dış müdahalelerin genel olarak paramiliter yapıların ömrünü uzattığı ve yerel düzeyde bütünleşme süreçlerini daha karmaşık hale getirdiği de bir gerçeklik olarak varlığını sürdürmektedir.

Sahadaki demografik değişimler ve ekonomik kırılganlıklar, paramiliter yapıların geleceğini belirleyen kritik etkenler arasında yer almaktadır. Savaşın etkisiyle birçok bölgenin etnik ve mezhepsel kompozisyonunda önemli değişiklikler meydana gelmiş, bu durum bazı grupların toplumsal meşruiyetini zayıflatmıştır (World Bank, 2022). Ayrıca, genç kuşaklar arasında gelişen yeni toplumsal kimlikler ve değişen siyasi beklentiler, bu yapıların ideolojik çekiciliğini sınırlandırma potansiyeli taşımaktadır (al-Mousa, 2023). Özellikle geleneksel liderlik yapıların çözülmesiyle birlikte, yeni nesillerin paramiliter gruplarla olan bağları zayıflayabilmektedir.

Bu gruplar yalnızca silahlı kapasiteleriyle değil, ideolojik söylemleri, hizmet sunma mekanizmaları ve medya araçları ile de toplumsal etki üretmektedir. Bazı gruplar, eğitim, sağlık veya gıda dağıtımı gibi sosyal hizmetler sunarak "devlet benzeri" yapılar oluşturmuş; bu da toplumsal meşruiyetlerini artıran bir unsur hâline gelmiştir (Ali, 2015). Ancak bu meşruiyetin sürdürülebilir olup olmayacağı, bölgesel istikrarın sağlanmasına ve alternatif yönetim modellerinin inşasına bağlıdır.

Sonuç olarak, Suriye'deki paramiliter yapıların geleceği; çatışmanın sona erme biçimi, siyasi geçiş sürecinin içeriği ve uluslararası toplumun yönelimiyle doğrudan bağlantılıdır. Bazı grupların resmi kurumlara entegre edilmesi ya da etkisizleştirilmesi mümkün olsa da, diğerlerinin kendi çıkarları doğrultusunda varlıklarını sürdürmesi ve yeni çatışma

senaryolarına neden olması ihtimali güçlüdür. Bu bağlamda, paramiliter grupların evrimi, yalnızca Suriye'nin iç istikrarı açısından değil, bölgesel güvenlik denkleminde de merkezi bir rol oynamaya devam edecektir. Bu nedenle hem iç aktörlerin hem de uluslararası toplumun bu dönüşümü bütüncül, stratejik ve uzun vadeli bir perspektifle ele alması elzemdir.

4.10. Sınır Güvenliğinde Karşılaşılan Zorluklar ve Riskler

Suriye'nin çok boyutlu çatışma ortamı, sınır güvenliğini yalnızca bölgesel değil, uluslararası ölçekte kritik bir mesele hâline getirmiştir. Özellikle ülkede faaliyet gösteren paramiliter gruplar, sınır hatları boyunca yürüttükleri asimetrik faaliyetler ve örgütlü suç ağlarıyla birlikte, bu güvenlik meselesini daha da karmaşıklaştırmaktadır. Söz konusu yapılar, çoğu zaman yerel halkla etkileşim kurarak yasadışı sınır geçişlerini kolaylaştırmakta, insan kaçakçılığı, uyuşturucu ve silah ticareti gibi faaliyetlerle bölgesel güvenliğe doğrudan tehdit oluşturmaktadır (Yeşiltaş, 2015).

Bu durum, sınır hattında bulunan ülkelerin özellikle Türkiye, Irak ve Ürdün'ün sınır kontrol kapasitelerini ciddi şekilde zorlamakta, devlet otoritelerinin etkin denetim yetilerini zayıflatmaktadır. Aynı zamanda, paramiliter yapıların hem fiziki şiddet uygulama kapasiteleri hem de toplumsal meşruiyet alanları sayesinde bölgede yarı-devlet niteliği kazanmaları, yalnızca fiziksel sınır güvenliğini değil, ulusal ve yerel düzeyde siyasi istikrarı da sarsmaktadır (Biçen Gören, 2023). Bu nedenle, bu yapıların izlenmesi, etkisizleştirilmesi ve sınır dışı faaliyet alanlarının daraltılması, güvenlik stratejilerinin temel önceliklerinden biri olarak değerlendirilmelidir.

Buna ek olarak, Suriye'nin sınır bölgelerinin jeomorfolojik özellikleri, güvenlik güçlerinin denetim kapasitesini sınırlayan önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Engebeli arazi yapısı, dağlık alanlar, yoğun ormanlık bölgeler ve yerleşim dışı kırsal alanlar, gözetleme ve devriye faaliyetlerini zorlaştırmakta, paramiliter gruplara ise manevra üstünlüğü sağlamaktadır (Yeşiltaş, 2015). Bu coğrafi dezavantaj, sınırlardan geçen rotaların sürekli değişmesine ve denetimin güçleşmesine neden olmaktadır. Ayrıca bu alanlar hem lojistik üs hem de kaçak geçiş güzergâhları olarak stratejik şekilde kullanılmaktadır.

Geçmişte yaşanan iç savaşın mirası, sınır güvenliği açısından bir başka zorluk alanı oluşturmaktadır. Yıkıma uğramış yerleşim yerleri, terk edilmiş askeri noktalar ve altyapısı çökmüş bölgeler, mevcut güvenlik yapılanmasının verimli çalışmasını engelleyen bir faktör hâline gelmiştir. Sürekli değişen güvenlik tehditleri, askeri unsurların sürekli yeniden

konumlandırılmasını gerektirmekte, bu da stratejik planlamada istikrarsızlık yaratmaktadır (BBC Türkçe, 2024). Özellikle sınır hattında bulunan sivil nüfusun güvenlik risklerine açık hâle gelmesi, yerel halk ile güvenlik güçleri arasında iş birliğini de zedeleyebilmektedir.

Ayrıca, sınır güvenliği yalnızca teknik ve askeri önlemlerle çözülebilecek bir mesele olmaktan uzaktır. Bu güvenlik sorunu, aynı zamanda sosyal, ekonomik, siyasal ve jeopolitik faktörlerin iç içe geçtiği çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Etkin ve sürdürülebilir bir sınır güvenliği anlayışı geliştirmek için, merkezi yönetimin kapasitesinin artırılmasının yanı sıra yerel toplulukların sürece aktif katılımı ve uluslararası iş birliklerinin kurumsallaştırılması gereklidir. Özellikle sınır köylerinde yaşayan toplulukların güvenlik algısı, bu tür grupların faaliyetlerini gözlemleme ve bildirme açısından önemli bir erken uyarı mekanizması işlevi görebilir.

Suriye'deki paramiliter yapıların faaliyetleri, artık yalnızca ülkenin iç güvenliğini tehdit eden değil, bölgesel ve küresel ölçekte istikrarı sarsan bir boyuta ulaşmıştır. Özellikle bu yapıların sınır ötesine taşan etkileri, ulusötesi tehditler bağlamında değerlendirilmelidir. Göçmen kaçakçılığı, terör örgütlerine silah aktarımı, yasa dışı ticaret zincirleri gibi faaliyetler, sınır güvenliğini salt bir ulusal mesele olmaktan çıkararak, çok taraflı bir güvenlik meselesi hâline getirmiştir.

Dolayısıyla, Suriye sınır hattında karşılaşılan bu zorluklar karşısında geliştirilecek politikalar; askeri tedbirlerin ötesinde, kapsamlı ve uzun vadeli bir stratejik güvenlik vizyonu ile tasarlanmalıdır. Bu vizyon, güvenlik aktörleri arasında eşgüdüm, teknik kapasite artışı, sosyo-ekonomik destek projeleri ve diplomatik çerçevede geliştirilecek bölgesel iş birliği mekanizmaları ile desteklenmelidir. Ancak bu sayede sınır hattındaki düzensizliği, tehdidi ve kırılganlığı bertaraf edecek sürdürülebilir bir güvenlik düzeni inşa edilebilir.

4.11. Sınır Güvenliği İçin Alınacak Önlemler

Sınır güvenliği, bir devletin egemenlik haklarının korunması**,** uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmesi **ve** toplumsal istikrarın sürdürülmesi açısından kritik bir işlev görmektedir. Suriye örneğinde olduğu gibi, sınır bölgelerinde yaşanan güvenlik zafiyetleri sadece ülke içi istikrarı değil, komşu ülkelerin güvenliğini de doğrudan tehdit etmektedir. Paramiliter grupların sınır hattında oluşturduğu tehdidin boyutu; yasa dışı geçişler, kaçakçılık, militan transferi ve silah kaçakçılığı gibi faaliyetlerle çok boyutlu hale gelmektedir (Uzman, 2016).

Bu nedenle sınırların korunmasına yönelik politikalar, sadece askeri tedbirlerle değil**,** sosyal, teknolojik ve kurumsal boyutlarıyla ele alınmalıdır.

Her şeyden önce, askeri önlemler bu sürecin en görünür bileşenidir. Gelişmiş sınır gözetleme sistemleri, drone ve termal kamera destekli sensör altyapıları, yapay zeka destekli görüntü analiz teknolojileri, ihlallerin erken tespit edilmesini ve hızlı müdahaleyi mümkün kılmaktadır (Şahiner, vd., 2021). Türkiye gibi ülkelerde uygulanan entegrasyon temelli sınır güvenliği projeleri, sınır hattında etkin kontrol sağlamada örnek teşkil etmektedir. Ayrıca, düzenli askerî tatbikatlar, harekât birliklerinin sınır bölgelerinde görevlendirilmesi ve modüler gözetleme kuleleri ile tehditlerin fiziksel olarak da caydırılması amaçlanmaktadır (Borkena, 2024). Ancak, askeri önlemler tek başına yeterli değildir; güvenlik ancak sivil mekanizmalarla desteklendiğinde kalıcı hâle gelebilir.

Bu bağlamda, sivil toplum kuruluşlarının sınır güvenliği politikalarına entegre edilmesi önem kazanmaktadır. Sivil yapılar, hem devlet-toplum ilişkilerinin güçlenmesine katkı sağlamakta, hem de yerel halkın tehdit algılarını ve ihtiyaçlarını doğrudan karar alma süreçlerine taşımaktadır (al Achi, 2020). Özellikle sınır bölgelerinde yaşayan halkın sürece katılımı, erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesine katkı sağlarken, paramiliter grupların toplumsal alandaki etkisini kırmak için toplumsal farkındalık ve eğitim kampanyaları hayati rol oynamaktadır (İşbilir, 2021).

Yerel toplulukların sürece dâhil edilmesi, sadece bilgi paylaşımı açısından değil, aynı zamanda güvenlik kurumlarına duyulan meşruiyetin artırılması açısından da önemlidir. Bu çerçevede, toplum destekli sınır güvenliği modelleri, halkın devlete güvenini pekiştiren ve çatışma sonrası rehabilitasyon süreçlerini kolaylaştıran bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca sınır bölgelerinde yaşayan gençlerin paramiliter gruplarca istismar edilmesini engelleyecek ekonomik kalkınma ve istihdam projeleri de bu çok katmanlı stratejinin tamamlayıcı unsurlarıdır (Algedik ve Aliyev, 2023).

Sonuç olarak, sınır güvenliğinin etkin bir şekilde sağlanabilmesi, askeri ve sivil kapasitenin eş zamanlı ve koordineli bir şekilde seferber edilmesini zorunlu kılmaktadır. Suriye özelinde paramiliter grupların sınır ötesi faaliyetleri göz önünde bulundurulduğunda, sadece güvenliği sağlamaya yönelik değil, aynı zamanda istikrarı pekiştirmeye yönelik stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu tür çok katmanlı bir yaklaşım hem mevcut tehditlerin bertaraf edilmesine hem de uzun vadeli bir sınır güvenliği mimarisinin inşasına olanak tanıyacaktır.

4.12. Güvenlik Sağlamada Çözüm Aktörleri

4.12.1. Sivil Toplumun Rolü

Suriye'de uzun süredir devam eden çatışmalar ve devlet otoritesinin zayıflaması, sınır güvenliğini yalnızca askeri bir mesele olmaktan çıkararak çok katmanlı bir güvenlik sorunu haline getirmiştir. Bu çok boyutlu ortamda sivil toplumun rolü, yalnızca insani yardım ya da sosyal hizmetlerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda paramiliter grupların etkisini azaltma ve sınır güvenliğini destekleme yönünde stratejik bir işlev üstlenmektedir (Middle East Institute, 2016).

Sivil toplum kuruluşları (STK'lar), demokratik katılımı teşvik ederek yerel halkın güvenlik süreçlerine dâhil olmasını sağlamakta; bu sayede kamu denetimini artırmakta ve yerel düzeyde hesap verebilirliği desteklemektedir (Atlantic Council, 2025).

Özellikle genç nüfusa yönelik eğitim, farkındalık çalışmaları ve topluluk temelli güvenlik programları, bu grupların insan kaynağı teminini zorlaştırmakta ve uzun vadede silahsız çözüm yollarına olan toplumsal desteği artırmaktadır (İşbilir, 2021). Bu tür faaliyetler, yalnızca anlık müdahalelerle sınırlı kalmayıp, sürdürülebilir barış inşasına yönelik uzun vadeli sosyal altyapının oluşmasına da katkı sağlar.

Bununla birlikte, sivil toplumun araştırma ve veri toplama çalışmaları, güvenlik politikalarının geliştirilmesinde önemli bir temel oluşturmaktadır. Suriye'deki çatışmanın yarattığı sosyal dinamiklere dair elde ettikleri bilgiler sayesinde hem ulusal hem de uluslararası aktörlere stratejik öneriler sunarak siyasi diyalog ve reform süreçlerine yön verebilmektedirler. Sınır bölgelerinde yasa dışı faaliyetlere ilişkin veri sağlayarak, erken uyarı mekanizmalarının işletilmesine de katkı sunmaktadırlar (İşbilir, 2021).

Sivil toplumun sınır güvenliğine katkısı bu yönüyle yalnızca sosyal değil, aynı zamanda stratejik bir boyut taşır. Bu kuruluşlar, kriz anlarında sosyal mobilizasyon sağlayarak toplumun reflekslerini harekete geçirirken, aynı zamanda toplumsal farkındalık yaratma, bilgi ağı oluşturma ve güven inşası gibi işlevler de üstlenmektedir (Çelik ve Yücel Batmaz, 2023).

Özellikle çok etnili ve çok mezhepli bir yapıya sahip olan Suriye gibi ülkelerde, çatışma sonrası barış ve yeniden inşa süreçlerinde sivil toplum aktörleri pasif gözlemciler değil, etkin arabulucular olarak konumlanmaktadır. Farklı topluluklar arasındaki diyaloğu teşvik ederek toplumsal kutuplaşmayı azaltmakta; ortak yaşam zemininin güçlenmesine ve kimlikler arası karşılıklı saygının oluşmasına katkı sunmaktadırlar (Hellmüller, 2020).

Bu çerçevede, sivil toplumun yalnızca bilgi üretimiyle sınırlı kalmayan, aynı zamanda güvenlik politikalarının insani boyutunu öne çıkaran çok yönlü rolü, güvenlik mimarisinin demokratikleşmesi açısından da kritik önemdedir. Geleneksel olarak devlete atfedilen sınır güvenliği gibi bir alanda bile, STK'lar aktif katılım sağlayarak sürdürülebilir barışın ve istikrarlı bir toplumsal düzenin tesisine katkıda bulunmaktadır.

4.12.2.Yerel ve Uluslararası İş birlikleri

Suriye'deki paramiliter gruplar hem yerel hem de uluslararası düzeyde karmaşık iş birlikleri içinde oldukça aktif bir rol oynamaktadır. Etnik, mezhepsel ve siyasi temellere dayanan farklı oluşumlarla kurdukları ilişkiler hem yerel ihtiyaçlara cevap vermeyi hem de uluslararası aktörlerin stratejik hedeflerine hizmet etmeyi mümkün kılmaktadır (Azizi, 2023). Bu çok boyutlu yapı, paramiliter grupları yalnızca savaşın doğrudan aktörleri değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel güvenlik denkleminde etkili araçlar haline getirmiştir.

Bu gruplar, yalnızca kendi topluluklarıyla değil, aynı zamanda dış aktörlerle de sürekli bir etkileşim içindedir. Böylece, savaş ortamında çok yönlü ve dinamik bir bağlantı ağı kurmakta; bu ağ üzerinden hem çatışmanın yönünü hem de toplumsal yapıları etkileyen yeni ittifaklar ve karşıtlıklar geliştirmektedirler (Çona, 2018). Bu tür ilişkiler, çatışmanın yalnızca askeri boyutunu değil, aynı zamanda sosyal ve siyasal dönüşüm süreçlerini de derinden etkilemektedir.

Yerel düzeyde, özellikle silahlı çatışmaların yoğun yaşandığı ve temel ihtiyaçların karşılanmasında zorlukların baş gösterdiği bölgelerde, paramiliter gruplar güvenlik sağlama, insani yardım ulaştırma ve yerel hizmet organizasyonu gibi roller üstlenmektedir. Bu süreçte yerel halkla kurdukları ilişkiler, grupların meşruiyeti ve etkisi açısından kritik önemdedir. Halkın bu gruplara gösterdiği destek ya da direnç, çoğu zaman sunulan hizmetlerin kalitesine, güvenlik sağlayıcı kapasiteye ve grup içi disipline bağlı olarak şekillenmektedir (Haspeslagh ve Yousuf, 2015).

Söz konusu ilişkiler, yalnızca güvenliğe odaklı bir işlevden ibaret olmayıp, aynı zamanda insani yardım faaliyetlerinin etkinliği açısından da belirleyici olmaktadır. Böylece paramiliter gruplar, çatışma sahasında yalnızca askeri değil, sosyal birer aktör olarak da öne çıkmaktadır. Ancak bu durum, yerel halkın özerkliğini kısıtlayabileceği gibi, uluslararası yardım mekanizmalarının da yönünü değiştirebilmektedir.

Uluslararası düzeyde paramiliter gruplar, çeşitli devletler ve uluslararası aktörlerle stratejik ilişkiler geliştirmektedir. Özellikle ABD, Rusya ve Türkiye gibi ülkeler, kendi jeopolitik

çıkarları doğrultusunda bu gruplarla iş birliği kurarak Suriye'nin geleceği üzerinde etkili olmaya çalışmaktadır (Yüce, 2016). Bu iş birlikleri çoğu zaman askeri eğitim, istihbarat paylaşımı ve ağır silah desteği gibi alanları da kapsamaktadır. Nitekim YPG'nin uluslararası koalisyon ile kurduğu ilişkiler, yalnızca sahadaki güç dengelerini değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda küresel güvenlik politikaları açısından da belirleyici sonuçlar doğurmuştur (Işık, 2025). Ancak bu tür iş birliklerinin yaygınlaşması, paramiliter yapıların bölgedeki stratejik konumunu güçlendirirken, aynı zamanda çatışma ortamının kalıcı hâle gelmesine ve savaşın uzamasına da doğrudan katkı sunmaktadır.

Bununla birlikte, bu ilişkiler insani yardımın dağıtımı, ekonomik yapının yeniden inşası ve sosyal hizmetlerin sağlanması gibi askeri olmayan alanlarda da etkili bir rol oynamaktadır (Babahanoğlu, 2023).

Ancak, söz konusu ilişkilerin karmaşıklığı, barış süreçlerini ve çatışmaların çözümüne yönelik girişimleri zaman zaman sekteye uğratmaktadır. Parametrelerin bu kadar iç içe geçtiği bir ortamda hem yerel hem de uluslararası aktörlerin stratejik hedefleri, barışa ulaşma çabalarının önünde engel oluşturabilmektedir. Bu nedenle, Suriye'deki paramiliter grupların yerel ve küresel ölçekte kurduğu iş birliklerini derinlemesine analiz etmek, yalnızca geçici çözümler üretmek değil, aynı zamanda uzun vadeli ve sürdürülebilir barış stratejileri geliştirmek açısından da kritik bir öneme sahiptir.

4.12.3. Sınır Güvenliği ve İnsan Hakları

Sınır güvenliği, bir ülkenin toprak bütünlüğünü koruma, yasadışı geçişleri önleme ve ulusal güvenliği sağlama açısından kritik bir öneme sahiptir. Ancak bu alan yalnızca askeri bir mesele olarak değil, aynı zamanda sosyo-ekonomik ve politik bir sorumluluk olarak da ele alınmalı; güvenlik politikaları daha geniş ve bütüncül bir çerçevede değerlendirilmelidir. Sınır güvenliği, ülkelerin hem yerel hem de uluslararası düzeydeki ilişkilerini etkileyen stratejik bir unsur haline gelmiş; uygulanan yöntemler, hükümetlerin ve kurumların etkinlik düzeyini ortaya koyan göstergelerden biri olmuştur.

Suriye'de faaliyet gösteren paramiliter gruplar, sınır güvenliği alanında yapısal değişimlere neden olmuş ve insan hakları açısından çeşitli kaygıların doğmasına yol açmıştır. Özellikle Türkiye-Suriye sınır hattında bu grupların etkinliği, sınırın fiziki güvenliğini tehdit eden başlıca unsurlar arasında yer almaktadır (İrdem, vd., 2020). Bu bağlamda, yasadışı göç, insan kaçakçılığı ve silahlı geçişler gibi güvenlik tehditleri, sınır güvenlik birimlerinin daha yoğun ve sürekli kontrol mekanizmaları uygulamasını zorunlu kılmıştır (Uzan ve Akgül, 2022).

Ancak bu gelişmeler, yalnızca askeri müdahalelerle sınırlandırılamaz; toplumsal güvenliğin sağlanması, insani ve diplomatik boyutları içeren bütüncül bir yaklaşımı gerektirmektedir. Sınır yönetiminin sadece güvenlik temelinde değil; insan hakları, insani yardım ve diplomatik iş birliği gibi çok yönlü parametrelerle ele alınması, sürdürülebilir çözümlerin geliştirilmesi açısından önemlidir. Bu kapsamda, bölgesel iş birlikleri, istihbarat paylaşımı ve çok taraflı güvenlik mekanizmaları, sınırların daha etkin yönetilmesine katkı sağlayabilir.

Paramiliter yapıların etkisizleştirilmesi ve sınır bölgelerinde istikrarın sağlanması, yalnızca güvenlik politikalarıyla değil; insan haklarını önceleyen, iş birliğine dayalı ve çok aktörlü stratejik yaklaşımlarla mümkündür. Aksi takdirde, yalnızca fiziki sınırların korunmasına odaklanan dar bir perspektif, bölgede kalıcı barışın ve toplumsal güvenliğin inşasında yetersiz kalacaktır.

Türkiye, 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşın ardından ciddi bir mülteci akınıyla karşı karşıya kalmış ve bu durum, sınır güvenliği politikalarının yeniden şekillendirilmesini zorunlu kılmıştır (İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 2015). Bu doğrultuda, Türkiye sınır hattında güvenliği artırmak amacıyla sınır duvarları, termal kameralar, insansız hava araçları ve hareket sensörleri gibi ileri teknolojilere dayalı sistemler geliştirmiştir (Anadolu Ajansı, 2023). Bu önlemler hem ulusal güvenliği sağlama hem de düzensiz göç hareketlerini kontrol altına alma amacı taşımaktadır.

Türkiye'nin sınır güvenliğine yönelik çabaları ile insan haklarına dayalı yükümlülükleri arasında denge kurma çabası dikkat çekmektedir. Bu noktada, yalnızca güvenlik odaklı yaklaşımların değil, hak temelli politikaların da eş zamanlı yürütülmesi, hem sınır bölgelerinde yaşanan sorunların azaltılmasına hem de daha kapsayıcı bir göç yönetimi anlayışının gelişmesine katkı sunacaktır.

Sınır güvenliği, sadece ulusal çıkarların korunmasına yönelik değil, aynı zamanda insan onurunun gözetilmesini zorunlu kılan çok boyutlu bir sorumluluk alanıdır. Bu nedenle, sınır politikalarının uygulanmasında insan haklarına saygı, temel bir ilke olarak ele alınmalıdır (Yıldız, 2022). Etkin bir sınır yönetimi, güvenlik endişelerini giderirken bireylerin temel hak ve özgürlüklerini ihlal etmeyecek şekilde tasarlanmalıdır.

Suriye'deki paramiliter grupların sınır bölgelerinde yarattığı tehditler, yalnızca askeri ya da güvenlik boyutunda değil; aynı zamanda insan hakları ihlalleri açısından da değerlendirilmelidir. Bu grupların neden olduğu yasa dışı geçişler, silahlı çatışmalar ve insan

kaçakçılığı gibi eylemler hem sınır güvenliği açısından hem de sivillerin yaşam hakkı bakımından ciddi riskler doğurmaktadır (Mavi, 2022).

Dolayısıyla, sınır güvenliği ile insan hakları arasında kurulacak sağlıklı denge, yalnızca devletlerin değil; sınır bölgelerinde yaşayan sivillerin güvenliğini ve refahını da doğrudan etkileyecektir. Güvenlik önlemlerinin insan hakları normları ile uyumlu biçimde uygulanması hem hukuki hem de etik sorumlulukların yerine getirilmesi açısından temel bir gerekliliktir.

Sonuç olarak, sınır güvenliği ve insan hakları birbiriyle çelişen değil, tamamlayıcı kavramlar olarak değerlendirilmelidir. Güvenlik politikalarının, insan onurunu gözeten ve hak temelli ilkelerle uyumlu biçimde geliştirilmesi, daha adil, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir güvenlik anlayışının inşasına katkı sunacaktır.

4.13. Sınır Güvenliği Politikaları

Sınır güvenliği politikaları, özellikle Suriye'de faaliyet gösteren paramiliter grupların etkisi bağlamında, güvenlik stratejilerinin belirlenmesinde kritik bir öneme sahiptir. Bu grupların sınır hattındaki hareketliliği ve sınır ötesi etkileri, yalnızca ulusal güvenliği değil, aynı zamanda bölgesel istikrarı da doğrudan etkilemektedir (Uzman, 2016). Bu nedenle, sınır güvenliğine ilişkin politikaların tasarımı ve uygulanmasında paramiliter yapıların varlığı ve faaliyet alanları mutlaka dikkate alınmalıdır.

Bu yapıların yarattığı güvenlik ortamı, sınır bölgelerindeki dinamiklerin doğru analiz edilmesini zorunlu kılmakta; bu analizlere dayanan politika önerileri ise uygulanabilirlik ve sürdürülebilirlik açısından daha güçlü bir zemin oluşturmaktadır. Etkin bir sınır güvenliği yaklaşımı, sadece iç istikrarın korunması değil, aynı zamanda dış politika ve uluslararası ilişkiler bağlamında da stratejik bir önem taşımaktadır.

Geliştirilecek stratejiler, geçmiş tecrübeler ve güncel veriler ışığında, sahadaki değişken koşullara uyum sağlayabilecek şekilde esnek olmalı ve sürekli güncellenmelidir. Bu sayede, sınır güvenliği politikaları yalnızca tepkisel değil, aynı zamanda önleyici ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulabilir (Yetiş, 2016).

Suriye iç savaşı sonrasında, ülke sınırları yalnızca güvenlik değil; aynı zamanda insani yardım, düzensiz göç ve terör tehdidi gibi çok boyutlu kriz alanlarının kesişim noktasına dönüşmüştür (Tatlı, 2023). Çatışmaların yol açtığı insani krizler, silahlı yapıların sınır ötesi faaliyetleriyle birleştiğinde, sınır bölgelerindeki güvenlik algısını daha da karmaşıklaştırmaktadır.

Sınırların etkin bir şekilde korunması ve yönetilmesi, yalnızca egemenlik hakkının bir tezahürü değil; aynı zamanda insani güvenliğin sağlanması bakımından da temel bir gerekliliktir. Paramiliter yapıların faaliyetleri, sınır hatlarını yalnızca fiziki bir çizgi olmaktan çıkarıp, siyasal ve toplumsal güvenliğin merkezine yerleştirmiştir (Demir, 2021). Özellikle kontrolsüz geçişlerin artması, hem yerel halkın güvenlik algısını olumsuz etkilemekte hem de devlet otoritesinin meşruiyetine zarar vermektedir (Duran ve Ulutaş, 2017).

Bu bağlamda, sınır güvenliği politikalarının yalnızca askeri önlemlerle sınırlı kalmaması; insani ihtiyaçlar ve bölgedeki sosyal dokuyu da kapsayan bütüncül bir anlayışla ele alınması gerekmektedir. Suriye'de çok sayıda askeri ve paramiliter yapının belirli coğrafi bölgelerde yoğunlaşarak etkili olması, sınır güvenliğini karmaşıklaştırmış ve hem yerel hem de uluslararası müdahaleleri zorunlu kılmıştır (Al Sharq al Awsat, 2022).

Paramiliter grupların sınır geçişlerini kolaylaştıran ve bazı bölgeleri kontrol altına alan faaliyetleri, sınırların yalnızca coğrafi değil, siyasi bir anlam da taşımasına neden olmuştur (Al Jazeera, 2017). Bu çerçevede, sınır güvenliği yalnızca fiziki kontrol değil; aynı zamanda siyasi istikrarın sağlanması, merkezi otoritenin tesisi ve toplumsal güvenliğin korunması açısından da kilit bir unsur haline gelmiştir. Bu nedenle, sınır bölgelerinde yaşanan çok katmanlı güvenlik sorunlarının çözümünde, eşgüdümlü ve çok taraflı çabalar zorunludur.

Suriye'nin komşu ülkeleri, bu ülkede yaşanan iç savaş ve güvenlik krizlerinin doğrudan etkisi altında kalan başlıca aktörler olarak, sınır güvenliği politikalarını dinamik bir biçimde şekillendirmektedir. Türkiye, Irak ve Ürdün gibi ülkeler, Suriye kaynaklı tehditlere karşı sınır bölgelerinde kapsamlı güvenlik önlemleri geliştirmiş; bu kapsamda izleme, kontrol ve müdahale mekanizmalarını önemli ölçüde güçlendirmiştir (Duman, 2025).

Türkiye, bu kapsamda Fırat Kalkanı (2016) ve Zeytin Dalı (2018) harekâtları gibi sınır ötesi operasyonlarla güvenlik stratejilerini derinleştirmiş, bazı bölgelerde fiilî denetim sağlayarak güvenlik tamponları oluşturmuştur (Yeltin, 2024). Bu harekâtlar, yalnızca askeri müdahaleler değil; aynı zamanda sınır güvenliğinin bütüncül bir yaklaşımla yeniden inşası anlamına gelmektedir.

Türkiye'nin sınır güvenliği yaklaşımı, sadece askerî araçlarla sınırlı kalmayıp; insani yardım programları, mülteci politikaları ve yerel aktörlerle kurulan iş birlikleri ile desteklenmektedir. Bu çok boyutlu strateji, ulusal güvenliğin ötesinde, bölgesel istikrarın da sağlanmasına katkı sunmaktadır (Altun, 2021; Türk Kızılayı, 2025).

Günümüzün çok boyutlu güvenlik anlayışı çerçevesinde, sınır güvenliği politikalarının yalnızca askeri ve iç güvenlik perspektifleriyle ele alınması yetersizdir. Sınır bölgelerinde ekonomik faaliyetlerin teşvik edilmesi ve sınır ötesi iş birliklerinin geliştirilmesi, güvenlik stratejilerinin tamamlayıcı unsurları arasında yer almaktadır. Özellikle kırılgan alanlarda ekonomik kalkınma ve geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesi, paramiliter yapıların halk üzerindeki etkisini azaltmakta ve meşruiyet zeminlerini daraltmaktadır (Khaddour ve Tokmajyan, 2024).

Bu bağlamda, sınır ticaretinin yasal ve düzenli bir yapıya kavuşturulması, hem yerel halkın ekonomik refahını artırmakta hem de kaçakçılık, yasa dışı geçiş ve silah/insan trafiği gibi güvenlik risklerinin önlenmesine katkı sağlamaktadır (Yıldız, 2022). Böylelikle sınır güvenliği, yalnızca askerî tedbirlerle değil; ekonomik ve sosyal politikalarla da desteklenerek daha kalıcı bir yapıya kavuşturulabilir.

Sonuç olarak, Suriye kaynaklı paramiliter tehditlerin etkisini azaltmak ve bölgesel istikrarı sağlamak için, çok yönlü ve entegre güvenlik politikalarının geliştirilmesi zorunludur. Ekonomik, siyasi ve toplumsal araçların birlikte seferber edildiği bu tür yaklaşımlar, yalnızca güvenlik düzeyini artırmakla kalmaz; aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma ve barış ortamının inşasına da katkı sunar.

4.14.Sınır Güvenliği Eğitimi

Sınır güvenliği eğitimi, özellikle çatışma ve kriz ortamlarının hâkim olduğu bölgelerde, yalnızca devlet egemenliğini korumak açısından değil; aynı zamanda bölgesel istikrarı sağlamak ve insan haklarına uygun güvenlik uygulamaları geliştirmek açısından da kritik bir unsur haline gelmiştir. Bu eğitimler, güvenlik personelinin yasa dışı geçişleri önleme, insan kaçakçılığı ve sınır ihlalleriyle mücadele gibi temel görevlerini etkin biçimde yerine getirebilmesi için gerekli bilgi, beceri ve operasyonel refleksleri kazandırmayı amaçlamaktadır. Suriye'deki paramiliter grupların sınır hattındaki yoğun faaliyetleri, bu eğitim programlarının içerik ve önceliklerini doğrudan etkilemekte; daha sofistike, disiplinli ve sürdürülebilir eğitim modellerini zorunlu kılmaktadır (İstanbullu, 2022).

Modern sınır güvenliği eğitiminin bir diğer temel bileşeni ise ileri teknolojilerin etkin kullanımıdır. Gelişmiş gözetleme sistemleri, termal kameralar, hareket sensörleri, İHA ve yapay zekâ destekli analiz sistemlerinin uygulanabilirliğini artırmak amacıyla teknik eğitimler verilmektedir. Bu teknolojiler sayesinde sınır bölgelerindeki hareketlilik daha detaylı izlenebilmekte, riskli geçişler önceden tespit edilerek müdahale süreci

hızlandırılabilmektedir. Teknolojik okuryazarlığın artırılması, sahadaki güvenlik personelinin çevik, veri temelli ve anlık kararlar alabilen bir yapıya kavuşmasını sağlamaktadır (Yıldız, 2022).

Saha gerçekliğine uygunluk da bu eğitimlerin başarısını etkileyen önemli faktörlerden biridir. Yerel coğrafi koşullar, kültürel yapılar, dil farklılıkları ve halkla ilişkiler gibi unsurlar dikkate alınarak, bölgeye özgü eğitim modülleri geliştirilmektedir. Örneğin, dağlık veya çöl bölgelerindeki sınır kontrolleri ile şehir merkezlerine yakın sınır hatlarında yürütülen operasyonlar arasında ciddi farklar bulunmakta; bu da bölgeye özel taktik ve stratejilerin geliştirilmesini gerektirmektedir (Biçen Gören, 2023). Bu çerçevede, sınır güvenliği eğitimi yalnızca teknik bir kapasite artırımı değil, aynı zamanda yerel bağlamı okuyabilme yeteneğini de geliştiren bir süreçtir.

Sınır güvenliği eğitiminin bir diğer boyutu ise topluluk katılımını ve yerel halkla etkileşimi içeren sosyal içerikli programlardır. Güvenlik güçlerinin, sınır bölgelerinde yaşayan sivillerle sağlıklı ilişkiler kurması, halk desteğini kazanması ve toplumsal güven ortamını tesis etmesi açısından bu boyut kritik önem taşımaktadır. Yerel halkın bilinçlendirilmesi, yasa dışı faaliyetlere karşı duyarlılığın artırılması ve güvenlik güçlerine bilgi akışının sağlanması, eğitimlerin yalnızca teknik değil, toplumsal yönünü de ön plana çıkarmaktadır (Söylemez ve Varol, 2020). Bu sayede güvenlik güçleri, yalnızca dış tehditlere karşı değil, aynı zamanda içsel sosyal kırılmalara karşı da hazırlıklı hale gelmektedir.

Suriye özelinde bakıldığında, sınır güvenliği eğitimi çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Paramiliter grupların mobilitesi, değişen ittifaklar, dış aktörlerin etkisi ve teknolojik tehditlerin artması gibi unsurlar, eğitim programlarının sürekli olarak güncellenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu durum, ulusal güvenlik birimleri ile uluslararası ortaklar arasında koordinasyonu ve bilgi paylaşımını da artırmakta; çok aktörlü bir güvenlik yönetimi modelini ön plana çıkarmaktadır.

Sınır güvenliği uygulamalarında uluslararası standartlarla uyum, yalnızca teknik yeterliliğin değil, aynı zamanda hukuki ve etik sorumlulukların da yerine getirilmesi bakımından elzemdir. Bu kapsamda verilen eğitimler; göçmen hakları, uluslararası insancıl hukuk, ayrımcılık karşıtı uygulamalar ve gözaltı prosedürleri gibi alanları da içermeli ve güvenlik politikalarının insan hakları normlarıyla uyumlu olmasını sağlamalıdır.

Sonuç olarak, sınır güvenliği eğitimi hem teknik hem sosyal hem de etik boyutlarıyla çok yönlü bir süreçtir. Bu eğitimlerin etkili bir şekilde yapılandırılması ve sürekli güncellenmesi;

sınırların yalnızca fiziki olarak değil, aynı zamanda politik, toplumsal ve insani boyutlarıyla da korunmasını mümkün kılar. Suriye gibi çok aktörlü ve kırılgan bir güvenlik ortamında, eğitimli ve donanımlı güvenlik personelinin varlığı, sadece sınır güvenliği açısından değil, bölgesel barış ve istikrarın sağlanması açısından da stratejik bir öneme sahiptir.

5.GENEL DEĞERLENDİRME

5.1. Paramiliter Faaliyetlerin Çok Boyutlu Etkileri: Güvenlikten Siyasete

Etkinlik analizi, sınır güvenliğinde paramiliter yapıların rolünü çok boyutlu bir çerçevede değerlendiren temel bir yaklaşımdır. Bu bağlamda, Suriye örneği, farklı paramiliter grupların nasıl bir organizasyonel yapı ve stratejik hedef doğrultusunda şekillendiğine dair somut bir zemin sunmaktadır.

Suriye'de devlet otoritesinin zayıflamasıyla birlikte hem yerel hem de uluslararası aktörler sahada belirleyici roller üstlenmiştir. Bu kaotik ortam, paramiliter yapıların ortaya çıkışına ve insan kaçakçılığı, uyuşturucu ticareti gibi yasadışı faaliyetlere yönelmelerine zemin hazırlamıştır (Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2016).

İç savaşın dinamikleri ile uluslararası aktörlerin müdahaleleri, bu grupların yalnızca savaş sahasında değil, sınır güvenliğinin sağlanmasında da önemli bir aktör hâline gelmelerine neden olmuştur. Özellikle güç boşluklarının ve zayıf yönetişim yapılarının ortaya çıkması, paramiliter grupların kendi çıkarları doğrultusunda hareket alanı bulmalarına olanak tanımıştır (Korgun, 2021).

Bu grupların farklı ideolojik ve ekonomik motivasyonlarla hareket etmeleri, uluslararası güvenlik politikalarının oluşumunda da belirleyici bir etki yaratmıştır. Bu bağlamda paramiliter yapıların faaliyetleri, yalnızca bölgesel çatışmalarla sınırlı kalmamakta; sınır güvenliği ve daha geniş güvenlik paradigması içerisinde de yeniden düşünülmesi gereken aktörler hâline gelmektedir (Bağlıoğlu, 2013).

Bu yapıların etkinliği, birden çok karmaşık faktöre bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Yüksel, 2024). Özellikle yerel toplumlarla kurdukları ilişkiler, bu etkinliğin belirleyici unsurlarındandır. Yerel halkın desteğini kazanan gruplar, sınır bölgelerinde daha istikrarlı nüfuz alanları oluşturabilmektedir (Khatib, 2024). Bu bağ hem çevresel farkındalıklarını hem de operasyonel başarılarını artırmakta; güvenlik uygulamalarını yerel gerçekliklere uygun hâle getirmektedir.

Aynı zamanda, uluslararası aktörlerle kurulan ilişkiler de bu yapıların etkinlik düzeylerini önemli ölçüde etkilemektedir (Cambanis, vd., 2019). Dış destek, bu grupların kaynak erişimini kolaylaştırmakta ve meşruiyet algılarını pekiştirmektedir. Ancak iç hiyerarşi, liderlik yapılarındaki kararlılık ve örgütsel disiplin gibi faktörler, bu grupların stratejik hedeflerine ne ölçüde ulaşabileceklerini doğrudan etkilemektedir (Suriyegündemi, 2016).

Yapının merkeziyetçi ya da dağınık olması; karar alma süreçlerinden, operasyonel kabiliyete ve kaynak dağılımına kadar birçok süreci şekillendirmektedir.

Bu yönleriyle analiz, güvenlik alanında "verimlilik" ile "etkililik" arasındaki ilişkiyi daha iyi kavramaya olanak tanır. Örneğin, bazı paramiliter yapılar sınır güvenliğini sağlamak amacıyla yürüttükleri faaliyetlerde maliyet-etkin çözümler üretebilmektedir (Türkoğlu, 2018). Aynı şekilde, sınır ötesi tehditlere karşı verdikleri tepkiler, sadece askeri değil, sosyal ve ekonomik dinamiklerin de bu süreçte etkili olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda, Suriye'deki paramiliter yapıların etkisi yalnızca çatışma sahasındaki askeri başarılarla sınırlı değildir; toplumsal etkileşim, kaynak yönetimi ve uluslararası ilişkiler gibi çok boyutlu süreçler, sınır güvenliğini doğrudan şekillendirmektedir (COAR Global, 2020). Dolayısıyla etkinlik analizi, yalnızca mevcut durumun tespitine değil, aynı zamanda daha kapsamlı ve sürdürülebilir güvenlik politikalarının geliştirilmesine de katkı sunmaktadır.

5.2. Paramiliter Yapıların Devletlerarası İlişkilere Etkisi

Paramiliter yapıların sınır güvenliği üzerindeki etkisi, devletlerarası ilişkiler bağlamında yalnızca güvenlik perspektifiyle değil; aynı zamanda diplomasi, dış politika ve güç dengeleri ekseninde çok boyutlu biçimde ele alınmalıdır. Suriye örneği, bu yapılarla çeşitli devletlerin kurduğu ilişkilerin, yalnızca bölgesel değil küresel ölçekte de siyasi ve askeri sonuçlar doğurabildiğini açıkça göstermektedir (Kasapoğlu ve Ergun, 2013).

Suriye iç savaşı sürecinde, pek çok devlet, sahadaki çıkarlarını koruyabilmek adına farklı paramiliter yapılarla doğrudan veya dolaylı temas kurmuştur. Türkiye'nin Barış Pınarı Harekâtı kapsamında desteklediği Suriye Milli Ordusu, bu türden bir stratejik iş birliğine örnek teşkil ederken hem sınır güvenliğini artırmayı hem de PKK/YPG'ye karşı operasyonel üstünlük sağlamayı hedeflemiştir (Anadolu Ajansı, 2021). Dolayısıyla paramiliter gruplar, askeri araçlar olmanın ötesine geçerek, devletlerin dış politika enstrümanlarına dönüşmüşlerdir.

Bu çerçevede devletler, resmi ordulara alternatif ya da onları tamamlayıcı şekilde kullandıkları paramiliter yapılar aracılığıyla hibrit savaş stratejilerini uygulamaya koymakta; böylece hem doğrudan angajman riskinden kaçınmakta hem de sahadaki etkilerini artırabilmektedirler (Solmaz, 2024). Bu durum, geleneksel uluslararası ilişkiler dinamiklerinin yeniden tanımlanmasını beraberinde getirmektedir. Paramiliter yapıların kullanımı, devletlerarası güç mücadelesinde asimetrik araçların meşruiyetini tartışmaya açmakta ve egemenlik anlayışını yeniden şekillendirmektedir.

Suriye'deki Rusya örneği bu bağlamda dikkat çekicidir. Rusya, yalnızca rejim yanlısı paramiliter gruplara destek vermekle kalmamış, aynı zamanda Wagner gibi özel askeri şirketleri doğrudan sahaya sürerek operasyonel etkisini pekiştirmiştir (Gülşen, 2017). Böylece devlet dışı yapılarla kurulan bu stratejik ilişkiler, diplomatik zeminde resmi angajmanların yerini almış, klasik devlet diplomasisinin sınırlarını bulanıklaştırmıştır.

Bu gelişmeler, devletlerarası ilişkilerde çatışma biçimlerinin farklılaşmasına yol açarken, aynı zamanda uluslararası hukuk mekanizmalarının yetersizliklerini de gözler önüne sermektedir. Uluslararası toplum, bu tür yapıların faaliyetlerine ilişkin sınırlı müdahale kapasitesine sahip olduğundan, paramiliter gruplar zamanla daha özerk ve etkili aktörler hâline gelmiştir. Bu durum, yalnızca sahadaki güvenlik dengesini değil; aynı zamanda diplomatik çözüm arayışlarını ve barış süreçlerini de doğrudan etkilemektedir.

Sonuç olarak, paramiliter yapıların devletlerarası ilişkilere etkisi, yalnızca güvenlik politikaları üzerinden değil, diplomatik ilişkilerin yeniden şekillenmesi, jeopolitik denge değişimleri ve uluslararası hukukun dönüşümü bağlamında da ele alınmalıdır. Bu yapıların artan etkisi, küresel güvenlik mimarisinde köklü değişimlere yol açmakta ve devletlerarası etkileşimlerin niteliğini yeniden tanımlamaktadır. Bu nedenle, paramiliter yapıların devlet politikalarında araçsallaştırılması, sadece güncel tehditleri değil, gelecekteki güvenlik ve diplomasi yapılarını da doğrudan biçimlendirecek bir süreç olarak değerlendirilmelidir.

5.3. Paramiliter Yapıların Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi

Paramiliter yapıların sınır güvenliği üzerindeki faaliyetleri, uluslararası hukuk çerçevesinde devlet egemenliği, insan hakları ve silahlı çatışmaların yönetimi gibi temel kavramlarla doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, devletlerin sınırlarını koruma hakkı, uluslararası hukukun en temel ilkelerinden biri olmakla birlikte, bu hakkın kullanımı sırasında insan hakları ihlallerinin önlenmesi zorunludur (Akkuş, 2022). Özellikle çatışma bölgelerinde devlet dışı silahlı aktörlerin devreye girmesi, bu dengenin gözetilmesini daha da güç hale getirmektedir.

Paramiliter yapıların faaliyet gösterdiği sahalarda, devletlerin müdahale kapasitesi ve meşruiyeti, yalnızca iç hukukla değil, aynı zamanda uluslararası normlarla da sınırlanmaktadır. Uluslararası İnsancıl Hukuk (IHL) ve İnsan Hakları Hukuku kapsamında geliştirilen çeşitli normatif belgeler örneğin, Cenevre Sözleşmeleri, BM Sözleşmeleri, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi devlet dışı silahlı aktörlerle ilgili sorumlulukların çerçevesini çizmeye çalışmaktadır (Türkay, 2021).

Ancak, sahada fiilen yürütülen operasyonlarda paramiliter grupların hukuki statüsü çoğu zaman belirsizdir. Suriye örneğinde görüldüğü üzere, bazı devletlerin bu yapıları doğrudan ya da dolaylı olarak desteklemesi, uluslararası hukukta ciddi tartışmalara yol açmakta; özellikle egemenlik ihlali, savaş suçu ve insan hakları ihlalleri gibi kavramlar ekseninde yeni yorumları zorunlu kılmaktadır (Carey ve Mitchell, 2016).

Bu grupların yargılanabilirliği meselesi de hukuki açıdan ciddi bir boşluğu işaret etmektedir. Devlet dışı aktörlerin işlediği ihlallerin cezasız kalması, uluslararası ceza hukukunun meşruiyetini zedelemekte; aynı zamanda mağdurlar açısından adalete erişimi güçleştirmektedir (Tuğartimur, 2015; Yeşil, 2013). Bu durum, yalnızca insan haklarının korunması açısından değil, uluslararası düzenin istikrarı ve caydırıcılık mekanizmalarının işlemesi bakımından da kaygı vericidir.

Paramiliter yapıların uzun vadede uluslararası hukuk üzerindeki etkileri henüz net olarak tanımlanabilmiş değildir. Ancak sahada edinen tecrübeler, bu yapıların sadece geçici güvenlik araçları değil, aynı zamanda hukuki, siyasi ve etik tartışmaların da merkezinde yer aldığını göstermektedir. Uluslararası ilişkiler bağlamında, paramiliter yapıların desteklenmesinin güç dengeleri, sorumluluk normları ve müdahale ilkeleri üzerinde dönüştürücü etkiler yarattığı açıktır (Wehrey, 2018).

Bu nedenle, uluslararası hukuk sisteminin, paramiliter gruplara ilişkin normatif çerçeveyi yeniden tanımlayacak şekilde güncellenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu güncelleme süreci, sadece devletlerin egemenlik anlayışına değil, aynı zamanda iş birliği ve kolektif sorumluluk ilkelerine dayanan bir güvenlik mimarisi oluşturulmasına katkı sağlayabilir (Schmidt, 2015; Güdekli, 2022).

Sonuç olarak, paramiliter yapıların uluslararası hukuk perspektifiyle değerlendirilmesi, sadece sahadaki uygulamalara değil, aynı zamanda devletlerin dış politika tercihleri ve uluslararası toplumun ortak norm üretme kapasitesine de ışık tutmaktadır. Bu yapıların hukuki statüsüne ilişkin belirsizliklerin giderilmesi hem sınır güvenliğinin sağlanması hem de uluslararası hukukun meşruiyetinin korunması açısından kritik önemdedir. Böylece, daha bütüncül, insan haklarına duyarlı ve işlevsel bir küresel güvenlik düzeni inşa edilebilecektir.

5.4. Siyasi ve Sosyal Etkiler

Paramiliter yapıların Suriye iç savaşındaki rolü, yalnızca askeri değil, aynı zamanda siyasi ve sosyal alanlarda da derin ve kalıcı etkiler yaratmıştır. Bu gruplar, çatışmanın başlangıcından itibaren sadece silahlı mücadeleyle sınırlı kalmayıp, toplumsal dinamiklerin

yönlendirilmesinde ve yerel düzeyde meşruiyet üretiminde belirleyici aktörler haline gelmiştir. Devlet otoritesinin zayıfladığı alanlarda boşluğu dolduran bu yapılar, toplumun temel kurumlarını şekillendirme, yeniden tanımlama ve hatta dönüştürme süreçlerinde kritik roller üstlenmişlerdir. Etkileri yalnızca çatışma sahasında sınırlı kalmayıp, sosyal doku üzerinde yeni gerilim ve çatışma alanları oluşturmuş, farklı topluluklar arasındaki ilişkileri karmaşıklaştırmıştır. (Haid, 2024). Böylece paramiliter gruplar toplumsal ve siyasi dinamiklerin evriminde kalıcı sonuçlar doğurmuştur.

Suriye'deki birçok paramiliter yapı, etnik ve mezhepsel kimlikleri ön plana çıkararak belirli coğrafyalarda etkinlik göstermektedir. Bu durum, toplumsal yarılmaları derinleştirerek katı sosyal hiyerarşiler yaratmaktadır. Paramiliter gruplar, yerel halk için hem koruma aracı hem de baskı mekanizması işlevi görmektedir (Çoban Öztürk, 2022). İş birliği yaptıkları topluluklara güç ve otorite kazandırırken, karşıt grupları dışlama ve sindirme yoluna gitmekte, böylece sosyal yaşamı kontrol altına almaktadırlar (Atlıoğlu, 2018).

Derinleşen toplumsal kutuplaşmalar, olumlu bir sosyal ortamın oluşmasını engelleyerek, çatışma alanlarını genişletmektedir. Bu yapı, Suriye'nin sosyopolitik istikrarını ciddi şekilde zedelemekte ve geleceğe dönük dinamikleri şekillendirmektedir (Uzun, 2021). Paramiliter güçlerin faaliyetleri, bölgesel ilişkiler açısından da karmaşık sonuçlar doğurmakta, bölgedeki ülkelerle olan siyasi dengeleri etkilemektedir.

Siyasi açıdan değerlendirildiğinde, paramiliter grupların varlığı, bölgedeki güç dengelerini değiştirmiş ve mevcut yönetimlerin otoritesini zayıflatma potansiyeli yaratmıştır. Bu gruplar, askeri ve stratejik destekleriyle varlıklarını pekiştirirken, yasal çerçevelerin dışına çıkarak devletin meşruiyetine karşı güvensizlik yaratabilmektedir (Yüksel, 2024; Kadıoğlu, 2020). İnşa ettikleri sosyal yapılar, siyasi taleplerini artırmalarına olanak sağlamakta ve mevcut siyasi ortamda önemli aktörler haline gelmelerini sağlamaktadır.

Artan şiddet ve çatışmalar, paramiliter yapıların toplumsal destek bulmasını kolaylaştırmakta; böylece halk arasında kabul görmeleri ve etkilerini genişletmeleri mümkün olmaktadır (Taş, 2021). Yönetimlerin zayıflaması ve bu grupların yükselişi, bölgesel istikrarı tehdit etmekte ve daha büyük siyasi ve askeri çatışmaların zeminini hazırlamaktadır. Bu durum hem yerel hem uluslararası düzeyde güvenlik kaygılarını artırmakta ve ciddi problemlere yol açmaktadır.

Suriye örneği, paramiliter yapıların toplumsal ve siyasi yansımalarını en açık biçimde gösteren bir vakadır. Bu grupların devlet otoritesi içinde kendilerine yer edinmesi, sosyal

dinamiklerin ve siyasi istikrarın yeniden şekillenmesinde önemli bir etken olmuştur. Ancak bu durum, kalıcı çözüm arayışlarını zorlaştıran karmaşık bir zemin yaratmaktadır (Bağlama, 2020).

Suriye'nin çok katmanlı ve karmaşık yapısı, yalnızca çatışmayı değil, toplumsal yapının yeniden inşasını da zorunlu kılmaktadır. Paramiliter yapıların artışı, toplumsal sorunların derinleşmesine ve yeni çatışma alanlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum, sadece merkezi otoriteyi değil, aynı zamanda yerel halkın geleceğini de doğrudan etkilemektedir. Toplumsal çatışma dinamikleri, uzun vadeli barış sürecinin önündeki önemli engellerden biri olarak varlığını sürdürmektedir.

Bu dönüşüm, sadece askeri ve siyasi aktörler açısından değil, sivil toplum açısından da yakından izlenmesi gereken bir olgudur. Paramiliter yapıların yaygınlaşması, yerel halkın sosyal hizmetlere, eğitime ve sağlık gibi temel kaynaklara erişimini olumsuz etkileyerek toplumsal huzursuzlukları derinleştirme potansiyeli taşımaktadır. Suriye'deki paramiliter varlık, beraberinde getirdiği siyasi ve toplumsal dönüşümlerle kalıcı barış arayışını zorlaştırmaya devam etmektedir.

5.5. Politika Önerileri

Suriye sınır güvenliğinde paramiliter yapıların etkinliği göz önüne alındığında, kapsamlı ve çok boyutlu politika önerileri geliştirmek kaçınılmazdır. Bu öneriler, sadece askeri stratejilerden ibaret olmayıp, sosyal, ekonomik ve diplomatik açılardan da bütüncül bir güvenlik yaklaşımı sunmalıdır.

İlk olarak, devletin resmi güvenlik güçleri ile paramiliter gruplar arasında koordinasyon ve iş birliği mekanizmaları geliştirilmelidir. Bu bağlamda, paramiliter yapılar devlet denetimi ve rehberliği altında faaliyet göstermeli; yetenekleri güçlendirilirken devlet otoritesinin meşruiyeti de korunmalıdır (Özcan, 2020). Böylece hem sahadaki güvenlik kapasitesi artırılır hem de hukuki ve kurumsal çerçeve güçlendirilir.

Yerel yönetimler ve topluluklarla etkili iletişim ve iş birliği sağlanması, paramiliter grupların toplumsal entegrasyonunu destekler. Bu, güvenlik ile sosyal uyum arasında denge kurulmasına katkı sağlayarak, çatışmaların azalmasına ve toplumda barış ortamının tesis edilmesine zemin hazırlar. Yerel düzeyde güçlendirilmiş iş birliği, toplumsal desteği artıracak, şiddetin ve kutuplaşmanın önüne geçecektir (Morrison, 2019).

İkinci olarak, bölgesel ve uluslararası iş birlikleri artırılmalıdır. Suriye'nin karmaşık güvenlik ortamında yalnızca yerel çabalar yetersiz kalmakta, uluslararası aktörlerin desteği

ve koordinasyonu kritik önem kazanmaktadır (Bozkurt, 2018). Uluslararası kuruluşlar, bölgesel güçler ve komşu ülkelerle ortak stratejiler geliştirilerek, bilgi ve istihbarat paylaşımı artırılmalı; kaçakçılık, insan ticareti ve sınır ötesi suçların önlenmesine yönelik koordineli mücadele güçlendirilmelidir.

Bu tür ortaklıklar, bölgesel istikrarı artırmak, ülkeler arası güveni tesis etmek ve sürdürülebilir barış ortamları oluşturmak için gereklidir. Uluslararası düzeyde güvenlik mekanizmalarının geliştirilmesi, devletlerin sınır ötesi tehditlere karşı daha etkin yanıt vermesine olanak tanır.

Sonuç olarak, bu politika önerileri, Suriye'deki güvenlik dinamiklerinin güçlendirilmesi için çok katmanlı ve sürdürülebilir bir yaklaşım sunmaktadır. Askeri kapasitenin artırılmasının ötesinde, sosyal uyum, hukuki meşruiyet ve uluslararası iş birliği de bu yapının temel taşlarıdır.

5.6. Gelecek Perspektifleri

Suriye'deki paramiliter yapıların sınır güvenliği üzerindeki etkileri, geleceğe yönelik çok katmanlı ve karmaşık bir değerlendirme sürecini zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede hem yerel hem de uluslararası aktörlerin davranışları, bölgesel dinamikler ve dış müdahaleler gibi çok sayıda değişken göz önünde bulundurulmalıdır.

Birinci senaryo, mevcut güvenlik dinamiklerinin ve paramiliter yapıların güçlenme eğiliminin devam etmesidir. İç savaşın devam etmesi ve dış aktörlerin farklı çıkarlar etrafında hareket etmesi, bu yapıların varlığını pekiştirebilir. Bu durum, sınır bölgelerinde silahlı grupların etkisini artıracak, kontrol mekanizmalarını zayıflatacak ve insan hakları ihlallerinin artmasına yol açacaktır. Mezhepsel ve etnik kimliklerin ön planda olduğu bu yapılar, bölgesel istikrarsızlığı derinleştirerek, güvenlik ortamını daha da karmaşıklaştıracaktır. Ayrıca, finansal ve askeri desteklerin artmasıyla paramiliter grupların operasyonel kapasiteleri güçlenecek ve sınırların etkin korunması zorlaşacaktır.

İkinci senaryoda, uluslararası toplumun ortak bir strateji etrafında birleşerek bölgesel iş birliğini güçlendirmesi öngörülür. Bu durumda, Suriye'nin yeniden yapılandırılması ve paramiliter grupların entegrasyonu için etkili politika ve mekanizmalar geliştirilir. Sınır güvenliğinde iş birliğine dayalı bir model benimsenerek, hem devlet otoritesinin yeniden tesis edilmesi sağlanır hem de insan güvenliği önceliklendirilir. Uluslararası aktörlerin koordinasyonu ve diplomasiye verdiği önem, silah akışının ve dış müdahalelerin denetlenmesiyle beraber bölgesel istikrarın artmasına yol açabilir. Böyle bir senaryoda,

sürdürülebilir barış ortamının tesis edilmesi, bölgesel güvenlik mimarisinin yeniden şekillendirilmesine olanak verir.

Üçüncü senaryo ise, paramiliter grupların faaliyetlerinin şeffaflaştırılması ve toplumsal meşruiyetlerinin sorgulanması üzerine inşa edilir. Toplumun farklı kesimleri arasında güven inşa edilerek, etnik ve mezhepsel temelli çatışmaların önlenmesi hedeflenir. Bu yaklaşım, uluslararası hukuk normlarına uygun hareket edilmesini teşvik ederek, insan hakları ihlallerinin önüne geçmeyi amaçlar. Kamu diplomasisi, eğitim programları ve sosyal politikalarla toplumda barış ve dayanışma kültürü güçlendirilir. Bu durum, hem yerel halkın güvenlik algısını iyileştirir hem de devlet ile paramiliter gruplar arasındaki ilişkilerin meşruiyetini artırır.

Bu perspektifler, Suriye ve bölge güvenliği açısından kritik önem taşımakta olup, gelecekteki politikaların belirlenmesinde anahtar rol oynamaktadır.

5.7. Olası Senaryolar

Paramiliter yapıların Suriye sınır güvenliği üzerindeki potansiyel etkileri, farklı aktörlerin müdahaleleri ve bölgedeki dinamiklerin karmaşıklığı göz önüne alınarak üç ana senaryo ile özetlenebilir:

- Birinci Paramiliter Güçlerin Artan Rolü Senaryo:

Bu senaryo, paramiliter grupların sınır güvenliğinde giderek daha belirgin ve etkili bir aktör haline gelmesini ifade eder. Devlet güvenlik güçlerinin zayıflaması veya etkisizleşmesi sonucunda, bu yapılar yerel bilgi birikimi ve saha hakimiyeti avantajlarını kullanarak sınırları korumaya çalışır. Ancak bu durum, insan hakları ihlallerinin artması, yerel halk üzerinde baskının güçlenmesi ve sosyal gerilimlerin tırmanması riskini beraberinde getirir. Paramiliter grupların artan gücü, resmi devlet otoritesinin zayıflaması anlamına gelebilir; bu da hukuksal boşluklara ve toplumsal istikrarsızlığa yol açabilir.

- İkinci Senaryo: Devlet Denetiminin Güçlendirilmesi

Bu durumda devlet, paramiliter gruplar üzerindeki kontrolünü artırarak, merkeziyetçi ve sistematik bir güvenlik mekanizması oluşturur. Sınır güvenliği daha disiplinli ve organize şekilde sağlanır, paramiliter yapıların faaliyetleri resmî kurumların denetimine tabi olur. Ancak, bu süreç beraberinde meşruiyet sorunları, paramiliter gruplar arasında güç mücadelesi ve potansiyel iç çatışmaları getirebilir. Ayrıca, devletin denetim politikaları,

yerel topluluklar üzerinde yaratacağı etkiler nedeniyle dikkatli planlanmalı ve uygulanmalıdır.

- Üçüncü Senaryo: Uluslararası Müdahale ve Güvenlik Mimarisi

Uluslararası aktörlerin sınır güvenliği süreçlerine doğrudan müdahalesi, paramiliter yapıların silahlandırılması ve desteklenmesi gibi çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. Bu durum, bölgedeki güç dengelerini kökten değiştirebilir, farklı aktörler arasındaki çatışmaları şiddetlendirebilir veya yeni ittifaklara yol açabilir. Uluslararası destek, paramiliter grupların operasyonel kapasitesini artırarak bölgesel güvenlik ortamını daha da karmaşık hale getirebilir. Bu tür müdahaleler hem Suriye'nin iç dinamiklerini hem de bölgesel jeopolitik yapıyı etkileyerek uzun vadede daha geniş güvenlik sorunlarına yol açabilir.

Bu üç olası senaryo, Suriye sınır güvenliği ve paramiliter yapılar bağlamında geleceğin belirsizliklerini ve risklerini ortaya koymakta; politika yapıcılar ve akademisyenler için kritik bir değerlendirme çerçevesi sunmaktadır. Ayrıca, bu senaryoların etkileşimleri ve paralel gelişmeleri, bölgenin güvenlik dinamiklerinin daha kapsamlı analizini gerektirmektedir.

6. SONUÇ

Sınır güvenliği, özellikle karmaşık ve çok aktörlü çatışma ortamlarında, sadece geleneksel askeri önlemlerle sağlanamayacak, çok boyutlu ve bütüncül bir yaklaşım gerektiren kritik bir meseledir. Suriye özelinde paramiliter yapıların sınır güvenliği üzerindeki etkileri, bu konunun ne denli karmaşık ve çetrefilli olduğunu göstermektedir. İç savaşla birlikte güç boşluklarının ortaya çıkması, paramiliter grupların hızla büyümesine ve bölgesel güvenlik üzerinde belirleyici aktörlere dönüşmesine yol açmıştır. Bu gruplar, hem devletin resmi güvenlik mekanizmalarının bir parçası olarak hem de bazen devlet dışı unsurlar olarak sınırların güvenliğini sağlama rolü üstlenmiş, ancak bu durum beraberinde ciddi güvenlik, siyasi ve sosyal sorunları da getirmiştir.

Paramiliter yapıların sınır güvenliğinde üstlendiği roller, devletlerin egemenlik alanlarının sınırlarını koruma çabalarını desteklerken, aynı zamanda devlet otoritesinin zayıfladığı veya meşruiyet krizlerinin yaşandığı alanlarda karmaşık çatışma dinamiklerine zemin hazırlamıştır. Bu durum, sadece fiziksel sınırların korunması meselesi olmayıp, aynı zamanda devletin meşruiyetinin, toplumsal barışın ve sosyal uyumun sağlanmasıyla yakından ilişkilidir. Paramiliter gruplar, çoğu kez etnik, mezhepsel veya ideolojik kimliklere dayanarak örgütlenmiş ve faaliyet alanlarını bu temeller üzerinde genişletmiştir. Bu durum, Suriye gibi çok etnisiteli ve mezhepsel farklılıkların derin olduğu bir toplumda, toplumsal yarılmaları ve bölünmeleri derinleştirmiştir.

Güvenlik sağlama işlevi yanında, paramiliter grupların sosyal ve siyasi alanlarda yarattığı etkiler de son derece önemlidir. Sınır bölgelerinde bu grupların nüfuzları, yerel halk üzerindeki etkileri, bazen koruma mekanizması sağlarken, aynı zamanda baskı ve ayrımcılık gibi olumsuz sonuçlara da yol açmıştır. Toplumsal kutuplaşmaların artması, yerel yönetimlerle paramiliter yapıların entegrasyonu sürecinde karşılaşılan zorluklar ve yerel halkın devlet otoritesine olan güveninin sarsılması, uzun vadede bölgedeki istikrarı tehdit eden temel unsurlar haline gelmiştir. Bu noktada, devletin paramiliter yapılarla ilişkisini nasıl düzenlediği ve denetlediği, bölgesel güvenlik ve toplumsal barış açısından kritik bir belirleyici olmuştur.

Uluslararası boyutta ise, Suriye'deki paramiliter grupların faaliyetleri, bölgesel aktörlerin ve küresel güçlerin stratejik çıkarları ile doğrudan bağlantılıdır. Bu grupların desteklenmesi ya da kontrol altında tutulması için uluslararası toplumun oynadığı roller, çatışmanın seyri ve sınır güvenliği dinamikleri üzerinde doğrudan etki yaratmıştır. Ancak uluslararası hukukun

bu tür yapılar karşısında yetersiz kalması, insan hakları ihlallerinin yaygınlaşmasına ve hukuki boşlukların derinleşmesine neden olmuştur. Bu durum, bölgesel güvenlik mimarisinin yeniden yapılandırılmasını, uluslararası iş birliği mekanizmalarının güçlendirilmesini ve çok taraflı yaklaşımların hayata geçirilmesini zorunlu kılmıştır.

Politika önerileri bağlamında, sınır güvenliğinin sağlanması için paramiliter yapıların devlet otoritesi ile uyum içinde çalışmaları esastır. Bu doğrultuda, bu grupların resmi güvenlik güçleriyle koordinasyonu artırılmalı, yetenekleri ve kapasiteleri devlet politikalarıyla entegre edilmelidir. Yerel yönetimlerin ve toplulukların da bu sürece aktif katılımı sağlanmalı, toplumsal meşruiyet ve destek artırılmalıdır. Böylelikle, sadece askeri bir güvenlik anlayışı değil, aynı zamanda sosyal ve siyasi güvenlik mekanizmaları da oluşturulabilir.

Uluslararası iş birliği ise sınır güvenliğinde başarı için vazgeçilmezdir. Bölgesel aktörler ve uluslararası kuruluşlarla istihbarat paylaşımı, sınır ötesi suçlarla mücadele ve kaçakçılık gibi sorunlara karşı ortak politikalar geliştirilmelidir. Diplomatik ilişkilerin güçlendirilmesi, paramiliter yapıların kontrol altına alınmasında ve denetlenmesinde etkin sonuçlar doğuracaktır. Aynı zamanda, toplumsal algıyı olumlu yönde değiştirmek amacıyla kapsamlı eğitim ve bilinçlendirme programları hayata geçirilmelidir. Bu tür kamu diplomasisi faaliyetleri, paramiliter grupların şiddet içermeyen rollerini ön plana çıkarırken, aşırılık yanlısı faaliyetlere karşı toplumsal direnç geliştirilmesini sağlayabilir.

Geleceğe dönük perspektifler incelendiğinde, Suriye'de paramiliter yapıların sınır güvenliği üzerindeki etkilerinin artmaya devam etmesi muhtemeldir. Finansal ve askeri desteklerin sürdüğü, bölgesel rekabetin keskinleştiği bir ortamda, bu yapıların güçlenmesi ve bölgedeki karmaşık güvenlik dinamiklerinin daha da içinden çıkılmaz bir hal alması beklenebilir. Ancak uluslararası toplumun koordineli ve etkin bir strateji geliştirmesi, bölgesel iş birliği mekanizmalarının güçlendirilmesi ve devletlerin paramiliter yapılar üzerindeki denetiminin artırılması halinde, daha istikrarlı bir güvenlik ortamı tesis edilebilir.

Olası senaryolar çerçevesinde, bir yandan paramiliter güçlerin artan etkisi sınır güvenliği alanında yeni tehditler oluşturabilirken, diğer yandan devletlerin merkeziyetçi politikalarla bu grupların faaliyetlerini daha sıkı kontrol altına alması farklı sonuçlar doğurabilir. Üçüncü senaryo ise, uluslararası güçlerin bölgedeki güvenlik stratejilerine doğrudan müdahalesi ve paramiliter gruplar üzerindeki etkilerinin artmasıdır. Bu senaryoların her biri, farklı risk ve

fırsatlar barındırmakta olup, bölgesel ve küresel güvenlik politikalarının dinamik bir şekilde yeniden şekillenmesini gerektirmektedir.

Sonuç olarak, Suriye'deki paramiliter yapılar sınır güvenliği alanında çok yönlü bir rol oynamakta ve bu durum, sadece bölgesel güvenlik bağlamında değil, uluslararası hukuk, insan hakları ve politika oluşturma süreçlerinde de derin etkiler yaratmaktadır. Bu yapıların faaliyetlerinin kontrollü, denetlenebilir ve devlet politikalarıyla uyumlu hale getirilmesi, uzun vadede kalıcı barış, istikrar ve sosyal uyum için hayati önemdedir. Sınır güvenliği stratejilerinin yeniden tasarlanması, paramiliter grupların sosyal ve siyasi boyutlarıyla birlikte ele alınmalı, çok aktörlü ve çok disiplinli yaklaşımlar geliştirilmelidir. Böylece Suriye ve benzeri çatışma bölgelerinde sürdürülebilir güvenlik ortamları oluşturulabilir, toplumsal barış ve uluslararası istikrar güçlendirilebilir.

7. KAYNAKLAR

Acun, C., & Keskin, B. (2016, Şubat). *PKK'nın Kuzey Suriye örgütlenmesi: PYD-YPG*. SETA Yayınları.

Adal, L. (2021, February). *Organized crime in the Levant: Conflict, transactional relationships and identity dynamics*. Global Initiative Against Transnational OrganizedCrime. https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/03/Organized-Crime-in-the-Levant-Conflict-transactional-relationships-and-identity-dynamics-GITOC.pdf

Adamson, F. B. (2023). Re-spatialising migration governance: From 'multi-level'to 'ent angled'. *International Migration*, *61*(6), 3-14.https://doi.org/10.1111/imig.13138

Akengin, H., & Yaşar, A. (2018). Suriye'nin jeopolitik konumu bağlamında Suriye-Rusya ilişkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 25–57.

Akgül, M., & Görgün Akgül, Ç. (2025). Emperyal güçlerin Suriye politikalarında Kürtlerin rolü. *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (44), 24–49.

Akgül, N. P. (2020). *İran'ın Levant'taki izdüşümü: Hizbullah*. İran Araştırmaları Merkezi. Retrieved from https://iramcenter.org//d_hbanaliz/iranin-levanttaki-izdusumu-hizbullah_1.pdf

Akman, Ş. T. (2012). Roma antikitesinde sosyal politik ekonomik değişimlerin hukuksal yapı ve kamu düzeni üzerindeki etkileri. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi,* 2(2), 89-107.

Aktaş, M. (2018). Arap ayaklanmaları ve sosyal medyanın rolü. *Journal Of International Social Research*, *11*(61).https:/doi.org/ 10.17719/jisr.2018.2912

Akyol, Y. (2018). Halk haçlı Seferleri. *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *1*(1), 83-94.

al Achi, A. (2020, 18 Ağustos). Civil society is the last line of defence against HTS in northwest Syria. *Kalam* (Chatham House). https://kalam.chathamhouse.org/articles/civil-society-is-the-last-line-of-defence-against-hts-in-northwest-syria/ Erişim tarihi: 23 Haziran 2025.

Alemdar, H. (2025). Terör örgütü PKK'nın iletişim stratejisi: Medya organları, haberler ve sosyal medya paylaşımları üzerinden bir değerlendirme. *Avrasya Dosyası*, 15(2), 84-105.

Algedik, İ., & Aliyev, P. (2023). Suriye İç Savaşı'nın Türkiye'nin göç politikasına etkileri. *Uluslararası İlişkiler Ve Politika Dergisi,* 3(1), 1-13.

Al Jazeera Türk. (2017). *Özgür Suriye Ordusu*. https://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/ozgur-suriye-ordusu. Erişim Tarihi: 26 Haziran 2025.

Ali, A. A. K. (2015). The security gap in Syria: Individual and collective security in 'rebel-held' territories. *Stability: International Journal of Security & Development*, 4(1), Article 40, 1–20. https://doi.org/10.5334/sta.gd

Al-Mansour, H. (2023, August 7). *Illegal firearms trade booms in northwest Syria*. The New Arab.https://www.newarab.com/features/illegal-firearms-trade-booms-northwest-syria. Erişim tarihi: 22 Haziran 2025.

al-Mousa, A. A. H. (2023, October 24). *The Syrian conflict and the loss of national identity*. Covid Collective. https://www.covid-collective.net/the-syrian-conflict-and-the-loss-of-national-identity/

Al-Sharq al Awsat. (2022, 17 Nisan). Kamışlı'da SDG ile rejim güçleri arasında yükselen tansiyon Hmeymim Hava Üssü'nün arabuluculuğuyla düştü [Haber]. *Al Sharq al Awsat*. https://turkish.aawsat.com/home/article/3597066/kam%C4%B1%C5%9Fl%C4%B1da-sdg-ile-rejim-g%C3%BC%C3%A7leri-aras%C4%B1nda-y%C3%BCkselen-tansiyon-hmeymim-hava-%C3%BCss%C3%BC?page=4. Erişim tarihi: 1 Temmuz 2025.

Al-Qarawee, H. H. (23 Nisan 2014). Iraq's sectarian crisis: A legacy of exclusion. Malcolm H. Kerr Carnegie Middle East Center, Carnegie Endowment for International Peace. Retrieved from Carnegie Endowment website Erişim: 2 Temmuz 2025,

Amir,S.R.(2024,December9).ThegeostrategicimportanceofSyria:Geography,power,andglobalinfluence–Analysis.EurasiaReview.https://www.eurasiareview.com/09122024-the-geostrategic-importance-of-syria-geography-power-and-global-influence-analysis/ Erişim Tarihi: 15 Haziran

Altun, F. (2021, 3 Mayıs). Türkiye gerçekçi ve insani göçmen politikasıyla dünyaya örnek oldu. *TRT Haber*. https://www.trthaber.com/haber/gundem/iletisim-baskani-altun-turkiye-insani-gocmen-politikasiyla-dunyaya-ornek-oldu-649032.html.Erişim tarihi: 23 Haziran 2025.

Amir, S. R. (2024, December 9). *The geostrategic importance of Syria: Geography, power, and global influence – Analysis*. Eurasia Review. https://www.eurasiareview.com/09122024-the-geostrategic-importance-of-syria-geography-power-and-global-influence-analysis/

Anadolu Ajansı. (2023, 17 Ağustos). Sınırın sıfır noktasındaki birlikler düzensiz göçle mücadelede ileri teknolojiden yararlanıyor. https://www.aa.com.tr/tr/savunma-sanayisi/sinirin-sifir-noktasindaki-birlikler-duzensiz-gocle-mucadelede-ileri-teknolojiden-yararlaniyor/2969258. Erişim tarihi: 23 Haziran 2025.

Anadolu Ajansı. (2024, 15 Şubat). *Terör örgütü PKK/YPG, Şara'nın geçiş dönemi cumhurbaşkanı ilan edildiği toplantıya karşı çıktı*. Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/teror-orgutu-pkk-ypg-saranin-gecis-donemi-cumhurbaskani-ilan-edildigi-toplantiya-karsi-cikti/3469718. Erişim tarihi: 22 Haziran 2025.

Aras, H. (2019). [Makale başlığı]. *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences*, 6(39), 462-469. https://doi.org/10.16990/SOBIDER.5163

Aras, F. Ç. (2023). Türkiye'de yeni sınır güvenliği paradigması: Göç, güvenlik ve göç yönetimi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 61, 469–487.https://doi.org/10.53568/yyusbed.1347595

Arjona, A. (2016). *Rebelocracy: Social order in the Colombian civil war*. Cambridge University Press.

Arosoaie, A. M. (2015, 4 Aralık). *Shi'ite militias in Syria and Iraq: Proliferating the sectarian conflict* (RSIS Commentary No. 265). S. Rajaratnam School of International Studies. https://www.files.ethz.ch/isn/195218/CO15265.pdf

Ataman, M. (2012). Suriye'de iktidar mücadelesi: Baas rejimi, toplumsal talepler ve uluslararası toplum (s. 6–55). *SETA Araştırma Raporu.*

Ateş, D. (2009). Uluslararasi ilişkiler disiplininin oluşumu: İdealizm/realizm tartışması ve disiplinin özerkliği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, *10*(1), 11-25.

Atlantic Council. (2021, December 8). *Governing Rojava: Layers of legitimacy in Syria* [Blog post]. Atlantıc Councıl Syria Source. https://www.atlanticcouncil.org/blogs/syriasource/pyd-governance-in-northeastern-syria/. Erişim Tarihi: 22 Haziran 2025

Atlıoğlu, Y. (2006, January 4). Suriye Arap Cumhuriyeti'nin etnik ve dini yapısı [Blog yazısı].*WordPress.*https://yasinatlioglu.wordpress.com/2006/01/04/suriye-arap-cumhuriyetinde-etnik-ve-dini-yapi/ Erişim tarihi: 26 Haziran 2025.

Atlıoğlu, Y. (2018). Suriye iç savaşı ve müzmin toplumsal çatışma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, *73*(1), 129-156. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002492

Aydeniz, S., & Sarıkaya, B. (2021). Göçmen çocuklarin eğitiminde yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, *50*(1), 385-404. https://doi.org/10.37669/milliegitim.959700

Aydın, M. (2004). Uluslararası ilişkilerin "gerçekçi" teorisi: kökeni, kapsamı, kritiği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, *1*(1), 33-60.

Aydın, Ş. (2019). *Çatışma dönemlerinde sosyal medyada görsel propaganda savaşı: Suriye rejiminin askerî propaganda faaliyetleri örneği*. [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.

Azizi, H. (2023). *Syria's militias: Continuity and change after regime survival*. ISPI Commentary.https://www.ispionline.it/en/publication/syrias-militias-continuity-and-change-after-regime-survival-121931
Erişim tarihi: 24 Haziran 2025.

Babahanoğlu, V. (2023). Suriye krizi ve dış politika: Türkiye ve Rusya arasında geçişken ilişkiler. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (59), 407-421. https://doi.org/10.30794/pausbed.1324444

Bağlama, M. E. (2020). Suriye'nin etnik-dini yapısının siyasi tarihe ve iç savaşa etkileri [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Marmara Üniversitesi

Bağlıoğlu, A. (2013). Suriye'de mezhep hareketlerinin güncel siyaset üzerine etkileri. e-*makâlât Mezhep Araştırmaları*, VI(2), 495-523.

Bakeer, A. H. (2013). *Hizbullah'ın Suriye'deki askeri operasyonları ve olası yansımaları*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), *Analiz*, (22).

Balcı, Ç. (2024, 28 Ağustos). Sektopolitik ve paramilitarizm: Ulster'den Kerbela'ya. *Fokus+*https://www.fokusplus.com/odak/sektopolitik-ve-paramilitarizm-ulsterden-kerbelaya Erişim tarihi: 25 Haziran 2025.

bassamalahmed. (2020, December 1). *Racial discrimination in the Syrian constitution*. Syrians for Truth and Justice. https://stj-sy.org/wp-content/uploads/2020/12/Racial-Discrimination-in-the-Syrian-Constitution.pdf

Baylıs, J. (2008). Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi,* 5(18), 69-85.

Bayoğlu, Ayşe Hande Erinç. 2020. *Suriye'deki etnik ve mezhepsel yapıların çatışmalardaki rolü*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı]

Baysal, B., & Lüleci, Ç. (2015). Kopenhag okulu ve güvenlikleştirme teorisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi,* 11(22), 61-96.

BBC Türkçe. (2011, 29 Nisan). *Suriye'de gösteriler sertleşiyor: Humus ve Dera'da çatışmalar devam ediyor.* https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/04/110429_syria Erişim tarihi: 5 Temmuz 2025.

BBC Türkçe. (2018, 30 Ocak). *Özgür Suriye Ordusu nedir: 2011'den 2018'e örgütün yaşadığı dönüşüm*. https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42862756 Erişim tarihi: 27 Haziran 2025.

BBC Türkçe. (2018, 26 Ocak). Suriye'de aktörlerin kontrol haritası [Harita]. BBC. https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42718343 Erişim tarihi: 28 Haziran 2025

BBC Türkçe. (2024, 30 Aralık). *2024'te Türkiye'nin yakın çevresinde güç dengeleri nasıl değişti?* BBC News Türkçe. Erişim adresi: https://www.bbc.com/turkce/articles/cq8q70n1npjo

BBC News Türkçe. (2019, 25 Ekim). YPG: Yerel bir örgütten, NATO ülkelerinin desteklediği bir güce nasıl dönüştü? https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50180068 Erişim tarihi: 22 Haziran 2025.

Bedirhan, Y. (2018). *Ortaçağ tarihi* (3. bs.). Ankara: Eğitim Yayınevi.

Biçen Gören, K. B. (2023). Sınır güvenliği paradigmalarının değişimi ekseninde Türkiye'nin sınır güvenliği. *Uluslararası Güvenlik ve Strateji Dergisi*, 25(1), 30–50. https://doi.org/10.54627/gcd.1284588

Bilgetürk, İ. (2018). İran'ın Suriye politikası bağlamında Şiilik ve Şii milisler. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 398–438

Bigo, D. (2002). Security and immigration: Toward a critique of the governmentality of unease. *Alternatives*, *27*(1_suppl),63-92. https://doi.org/10.1177/03043754020270S105

Bilgin, İ. (2019). Suriye iç savaşında küresel ve bölgesel güçlerin kesişen müdahaleleri: Nedenler, yöntemler ve zamanlama. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi*, 2(1), 1-19.

Bojicic-Dzelilovic, V., & Turkmani, R. (2018). *War economy, governance and security in Syria's opposition-controlled areas. Stability: International Journal of Security and Development, 7*(1), Article 5. https://doi.org/10.5334/sta.569

Borkena. (2024, 19 Aralık). *The Turkey-Syria border crisis: Military buildup and its implications for Kurdish regions*. Borkena https://borkena.com/2024/12/19/the-turkey-syria-border-crisis-military-buildup-and-its-implications-for-kurdish-regions/. Erişim tarihi: 23 Haziran 2025

Bozkurt, K. (2018). Suriye iç savaşı: Savaşın yarattığı mültecilik akınının Türkiye ve Avrupa Birliği'ne yansımaları. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 57-70.

Brauch, H. G. (2008). Güvenliğin yeniden kavramsallaştırılması: Barış, güvenlik, kalkınma ve çevre kavramsal dörtlüsü (Z. Arkan, Çev.). *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), 1–47.

Burckhardt, J. (1974). *İtalya'da Rönesans Kültürü I*, (Alman Klasikleri: 88, çeviri: B. S. Baykal). Şereflikoçhisar: Devlet Kitapları.

Burchfield, E. (2024, January 10). The commune system: A look at local PYD governance in northeastern Syria. Atlantic Council. https://www.atlanticcouncil.org/blogs/syriasource/the-commune-system-a-look-at-local-pyd-governance-in-northeastern-syria/ Erişim tarihi: 28 Haziran 2025.

Buzan, B. (1991). New patterns of global security in the twenty-first century. *International Affairs*, *67*(3), 431–451

Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.

Bülbül, B. (2019). *Aydınlanma Çağı Düşünürlerinde Güvenlik Anlayışı: Hobbes, Locke ve Rousseau'da Güvenlik Kavramının Karşılaştırmalı Analizi* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.

Büyükkaymaz, S. (2021). *Arap Baharı Sonrasında Türkiye–Suriye Sınır Güvenliği* [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi

Cambanis, T., Esfandiary, D., Ghaddar, S., Hanna, M. W., Lund, A., & Mansour, R. (2019). *Hybrid actors: Armed groups and state fragmentation in the Middle East* [PDF]. The Century Foundation. **https://productiontcf.imgix.net/app/uploads/2019/11/15165406/TheCenturyFoundation_HybridActors.pdf**

Carey, S. C., & Mitchell, N. J. (2016). Pro government militias and conflict [Author manuscript].UCLDiscovery.https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1524197/1/Pro%20Government%20Militias%20and%20Conflict-web-version.pdf

Carey, S. C., Mitchell, N. J., & Lowe, W. (2013). States, the Security Sector, and the Monopoly of Violence: A New Database on Pro-Government Militias. *Journal of Peace Research*, 50(2), 249–258. https://doi.org/10.1177/0022343312464881

Central Intelligence Agency. (2023). *Syria*. The World Factbook. Retrieved July 3, 2025, from https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/syria/

Chatham House. (2024, Kasım). *How supply chains fuel transnational conflict in the Middle East*. Erişim: https://www.chathamhouse.org/2024/11/how-supply-chains-fuel-transnational-conflict-middle-east Erişim Tarihi: 21 Haziran 2025.

COAR Global. (2020, 30 Eylül). *The Syrian economy at war: Armed group mobilization as livelihood and protection strategy*. COAR Global.

Coşkun, İ. (2003). Modernliğin kaynakları: Rönesans üzerine bir değerlendirme. *İstanbul University Journal of Sociology*, *3*(6), 45-70.

Council on Foreign Relations. (2024, December 20). Syria's civil war: The descent into horror. *Council on Foreign Relations (CFR)*. https://www.cfr.org/article/syrias-civil-war-descent-horror (Erişim tarihi: 26 Haziran 2025)

Council of the European Union. (2025, June 23). *Syria: Council approves conclusions*. https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/06/23/syria-council-approves-conclusions/ (Erişim tarihi: 2 Temmuz 2025)

Çağlar, M.T., & Aksu, F. (2019). Suriye Krizinde Aktörler, Uyuşmayan Talepler ve Çatışan Çözümler. *International Journal of Social Inquiry*, 12(2), 507–544 https://doi.org/10.37093/ijsi.659009.

Çakmaktaş, N., & Dönertaş, M. (2025). "Suriye iç savaşında ortaya çıkan yerel cihadi grupların konumlandırılması meselesi". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1.1-26. https://doi.org/10.51702/esoguifd.1576360

Çelik, F. (2022). Ortaçağ Avrupası'nda hıristiyanlığın siyasal düşünce karşısındaki yeri ve önemi: Patristik felsefenin siyasal düşünce üzerindeki etkisi. *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, *5*(2), 305–316. https://doi.org/10.48120/oad.1173619

Çelik, S. (2021). Suriye iç savaşı özelinde uluslararası siyasal sistem analizi. *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Dergisi,* 1(1), 46-63.

Çelik, F., & Yücel Batmaz, N. (2023). Türkiye'de göç yönetiminde sivil toplum kuruluşlarının rolü. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(29), 218-230.

Çoban Öztürk, E. (2022). Çatışma çözümleri ve uzlaşma süreçlerinde kimlik: Suriye'de mezhepsel kimlikler ve çatışma sonrası Suriye. Ortadoğu Etütleri, 14(1), 49–77.

Çona, Ö. (2018*). Suriye krizinde uluslararası güç mücadelesi: Vekalet savaşları*[Yüksek lisans tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Mülga Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE)]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Congressional Research Service. (2017, August 21). *Domestic terrorism: An overview* (CRS Report No. R44921). Library of Congress. https://www.congress.gov/crs-product/R44921

Daban, C. (2017). Uluslararası ilişkilerde teorik tartışmaların yönteme etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017(2), 190-227. https://doi.org/10.33905/bseusbed.592734

Dadparvar, S., & Parto, A. (2025). Great powers, the arming of non-state groups, and the prolongation of armed conflicts in the Middle East. *Asian Review of Political Economy*, 4(1), 1–22.

Deewanee, A. (2022). The Democratic union party (PYD) and People's protection units (YPG) in Turkish official discourse. *World Affairs*, *185*(1), 59-90.

Demir, C. (2018). *Suriye'de kara kışa dönen Arap Baharı: Küresel ve bölgesel güçlerin yönetimindeki vekalet savaşı* [Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Demir, E. M. (2021). Demir, E. M. (2021). Türkiye'nin Suriye politikası bağlamında TSK'nın Suriye'deki sınır ötesi harekâtlarının nedenleri ve sonuçları. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, *5*(2), 541–580.

Demir, T. (2023). Terör, otonomi ve aktörlük: PYD ve sivil savaş kaynaklı siyasal fırsatların kullanımı. *Ortadoğu Etütleri,* 14(2), 149. https://doi.org/10.47932/ortetut.1129996

Demirdüzen, S., & Özcan, M. S. Ö. (2021). Devlet desteğinin saldırgan devlet dışı aktörler üzerindeki etkisi: ABD desteği ve naip savaş örneği olarak Suriye İç Savaşı. *Gazi Akademik Bakış*, 15(29), 221–242. https://doi.org/10.19060/gav.1035517

Demirel, G. (2017). Terör örgütlerinin kimlik inşasında etkisi: PYD-YPG ve Suriye'de Kürt kimliği. *Ulisa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, *1*(1), 25-41.

Demirel, E. (2019). Güç dengesi teorisi perspektifinden Birleşmiş Milletler. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *4*(2), 575–601. https://doi.org/10.33905/bseusbed.592734

Dick, S. (2019). *The Arms Trade and Syria*. *Georgetown Journal of International Affairs*. Erişim: https://gjia.georgetown.edu/2019/09/02/the-arms-trade-and-syria/. Erişim Tarihi: 21 Haziran 2025.

Dieckhoff, A., & Jaffrelot, C. (Yay. Haz.). (2022). *Milliyetçiliği yeniden düşünmek: Kuramlar ve uygulamalar* (D. Çetinkasap, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Divan Araştırma ve Eğitim Derneği. (2023, 25 Eylül). *Ürdün Haritalama Çalışması* [Harita]. Divan Araştırma ve Eğitim Derneği. https://www.divandernegi.com.tr/2023/09/25/urdun-haritalama-calismasi-2/ Erişim tarihi: 28 Haziran 2025

Doğan, C. (2012). *2000–2010 Türkiye-Suriye ekonomik ve ticari ilişkiler* (Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü). Marmara Üniversitesi Tez Merkezi.

Çığır Dikyol, D. Ç. (2021). Antik Roma'da bir statü göstergesi olarak eğitim. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *23*(3), 1025-1051. https://doi.org/10.16953/deusosbil.857266

Duman, B. (2025, 14 Mart). Suriye'de yeni dönem bölgesel entegrasyonu güçlendiriyor. Anadolu Ajansı Analiz. https://www.aa.com.tr/tr/analiz/suriyede-yeni-donem-bolgesel-entegrasyonu-guclendiriyor/3509386 Erişim tarihi: 23 Haziran 2025.

Duran, B., İnat, K., & Caner, M. (Ed.). (2016). *Türk Dış Politikası Yıllığı 2016*. SETA. https://tdpyilligi.setav.org/tdp/turk-dis-politikasi-yilligi-2016.pdf

Duran, B., & Ulutaş, U. (2017). Türkiye'nin DEAŞ'la mücadelesinin kritik dönemeçi: Fırat Kalkanı Harekatı. In B. Duran & U. Ulutaş (Ed.), Türk Dış Politikası Yıllığı 2016 (ss. 11–30). SETA Yayınları

Ebrahim, N. (2024, 14 Kasım). *UN issues warning over Israel's military activities in the Golan Heights*.CNN. Erişim Tarihi:1 Temmuz 2025,

Ebrem, İ. S. (2021). Suriye krizinin etki alanındaki ülke: Lübnan. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(3), 2076-2090. https://doi.org/10.33206/mjss.890053

EDAM. (2019, 7 Kasım). *Kuzey Suriye güvenlik durumu–07.11.2019*. Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi. https://edam.org.tr/acik-kaynakli-istihbarat-ve-savunma-analizleri/kuzey-suriye-guvenlik-durumu-07-11-2019 Erişim tarihi: 17 Haziran 2025.

el-Ahmed, S. (2025, 2 Temmuz). *Russia's military presence in post-Assad Syria: A growing security liability undermining stability*. Middle East Institute. https://www.mei.edu/publications/russias-military-presence-post-assad-syria-growing-security-liability-undermining Erişim tarihi: 5 Temmuz 2025

Ercan, M. (2025, 13 Ocak). *Fransa ve Almanya'nın Suriye'deki stratejik yönelimleri: Şam ziyareti* [Analiz]. ANKASAM – Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi. https://www.ankasam.org/anka-analizler/fransa-ve-almanyanin-suriyedeki-stratejik-yonelimleri-sam-ziyareti/ Erişim tarihi: 5 Temmuz 2025.

Erdoğan, M. M. (2024). *Suriyeliler Barometresi 2023: Suriyelilerle uyum içinde yaşamanın çerçevesi*. UNHCR Türkiye. https://www.unhcr.org/tr/sites/tr/files/2025-004/suriyeliler_barometresi_2023_1.pdf

Ergen, F. (2020). *Kuzey Suriye jeopolitiğinde Zeytin Dalı Harekatı: Önemi ve sonuçları* [Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi]. YÖK Tez Merkezi.

Ergezen, T., & Oğuz, C. U. (2020). Soğuk savaş döneminde Latin Amerika ve Türkiye'de ordunun siyasetteki rolü. Novus Orbis: *Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2(2), 131-152.

Erkmen, S. (2016, 9 Aralık). Suriye iç savaşının Türkmenler üzerindeki etkileri. *Anadolu Ajansı.*https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/suriye-ic-savasinin-turkmenler-uzerindeki-etkileri/702594 Erişim tarihi: 22 Haziran 2025.

Erol, M. S., & Çelik, K. E. (2018). ABD'nin Suriye politikasında vekil aktör olarak terör örgütleri: YPG örneği. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 14–45.

Eskioğlu, R. (2019). Arap baharına kadar Türkiye-Suriye ilişkileri. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 70-80.

Euronews. (2025, 24 Mayıs). Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriye geçici lideri eş-Şara ile İstanbul'da görüştü. https://tr.euronews.com/2025/05/24/cumhurbaskani-erdogan-suriye-gecici-lideri-es-sara-ile-istanbulda-gorustu Erişim tarihi: 7 Temmuz 2025.

Euronews Türkçe. (2024, 8 Aralık). *Suriye güncel haritası: Hangi örgüt hangi bölgeleri kontrol ediyor?* [Harita içeren haber]. https://tr.euronews.com/2024/12/08/suriye-guncel-haritasi-hangi-orgut-hangi-bolgeleri-kontrol-ediyor
Erişim tarihi: 18 Haziran 2025

Fulton, W., Holliday, J., & Wyer, S. (2013, Mayıs). *Iranian strategy in Syria* [Rapor]. AEI's Critical Threats Project & Institute for the Study of War. https://understandingwar.org/sites/default/files/IranianStrategyinSyria-1MAY.pdf
Erişim tarihi: 26 Haziran 2025

Gade, E. K., Hafez, M. M., & Gabbay, M. (2019). Fratricide in rebel movements: A network analysis of Syrian militant infighting. *Journal of Peace Research, 56*(3), 321–335. https://doi.org/10.1177/0022343318806940

Giddens, A. (2008). *Ulus, devlet ve şiddet* (1. baskı). Kalkedon Yayınları.

Global Initiative Against Transnational Organized Crime. (2016, November). *The nexus of conflict and illicit drug trafficking: Syria and the wider region*. Geneva

Peacebuilding Platform. https://globalinitiative.net/analysis/the-nexus-of-conflict-and-drug-trafficking-in-syria/ Erişim tarihi: 24 Haziran 2025.

Gök, A. (2021). Vekâlet savaşlarında istihbarat örgütlerinin rolü: Kudüs gücü örneği. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi,* 6(3), 728-747.https://doi.org/10.30784/epfad.1004319

Güdekli, D. (2022). *Uluslararası hukuk bağlamında insani müdahale: NATO'nun Libya müdahalesi* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ortadoğu ve Afrika Çalışmaları Bilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi.

Gül, M. (2020). *Orta Çağ Avrupa Tarihi.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Güler, D. (2020). *Suriye'de dini ve etnik yapı makalesi*. İstanbulMarka Bilim Topluluğu. https://istanbulmarka.science/suriyede-dini-ve-etnik-yapi-makalesi/

Gülşen, H. (2017, 20 Şubat). *Suriye'deki Rus özel güvenlik şirketleri*. Al Jazeera Türk. https://www.aljazeera.com.tr/gorus/suriyedeki-rus-ozel-guvenlik-sirketleri
Politikyol. (2023). *Paramiliter yapılar ve Türkiye*. Politikyol. Erişim tarihi: 24 Haziran 2025.

Güneş, C., & Lowe, R. (2015, Temmuz). *The impact of the Syrian war on Kurdish politics across the Middle East* [Araştırma raporu]. Middle East and North Africa Programme,ChathamHouse.https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field_document/20150723SyriaKurdsGunesLowe.pdf

Gümüşçü, O. (2010). Siyasi coğrafya açısından sınırlar ve tarihi süreç içinde Türkiye'de sınır kavramı. *bilig, S, 52,* 79-104.

Günay, E. (2015). Antik Çağ Ekonomileri ve Gelenek ile Çok Tanrılı Dinlerin Etkisinde Oluşan Antik Çağdaki İktisadi Düşüncelerin Özellikleri. *International Journal of Academic Values Studies*, (1), 46-64.

Güven, İ., Deveci Bozkuş, Y., & Ayantaş, T. (2023). *Kısa Orta Çağ Tarihi* (1. basım). Pegem Akademi Yayıncılık. https://depo.pegem.net/9786256357235.pdf

Haid, H. (2024, 6 Şubat). How Syria's vast militia network is eroding state sovereignty. *Al Majalla*.https://en.majalla.com/node/310076/politics/how-syrias-vast-militia-network-eroding-state-sovereignty Erişim tarihi: 26 Haziran 2025.

Harunoğulları, M. (2022). İç savaşlarda enerji (petrol ve doğal gaz) faktörünün etkisi: Suriye örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 31(2), 265-287. https://doi.org/10.51800/ecd.1118079

Harunoğulları, M. (2024). Boru hatları güzergâhı yönünden Suriye'nin enerji jeopolitiği. *Ortadoğu ve Göç*, *14*(2), 52–107. https://doi.org/10.31834/ortadoguvegoc.1569946

Hamidi, İ. (2022, 16 Ağustos). İran neden Suriye'de ABD'nin kullandığı et-Tanf Askeri Üssü'nü hedef aldı? Turkish.aawsat.com. Erişim tarihi: 1 Temmuz 2025.

Haspeslagh, S. & Yousuf, Z. (Ed.). (2015). *Local Engagement with Armed Groups: In the Midst of Violence* (Accord Insight 2). London: Conciliation Resources.

Hatahet, S., & Aldassouky, A. (2022, March 18). Competition, collusion and smuggling: Syria's borders with Turkey and Iraq (Policy Brief No. 2022/16). European University Institute – Middle East Directions Programme. https://cadmus.eui.eu/server/api/core/bitstreams/d16d1b85-d05e-5168-b2c9-0554737efa25/content

Healy, C. (2016, January). How are the war in Syria and the refugee crisis affecting human trafficking? (Policy Brief No. …). ICMPD. Erişim: https://ctic.iom.int/en/resources/how-are-war-syria-and-refugee-crisis-affecting-human-trafficking

Hellmüller, S. (2020). Meaning-making in peace-making: The inclusion norm at the interplay between the United Nations and civil society in the Syrian peace process. *Swiss Political Science Review*, 26(4), 481–497. https://doi.org/10.1111/spsr.12413

Hinnebusch, R. (2020). *Syria: Revolution from above.* Routledge.

Holmes, A. A. (2020). Arabs across Syria join the Kurdish-led Syrian Democratic Forces: A profile of Arab recruits from Aleppo, Al-Hasakah, Deir Ezzor, Homs, Ras al-Ayn and Raqqa. *Middle East Report*, (295), Summer 2020. https://merip.org/2020/08/arabs-across-syria-join-the-kurdish-led-syrian-democratic-forces-295/

Human Rights Watch. (2011, June). We've never seen such horror: Crimes against humanity by Syrian security forces [PDF]. Human Rights Watch. https://www.hrw.org/report/2011/06/01/weve-never-seen-such-horror/crimes-against-humanity-syrian-security-forces

Human Rights Watch. (2012). *World report 2012: Syria*. Retrieved from https://www.hrw.org/world-report/2012/country-chapters/syria

ICMPD. (2017, Ekim 18). *Vulnerabilities to trafficking among people fleeing the Syrian conflict*. International Centre for Migration Policy Development. https://www.icmpd.org/news/archive/vulnerabilities-to-trafficking-among-people-fleeing-the-syrian-conflict
Erişim tarihi: 21 Haziran 2025

IEMed – Institut Europeu de la Mediterrània. (2017, June 1). *The crisis in Syria and Islamist groups* [Event page]. https://www.iemed.org/events/la-crisi-a-siria-i-els-grups-islamistes/ Erişim tarihi: 26 Haziran 2025.

IEMed – Institut Europeu de la Mediterrània. (2025). *Refugee return and the future of Syria post-Assad*. https://www.iemed.org/publication/refugee-return-and-the-future-of-syria-post-assad/ Erişim tarihi: 5 Temmuz 2025.

International Organization for Migration (IOM). (2022). *World Migration Report 2022: Human Trafficking on Migration Routes*. https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022-chapter-10 Erişim tarihi: 22 Haziran 2025.

Independent Türkçe. (2024, 7 Ocak). *Ürdün–Suriye sınırında çatışma: 5 kaçakçı öldürüldü*. Erişim: https://www.indyturk.com/node/687901 Erişim Tarihi: 21 Haziran 2025.

Işık, R. (2025). PKK terör örgütünün siyasallaşma çabalarına Suriye iç savaşının etkileri: PYD örneği. Küresel Politika Çalışmaları Dergisi, 2(1), 71–86. https://doi.org/10.29329/kurepol.2025.1302.5

İrdem, İ., Zengin, Ü. N., Gören, B. B., & Uzun, M. (2020). *Türkiye'deki Suriyeliler ve sınır ötesi güvenli bölge*. Polis Akademisi Başkanlığı. https://cdn2.pa.edu.tr/Upload/Rapor/Dosya/turkiyedeki-suriyeliler-ve-sinir-otesi-guvenli-bolge.pdf

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. (2015, December 2). *Can pazarından hayat savaşına: Zorunlu göç ve sığınmacılar* [Forum 7, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Forumlar Dizisi]. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.

İstanbullu, İ. (2022). Sınır güvenliği mantığı. *Savunma Bilimleri Dergisi*, (42), 223-249. https://doi.org/10.17134/khosbd.1095016

İşbilir, A. C. (2021). Sivil Toplum Kuruluşlarının Barış İnşası Fonksiyonları ve Türk STK'larının Barış İnşa Edici Kapasitesi Üzerine Bir Değerlendirme. Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, 8(2), 85-126. https://doi.org/10.26513/tocd.872229

İşyar, Ö. G. (2017). Suriye İç Savaşı'nda PYD'nin aktörleşmesinin başlıca nedenleri. *Bilge Strateji*, *9*(16), 33–67.

İnanç, Y. S. (2016). Suriye iç savaşı: bir mezhep savaşından ötesi. *Yeni Ortadoğu: Toplum, Siyaset ve Ekonomi Konferansı.* (s.79-95). *İstanbul: Işık Üniversitesi Yayınları.*

İyiekici, B. (2021). Feodalizmden Kapitalizme Geçiş Tartışmalarında Toplumsal Dönüşüm Anlayışının Yeri. Politik Ekonomik Kuram, 5(2), 222-230. https://doi.org/10.30586/pek.986381

Özenir, Z. (2020). *20. yüzyıl Arap milliyetçiliği: Suriye Baas Partisi örneği* (Yüksek lisans tezi, Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). YÖK Tez Merkezi

Kaderli, D. T. (2024). *Suriye iç savaşında İran'ın vekalet savaşı politikası: Irak merkezli vekil gruplar* [Doktara Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.

Kadıoğlu, İ. A. (2020). Suriye İç Savaşı ve Türkiye: Çatışma, güvenlik ve sığınma. OPUS International Journal of Society Researches, 16(29), 2179-2213. https://doi.org/10.26466/opus.714551

Kara, M. E. (2025). Suriye devleti tekrar nasıl inşa edilmeli? *Bozok İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 15–33.

Karaağaç, Y. (2018). Sinir savaşınına aktörleri: Psikolojik harp, psikolojik harekat ve propaganda. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 80–97.

Karabulut, A., & Değer, F. (2015). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşım'a Genel Bakış. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 2(2), 69-79. https://doi.org/10.17336/igusbd.07266

Karadağ, K. (2022, 13 Nisan). Türkiye sınır güvenliğini en üst düzeye çıkarıyor. Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-sinir-guvenligini-en-ust-duzeye-cikariyor/2562663 (Erişim tarihi: 1 Temmuz 2025)

Karadağ, H. N. (2024). Suriyeli göçmenlerin uyum sürecinde etnik kimliğin rolü. *Toplum ve Kimlik Dergisi*, 1(1), 30-48 https://doi.org/10.5281/zenodo.12635181

Karakaş, Ş. (2018). *Arap Baharı sonrası Ortadoğu'da artan mezhepsel rekabetin Suriye üzerindeki etkisi* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi

Karakaya, İ. (2020). Küresel terörizmle mücadele: Yerel, bölgesel ve küresel güçlerin IŞİD ile mücadele politikaları. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 92–108.

Karakoç, E. (2016). Antik dönemlerdeki Grek paralı askerler ve hoplitlerin önemi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* (55), 489-499.

Kardaş, Ş. (2021). Turkey's military operations in Iraq: Context and implications. *Middle East Policy,* 28(3–4), 135–149. https://doi.org/10.1111/mepo.12582

Kasapoğlu, C., & Ergun, F. D. (2013). *Suriye iç savaşı'nın askeri stratejik değerlendirmesi* (EDAM Tartışma Kâğıtları Serisi 2013/6, s. 19). Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi (EDAM).

Kaya, A. (2016). Ülkemize Suriye'den sığınanlar ve onların insan onuru. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi,* (28), 173-206.

Kazel, E., & Bayartan, M. (2021). Türkiye'nin sınır güvenliği: Batı kara sınırları. *TÜBAD*, 6(1), 201–220.

Keyik, M., & Erol, M. S. (2019). Realizme göre güç ve güç dengesi kavramlari. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, *3*(1), 12-49.

Kerman, İ. ve Efegıl, E. (2017).Terör örgütü PKK/PYD'nin Suriye'de izlediği iç savaş stratejisinin değerlendirilmesi. Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 1(2), 162-198.

Khaddour, K., & Tokmajyan, A. (2024). *A fractured border: Syria, Türkiye, and cantonization* [PDF]. Malcolm H. Kerr Carnegie Middle East Center. https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/Khedar_Armenak_V2.pdf

Khatib, L. (2024) "Power Dynamics of Cross-Border Conflict in Lebanon and Syria", *Border Crossing*. London, UK, 14(2), pp. 87–96. doi: 10.33182/bc.v14i2.2871

Khatib, L., & Sinjab, L. (2018). *Syria's transactional state: How the conflict changed the Syrian state's exercise of power*. Chatham House. Retrieved from https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2024-04/2018-10-10-syrias-transactional-state-khatib-sinjab.pdf

Kılıç, Y., & Eser, E. (2019). Mezopotamya kent devletlerinin kuruluş nazariyeleri ve etkin bir faktör olarak din. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, *6*(2), 519-545.

Kıran, A. (2015). Arap Baharı ve Suriye'de demokratik dönüşüm imkânı. Anemon Muş *Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 17-33.

Kirmanj, S. (2014). The Syrian conflict: Regional dimensions and implications. *Journal of International Studies*, *10*, 57–75 https://e-journal.uum.edu.my/index.php/jis/article/view/7948/990

Korgun, İ. (2021). *Suriye İç Savaşı'nın Türkiye'nin sınır güvenliğine etkileri* [Yüksek lisans tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi.

Kutluay, F. (2019). Siyasal otorite kavramının tarihsel seyri. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *7*(2), 1–29.

Köse, G. (2021). 2014 sonrası Suriye iç savaşının Türkiye–ABD ilişkilerine etkileri (676453)[Yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi

Kuzu, R. K. (2021). Ulusal, bölgesel ve küresel güç mücadelesi bağlamında İran'ın Suriye İç Savaşı'ndaki rolü. *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 164-175.

Lund, A. (2019). *Suriye'de Savaş ve Barış*. İletişim Yayınları.

Maguire, D. (2020, 20 Mayıs). *A perfect proxy? The United States–Syrian Democratic Forces partnership*. Virginia Tech Publishing. https://hdl.handle.net/10919/99432 (Erişim tarihi: 27 Haziran 2025)

Mavi, İ. (2022). İnsan hakları bağlamında göçün güvenlikleştirilmesi. *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, *2*(26), 252–268. https://doi.org/10.56074/msgsusbd.1148047

Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. W.W. Norton.

Mepa News. (2023). *Suriye etnik ve dini yapı haritası* [Harita]. https://www.mepanews.com/suriye-etnik-ve-dini-yapi-haritasi-31117h.htm Erişim tarihi: 11 Haziran 2024.

Mepa News. (2024). *BM: Türkiye Suriye'deki muhalif grupları kontrol altına almalı* [Haber]. Mepa News. https://www.mepanews.com/bm-turkiye-suriyedeki-muhalif-gruplari-kontrol-altina-almali-39665h.htm Erişim tarihi: 21 Haziran 2025.

Middle East Institute. (2016, May 5). *Syrian civil society on the front lines against extremism*. MEI. https://www.mei.edu/publications/syrian-civil-society-front-lines-against-extremism (Erişim tarihi: 24 Haziran 2025)

M Miş, N., & Özdemir, Ö. B. (2013). Suriye 2013 [Report]. Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORMER). https://www.ormer.sakarya.edu.tr/uploads/files/suriye_2013.pdf

Morrison, C. (2019). Providing basic services under siege: Preliminary insights from interim councils and medical providers in besieged urban areas of Syria. *Environment and Urbanization*, 31(1), 309–324. https://doi.org/10.1177/0956247818812437

Oğuzhan, M., & Duyar, Z. (2021). Toplum sözleşmesi anlayışının temeli: Machiavelli'de devlet ve birey. *Mecmua*, (11), 455-479. https://doi.org/10.32579/mecmua.786248

Qadri, S. (2024, 8 Eylül). Hezbollah Impact: Lebanon's Domestic Security. DRAS. https://dras.in/hezbollah-impact-lebanons-domestic-security/ Erişim tarihi: 2 Temmuz 2025.

Okalan, E., & İşyar, Ö. G. (2023). İran destekli şii milislerin Suriye iç savaşındaki rolü. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, *8*(16), 13-35.

Onamu, B., & Nyadera, I. N. (2024). *Paramilitary forces, domestic politics and conflict: A case of the Sudan crisis*. *Obrana & Strategie*, 24(1), https:// doi.org/143–158. 10.3849/1802-7199.24.2024.01.143-158

Orallı, L. E., Karakaya, İ., & Atasever, B. (2025). Suriye İç Savaşı (2011–2024) ve Suriye Türkmenleri: Dünü, bugünü ve yarını. *TYB Akademi: Dil, Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (44), 75–98.

Orhan, O., & Haşıl, H. (2020). *Moskova Mutabakatı sonrası Türkiye'nin tehdit değerlendirmesi: Suriye rejimi, YPG/PKK ve radikaller*. ORSAM.

Orhan, O. (2015). Suriye'de Şii milisler ve siyasi çözüm. *Bölgesel gelişmeler değerlendirmesi, ORSAM, Rapor*, (6).

Orhan, Ö. (2019). Suriye'de Şii Milisler ve Bölgesel Güvenlik. *ORSAM*.

Orhan, O. (2025, 2 Ocak). *Suriye'de güvenlik alanında 2025 yılından beklentiler* [Analiz]. Center for Middle Eastern Studies (ORSAM). https://www.orsam.org.tr/tr/suriyede-guvenlik-alaninda-2025-yilindan-beklentiler/ Erişim tarihi: 19 Haziran 2025.

Ozan, E. (2017). Suriye İç Savaşı ve Türkiye'nin değişen güvenlik gündemi. *Baskı, Ankasam: Ankara*.

Öğütcü, N. (2019). *Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtları nezdinde Devletin Paramiliter ve Militer Operasyonlarından Doğan Sorumluluğu* [Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi

Özay, N. (2019). *Suriye iç savaşı ve devlet dışı silahlı aktörlerin sorumluluğu* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.

Özbey, K. (2024). Sınır sosyolojisinin temel kavramları. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, *7*(13), 165-191. https://doi.org/10.35235/uicd.1488661

Özcan, İ. (2019). *Suriye iç savaşı: Neorealist teori çerçevesinden analizi* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi

Özcan, M. (2020). Karma güvenlik ikilemi ve devlet dışı silahlı aktörlerin uluslararası sistemdeki rolü. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 22(2), 226–241.

Özdemir, Ç. (2016). Suriye'de iç savaşın nedenleri: Otokratik yönetim mi, bölgesel ve küresel güçler mi?. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 81-102.

Özensoy, A. U. (2019). 15 ve 16. yüzyıllarda sömürgecilik hareketleri, fiyat devrimi ve sömürgecilik ideolojisi. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 5(3), 819–834. https://doi.org/10.21551/jhf.664516

Özkan, A. (2025). Türkiye'nin terörle mücadelede değişen güvenlik konsepti: Sınırların ötesinde güvenlik. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 10(20), 55-75. https://DOI 10.5281/ZENODO.15762910

Özkan, M. S. (2017). Orta Çağ'da batı dünyasında otoritenin sorumsallığı tarihi ve felsefi bir çözümleme. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 4(8), 94-134.

Özkırımlı, U. (2005). *Milliyetçilik Kuramları* (5. Baskı). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Öztürk, T., & Boyacı, E. (2022). Suriyeli mülteci krizinin Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkisine yansıması: Dünya Sistemleri Analizi Üzerinden Bir Değerlendirme. Alanya Akademik Bakış, 6(1), 1809-1823. https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.1035028

Reuters. (2024, 6 Aralık). *Foreign armies in Syria and how they came to be there*. https://www.reuters.com/world/middle-east/foreign-armies-syria-how-they-came-be-there-2024-12-06/ Erişim tarihi: 26 Haziran 2025.

Reuters. (2025, 27 Şubat). *Syrian Kurdish groups influenced by jailed militant Ocalan*. *Reuters*. https://www.reuters.com/world/middle-east/syrian-kurdish-groups-influenced-by-jailed-militant-ocalan-2025-02-27/ Erişim tarihi: 26 Haziran 2025.

Palicka, O. (2021, February 21). *Impact of regime policies on the rise of sectarian violence: Case of Syria* [PDF]. *E-International Relations.* https://www.e-ir.info/2021/02/21/impact-of-regime-policies-on-the-rise-of-sectarian-violence-case-of-syria/ Erişim tarihi: 26 Haziran 2025.

Polat, D. Ş. (2020). Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki askeri harekâtının amaçları ve sonuçları. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 16(33), 53–96 https://.doı.org:10.17752/guvenlikstrtj.719968

Polat, E., & Kaya, M. (2022). İran'ın Suriye politikası. *Akademik Matbuat*, *6*(1), 1–44

Polis Akademisi. (2022). *Sınır güvenliği raporu*. Polis Akademisi Yayınları. https://cdn2.pa.edu.tr/Upload/Rapor/Dosya/sinir-guvenligi-raporu.pdf

Politikyol. (2025). *Paramiliter yapılar ve Türkiye*. Erişim adresi: https://www.politikyol.com/paramiliter-yapilar-ve-turkiye
Erişim tarihi**:** 22 Haziran 2025

Redzko, I. (2022). *İnsan Ticaretiyle Uluslararası Mücadelede Türkiye'nin Rolü* [Yüksek lisans tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi

Right-wing paramilitarism in Colombia. (2025, June). In *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Right-

wing_paramilitarism_in_Colombia&oldid=123456789 Erişim tarihi: 25 Haziran 2025.

Rukancı, F., & Anameriç, H. (2004). Ortaçağda ilk üniversiteler : Studıum Generale. *Felsefe Dünyası* (39), 170-186.

Sahipkıran Stratejik Araştırmalar Merkezi. (2024). Türkiye-Suriye İlişkilerinde Normalleşme Sürecindeki Gelişmeler ve Karşılaşılan Zorluklar. Erişim: https://www.sahipkiran.org.tr/turkiye-suriye-iliskilerinde/ Erişim Tarihi: 21 Haziran 2025

Salmaşur, Y. E., & Şahin, B. E. (2020). Suriye iç savaşı sonrası yaşanan göç hareketliliğinin Türkiye demografik yapısına yansıması. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 85–103.

Sandıklı, A., & Semin, A. (2012). *Bütün boyutlarıyla Suriye krizi ve Türkiye* (Bilge Adamlar Kurulu Raporu No. 52). BİLGESAM.

Sarı, A. (2023). Çatışma dinamiklerinin etnik kimlikler üzerindeki etkisi: Suriye iç savaşı örneği. *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 181–196. https://doi.org/10.47613/reflektif.2023.99

Secopedia. (2022). *Suriye iç savaşı*. https://www.secopedia.org/kavramlar/bolgesel-guvenlik/suriye-ic-savasi/ Erişim tarihi: 12 Haziran 2025.

Secopedia. (2023). *Mülteciler ve Güvenlik*. https://www.secopedia.org/multeciler-guvenlik Erişim tarihi: 22 Haziran 2025.

Sevinç, H. (2021). Antik Yunan'da siyasal yapı ve Aristo ile Platon özelinde siyasal düşünüş. *Ekonomi İşletme Siyaset Ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 7(2), 209-223.

Sezik, M., & Ağır, O. (2016). Suriye'den Türkiye'ye yaşanan göç dalgasından kaynaklanan güvenlik sorunları. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 95–124. https://doi.org/10.20493/bt.96863

Shakr, M. N. (2023). *The role of U.S. foreign policy towards the Syrian conflict* [PDF]. *Humanities & Natural Sciences Journal*. https://doi.org/10.53796/hnsj464

Sinkaya, B. (2017). İran'ın Suriye stratejisi. *Akademik Ortadoğu, 11*(2), 49-64.

Sivas, T. (Ed.). (2013). *Genel uygarlık tarihi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Siyam, Ş. (2024). Terörizmin küreselleşmesi ve sosyal medya: DEAŞ'ın X'i kullanımı. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 171-190. https://doi.org/10.47140/kusbder.1538443

Small Arms Survey. (2013). Syria's Armed Opposition: Fragmentation and its Effects (Dispatch No. 5). Geneva: Small Arms Survey. Erişim adresi: https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-Dispatch5-Syria-Armed-Opposition.pdf

Solmaz, T. (2024). Hibrit savaş: Tartışmalı bir kavramın anatomisi. *Güvenlik ve İstihbarat Çalışmaları Dergisi*, *2*(2), 109-132.

Söylemez, E., & Varol, C. (2020). Sınır bölgelerinde sosyo-mekânsal etkileşim ve yönetişim: Türkiye örneği. *İdealkent*, 11(29), 140–172. https://doi.org/10.31198/idealkent.704097

Star. (2024, Mayıs 4). *Alınan kararlar sahaya yansımaya başladı: 378 km'lik güvenli hat*. Star Gazetesi. https://www.star.com.tr/guncel/alinan-kararlar-sahaya-yansimaya-basladi-378-kmlik-guvenli-hat-haber-1867035/ Erişim tarihi: 17 Haziran 2025.

Starr, S. (2012, November). The Shabiha militia and the destruction of Syria. *CTC Sentinel*, *5*(11), 12–14. https://ctc.usma.edu/the-shabiha-militia-and-the-destruction-of-syria/

Steenkamp, C. (2025). Captagon and conflict: Drugs and war on the border between Jordan and Syria. *Mediterranean Politics*, *30*(3), 478–502. https://doi.org/10.1080/13629395.2023.2297121

Stratejik Ortak. (2017, Ocak). *Suriye son durum haritası – Ocak 2017* [Harita]. https://stratejikortak.com/2017/01/suriye-son-durum-ocak.html
Erişim tarihi: 17 Haziran 2025

Stratejik Ortak. (2019, 1 Aralık). *Barış Pınarı Harekâtı son durum haritası* [Harita]. https://stratejikortak.com/2019/12/baris-pinari-harekati-haritasi.html
Erişim tarihi: 18 Haziran 2025

Stein, A., & Foley, M. (2016). The YPG-PKK connection [Blog post]. Atlantic Council., https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-ypg-pkk-connection/ Erişim tarihi: 27 Haziran 2025.

Suna, H. (2023). Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme teorisi bağlamında kimlik-güvenlik ilişkisi: Bosna soykırımı örneği (1992-1995). Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM).

Suriye Diyalog Merkezi. (2024). *Suriyeli grupların dış politikasını etkileyen faktörler: Politika yanılsaması*.https://sydialogue.org/tr/suriyeli-gruplarin-dis-politikasini-etkileyen-faktorler-politika-yanilsamasi/ Erişim tarihi: 21 Haziran 2025.

Suriye Gündemi. (2015, 10 Aralık). *Suriye genel durum haritası (10.12.2015)* [Harita]. https://suriyegundemi.com/suriye-genel-durum-haritasi-10-12-2015
Erişim tarihi: 17 Haziran 2025

Suriyegündemi. (2016, 19 Nisan). *Esed saflarında savaşan Suriyeli paramiliter gruplar*. Suriyegündemi. https://www.suriyegundemi.com/esed-saflarinda-savasan-suriyeli-paramiliter-gruplar (Erişim tarihi: 24 Haziran 2025)

Şahin, T. (2025, 11 Şubat). *13 yıl + 12 gün* [Harita]. GZT – Gerçek Hayat. https://www.gzt.com/gercek-hayat/13-yil-12-gun-3792820
Erişim tarihi: 20 Haziran 2025

Şahin, G., & Aydın, A. (2021). Suriye'deki Rus vatandaşı yabancı terörist savaşçıların Rusya'nın iç güvenliğine etkileri. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, *23*(2), 158-177. https://doi.org/10.54627/gcd.951433

Şahin, K. (2024, Eylül 5). PKK ve YPG'nin bölgesel güvenlik üzerindeki etkileri. *Uluslararası Diplomatik İlişkiler, Akademik Araştırmalar ve Eğitim Derneği*. https://udiad.org/pkk-ve-ypgnin-bolgesel-guvenlik-uzerindeki-etkileri/ Erişim tarihi: 4 Temmuz 2025.

Şahiner, M. K., Ayhan, E., & Önder, M. (2021). Yeni sınır güvenliği anlayışında yapay zekâ yönetişimi: Fırsatlar ve tehditler. *Ulisa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, *5*(2), 83-95.

Şen, A. B., & Vural, C. (2014). Suriye iç savaşında göç ve kadın. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 9(17), 1–30.

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2017). *PYD ve Suriye'deki durumu* [Report]. https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/pyd_arapca.pdf

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2022). *PKK/KCK terör örgütünün Suriye kolu: PYD–YPG* [Report].https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/pyd_arapca.pdf

T.C. İletişim Başkanlığı. (2023). *Türkiye'ye Suriye'den çok ciddi bir oranda silah sevkiyatı var iddiasına ilişkin açıklama*. Erişim: https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyeye-suriyeden-cok-ciddi-bir-oranda-silah-sevkiyati-var-iddiasina-iliskin-aciklama Erişim Tarihi: 21 Haziran 2025.

Tabler, A. J. (2024, 16 Ağustos). Countering Iran in East Syria means moderating the SDF [Policy analysis]. *The Washington Institute*. https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/countering-iran-east-syria-means-moderating-sdf Erişim tarihi: 26 Haziran 2025.

Taş, B. (2021). Etkin otorite yokluğunda devlet dışı silahlı aktörlerin insan hakları ihlallerinden doğan sorumluluk halleri. *Ankara Barosu Dergisi*, 79(1), 143-175. https://doi.org/10.30915/abd.931393

Taş, F. N. (2024). *İran'ın Ortadoğu'daki milis güçleri*. Kudüs Çalışma Grubu. https://www.kudusgrubu.org/iranin-milis-gucleri

Tatlı, İ. (2023, 17 Mart). Yerel isyandan uluslararası iç savaşa: 13. yılında Suriye iç savaşı. İNSAMER. https://www.insamer.com/tr/yerel-isyandan-uluslararasi-ic-savasa-13-yilinda-suriye-ic-savasi.html Erişim tarihi: 23 Haziran 2025.

Tatlı, M., & Ağır, O. (2020). Bir hibrit savaş yöntemi olarak terör ve Suriye iç savaşı. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (8), 35-56.

The Carter Center. (2013). *Pro-government paramilitary forces – Syria*. Conflict Resolution Program, The Carter Center. https://www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/conflict_resolution/syria-conflict/pro-governmentparamilitaryforces.pdf

The Editors of Encyclopaedia Britannica. (n.d.). *Syrian Civil War*. In *Encyclopaedia Britannica*. https://www.britannica.com/event/Syrian-Civil-War Erişim Tarihi: 27 Haziran 2025.

T.C. Ticaret Bakanlığı. (2021, 26 Ocak). *Gümrük personelinin teknolojik yardımcıları sınır kapılarında güvenliği üst düzeye taşıyor*. Erişim: https://ticaret.gov.tr/haberler/gumruk-personelinin-teknolojik-yardimcilari-sinir-kapilarinda-guvenligi-ust-duzeye Erişim Tarihi: 21 Haziran 2025.

TRT Haber. (2018, 19 Eylül). *Özgür Suriye Ordusu'na karşı kirli kampanya*. https://www.trthaber.com/haber/dunya/ozgur-suriye-ordusuna-karsi-kirli-kampanya-347839.html (Erişim tarihi: 27 Haziran 2025)

TRT Haber. (2021, 27 Şubat). *Suriye'deki İran milisleri ABD ve İsrail'in hedefinde* [Harita]. TRT Haber. https://www.trthaber.com/haber/infografik/suriyedeki-iran-milisleri-abd-ve-israilin-hedefinde-560521.html
Erişim tarihi: 27 Haziran 2025

TRT Haber. (2021). *Suriye'deki İran milisleri ABD ve İsrail'in hedefinde*. Erişim: https://www.trthaber.com/haber/dunya/suriyedeki-iran-milisleri-abd-ve-israilin-hedefinde-560093.html (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2025).

TRT Haber. (2024, 8 Kasım). Lübnan'ın Suriye sınırında patlama [Harita]. TRT Haber. https://www.trthaber.com/haber/dunya/lubnanin-suriye-sinirinda-patlama-639705.html Erişim tarihi: 28 Haziran 2025

Tuğartimur, M. (2015). *Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda devletin sorumluluğu* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı]. YÖK Tez Merkezi.

Türkiye Araştırmaları Vakfı. (2024, Aralık 12). *Analiz | Suriye iç savaşı*. https://www.turkiyearastirmalari.org/2024/12/12/yayinlar/analiz/analiz-i-suriye-ic-savasi Erişim tarihi: 26 Haziran 2025.

Türkiye Araştırmaları Vakfı. (2025). *Suriye'de etnik ve dini gruplar* (s. 71). Türkiye Araştırmaları Vakfı. https://turkiyearastirmalari.org/wp-content/uploads/2025/04/r_202504_003.pdf

Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü. (2025). *Göç ve mülteci hizmetleri*. Türk Kızılayı. https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/goc-ve-multeci-hizmetleri (Erişim tarihi: 23 Haziran 2025)

Türk, O., & Kıyıcı, H. (2024). Teritoryal düzenden devletleşmeye: Heyet Tahrir El-Şam (HTŞ). *Adam Academy Journal of Social Sciences*, *14*(2), 275-302. https://doi.org/10.31679/adamakademi.1402003

Türkay, H. (2021). Uluslararası hukukta terör eylemlerine karşı kuvvet kullanımı. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi,* (2021), 331–367. https://doi.org/10.18771/mdergi.1038085

Ulutaş, R**.** (2017). *2016 yılında Türk dış politikası: Süreklilik ve değişim*. In Türk dış politikası yıllığı 2016 (Vol. 13). Seta Vakfı. https://tdpyilligi.setav.org/tdp/turk-dis-politikasi-yilligi-2016.pdf

Ulutaş, U. (2012). Suriye Devriminin "Büyük Patlaması". In S. M. Bölme & U. Ulutaş (Eds.), *SETA 2012 Türkiye Yıllığı* (ss. 403-404). SETA Yayınları. https://file.setav.org/Files/Pdf/20130508142455_seta_2012_yilligi_web_low_res.pdf

Ulutaş, U. (2018, 26 Ocak). *ÖSO'ya iftira cehaletten mi kötü niyetten mi?* SETA. https://www.setav.org/dogu-guta/osoya-iftira-cehaletten-mi-kotu-niyetten-mi/ (Erişim tarihi: 27 Haziran 2025)

United Nations. (2024). *Syria common country analysis: 2024 update*. United Nations Country Team Syria. https://syria.un.org/sites/default/files/remote-resources/ca7f1e4849e238a54e3fb37ed5bc9cca.pdf

United Nations Development Programme. (2025). *The impact of the conflict in Syria* [PDF]. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-02/undp-sy-seia-final-24022025_compressed.pdf

Uzan, Y. & Akgül, D. (2022). Türkiye'nin göçmen kaçakçılığı ile mücadelesi ve Suriyeli düzensiz göçmenler üzerine bir değerlendirme. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 6(1), 201–220.

Uzman, N. (2016). Türkiye'nin sınır güvenliği açısından Suriyeli sığınmacılar meselesi. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, 5(15), 135-158.

Ülgen, P. (2010). Ortaçağ Avrupasında feodal sisteme genel bir bakış. *Mukaddime*, 1(1), 1-18. https://doi.org/10.19059/mukaddime.10557

Üngör, U. Ü. (2020). Shabbiha: Paramilitary groups, mass violence and social polarization in Homs. *Violence: An International Journal*, *1*(1), 59–79. https://doi.org/10.1177/2633002420907771

Ünver, H. A. (2017). Militancy governance under state failure: Models of legitimacy contestation in ungoverned spaces. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 13(26), 45–83.

Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. McGraw-Hill.

Waltz, K. N. (2001). *Man, the State and War: A Theoretical Analysis* (2nd ed.). Columbia University Press.

Wehrey, F. (2018, 30 Ekim). *Armies, militias and (re)-integration in fractured states*. Carnegie Endowment for International Peace. https://carnegieendowment.org/posts/2018/12/armies-militias-and-re-integration-in-fractured-states?lang=en Erişim tarihi: 24 Haziran 2025

World Bank. (2022). *Syria Economic Monitor, Spring 2022: Lost generation of Syrians*. International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. https://www.worldbank.org/en/country/syria/publication/syria-economic-monitor-spring-2022-lost-generation-of-syrians
Erişim tarihi: 8 Temmuz 2025

Voller, Y. (2022). Rethinking armed groups and order: Syria and the rise of militiatocracies. *International Affairs, 98*(3), 853–871. https://doi.org/10.1093/ia/iiac047

Yalçın, H. B. (2016). ABD'nin Suriye stratejisi. In H. B. Yalçın & B. Duran (Ed.), *Küresel ve bölgesel aktörlerin Suriye stratejileri* (Stratejik Araştırmalar Serisi, ss. 25-52). SETA Yayınları.

Yanarışık, O. (2021). Terörizm ve medya çerçevelemesi üzerine bir analiz: YPJ örneği. *Liberal Düşünce Dergisi*, 26(102), 241-256. https://doi.org/10.36484/liberal.938217

Yaşar, N., & Aktaş, H. (2022). Savaş: Modern devletin varoluş aracı. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi,* 1(53), 108-123. https://doi.org/10.17498/kdeniz.1057578

Yavuz, R. B. (2023). Antik Yunan'da yurttaş olmak ya da olmamak: Polisin iki yüzü. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(24), 23-34.* https://doi.org/10.58635/ufuksbedergi.1405935

Yeltin, H. (2024, 13 Kasım). *Suriye'ye yönelik sınır ötesi harekâtların terörle mücadeledeki etkisi*. Türk Dış Politikası Araştırma Merkezi (TUDPAM). https://tudpam.org/suriyeye-yonelik-sinir-otesi-harekatlarin-terorle-mucadeledeki-etkisi/ (Erişim tarihi: 23 Haziran 2025)

Yeltin, H. (2018). Türkiye'nin Suriye krizine karşı güvenlik arayışlarına bir örnek: *Fırat Kalkanı Harekâtı. Econder Uluslararası Akademik Dergisi,* 2(2), 200–214.

Yeşiltaş, M. (2015, Ağustos). *İç savaşa komşu olmak: Türkiye'nin Suriye sınır güvenliği siyaseti*. SETA.

Yeşiltaş, M., & Duran, B. (2018). *Ortadoğu'da devlet dışı silahlı aktörler: Terör örgütleri, milisler, vekil güçler* (M. A. Memmi, Ed.). SETA Yayınları

Yetgin, M. A., & Baştuğ, M. (2021). Devletlerin değişen güvenlik algısında insansız hava araçları. Türkiye İnsansız Hava Araçları Dergisi, 3(2), 55-64. https://doi.org/10.51534/tiha.1005214

Yetiş, M. M. (2016, 12 Aralık). Geçicilikten kalıcılığa: Sağlıklı bir göç yönetimi politikasının oluşturulması [Politika notu]. SD Platform. https://sdplatform.com/gecicilikten-kaliciliga-saglikli-bir-goc-yonetimi-politikasinin-olusturulmasi/ Erişim tarihi: 28 Haziran 2025

Yıldırım, A. (2017). From gun barrel to passport: Smuggling on the Turkish-Syrian border. *Sociology and Anthropology, 5*(11), 941–953. https://doi.org/10.13189/sa.2017.051104

Yıldırım, M. (2020). Rönesans ve reformasyon. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *8*(1), 184-210.

Yıldız, S. (Der.). (2022, Haziran 16). İnsan hakları bağlamında göç yönetimi ve sınır güvenliği [Rapor]. Polis Akademisi Yayınları. https://cdn2.pa.edu.tr/Upload/Rapor/Dosya/insan-haklari-baglaminda-goc-yonetimi-ve-sinir-guvenligi.pdf

Yılmaz, K. (2022). Çatışma çözümleri perspektifinden devlet-içi çatışmaların incelenmesi: Çatışma Çarkı modeli üzerinden Suriye iç savaşının analizi. *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, *2*(2), 19-45.

Yılmaz, O. A., & Ayanoğlu, H. T. (2021). Atatürk'ün Nutuk'undaki dış politika olaylarını realizm çerçevesinde değerlendirmek. *Iğdır University Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, *6*, 13–23. https://doi.org/10.58618/igdiriibf.1051336

Yüce, S. (2016). *Rusya'nın Suriye'deki varlığının nedenleri*. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11, 267–290

Yüksel, M. A. (2024). Bölgesel güvenlik ve hibrit savaş ilişkisinin Suriye iç savaşı üzerinden analizi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi* 365–388. https://doi.org/10.18657/yonveek.1433945